YÖRESEL MİMARİ ÖZELLİKLERE UYGUN KONUT PROJELERİ

-4-

TÜRKİYE CUMHURİYETİ
ÇEVRE VE ŞEHİRCİLİK
BAKANLIĞI

Yöresel
Mimari Özelliklere Uygun
Konut Projeleri - 4

ISBN: 978-605-5294-77-9

Proje Yürütücüleri
Banu Aslan Can – Genel Müdür
Murat Akınbingöl - Genel Müdür Yardımcısı
Ahmet Bektaş - Genel Müdür Yardımcısı
Elif Uz - Genel Müdür Yardımcısı
Serpil Ahu Demiralp – Daire Başkanı
Demet Yıldız Çınar – Şube Müdürü
Hale Atasoy Kuş - Mimar
Tuğba Arslan Konak – Mimar

Kitabı Hazırlayanlar
Tuğba Arslan Konak – Mimar
Hale Atasoy Kuş – Mimar
Belgin Koçak - Mimar

Baskı
Salmat Basım
0312 341 10 20
www.salmat.com.tr

Basım Yılı
Haziran 2019

İÇİNDEKİLER

Adıyaman / 12

Ardahan / 34

Artvin / 58

Bayburt / 96

Erzincan / 126

Gaziantep / 168

Kahramanmaraş / 212

Malatya / 240

© Her hakkı saklıdır.

MUSTAFA KEMAL ATATÜRK

R. TAYYİP ERDOĞAN
CUMHURBAŞKANI

MURAT KURUM
ÇEVRE VE ŞEHİRCİLİK BAKANI

SUNUŞ

Anadolu'nun iskân ve imarında kadim medeniyetimizden edindiğimiz tecrübe doğrultusunda yürüttüğümüz şehirleşme, imar ve çevre çalışmalarımızla ülkemizin dört bir yanına hizmet götürüyoruz. Köklü bir geçmişin temsilcileri olarak hadim olma düsturuyla çıktığımız bu yolda şehirlerimize değer katacak çalışmalarımız devam ediyor.

Çevre ve şehircilik çalışmalarımızı, medeniyetimizden ilham alarak kültürel değerlerimizi yansıtan, çevreye duyarlı ve afetlere karşı dayanaklı şehirler inşa etme çabasıyla sürdürüyoruz.

Bakanlık olarak amacımız; insanımızı, şehrin temel odağı haline getirerek, şehirlerimizi huzurlu, mutlu ve özgüven içinde yaşayan insanlardan oluşan bir yaşam merkezi haline dönüştürmek, sağlıklı ve güvenli, insan dostu şehir anlayışını hâkim kılarak "Kimlikli Şehirler" oluşturmaktır.

Kırsal kesimlerimizin yaşam standartlarında yakalayacağımız kalite ile ülkemizin kalkınmasına katkı sağlayacağımız düşüncesiyle hayata geçirdiğimiz "Yöresel Mimari Özelliklere Uygun Konut Projeleri"mizi sürdürüyoruz. Projemizle kırsal alanda yaşayan vatandaşlarımızın yaşam koşullarını yükseltmenin yanı sıra bölgelerimizin sahip olduğu tarihi ve doğa dokusunu, kimliklerini ve kültürlerini korumayı hedefliyoruz.
Yöresel mimariyi şehir şehir ele alarak hazırladığımız projemizin dördüncü kitabını yayımlıyoruz. Bu kitaplar, kendi evini yapmak isteyen vatandaşlarımız için bir kaynak niteliğindedir. Yöresel mimari karakteri taşıyan konutlarla Anadolu'nun dört bir yanında kimlik sahibi şehirleşmenin de önü açacağımız bu çalışmayla geçmişimizi gelecek nesillere aktararak şehirlerimizin medeniyetimizin temelleri üzerinde yükselen birer eser olarak inşa edilmesini sağlamış olacağız.

"Yöresel Mimari Özelliklerine Uygun Konut Projeleri" sayesinde Türkiye'nin her bölgesinin kültür mirasını, mimari ve tarihi dokusunu ortaya çıkararak şehirleşme ve mimari anlayışımızı bulunduğu bölgeye, ülkemize ve bütün dünyaya kazandırmış olacağız.

Murat KURUM
Çevre ve Şehircilik Bakanı

ÖNSÖZ

Kırsal yerleşmeler; yöre insanının ihtiyaçlarına, doğal çevre ve arazi formuna, iklime göre şekillenen, bulundukları bölgenin kültürel yapısını, geleneklerini, ait oldukları dönemin yaşam biçimini mekânlarına yansıtan, yöresel mimarinin yaygın görüldüğü çevrelerdir. Ülkemizdeki kırsal alanlar, geleneksel üretim biçimleri, sosyal yapıları ve yaşam biçimleri, yöresel konut ve ortak kullanım alanları, peyzaj öğeleri ile bir bütün olarak birbirinden zengin mimari kimlikler halinde günümüze kadar varlığını sürdürmüşlerdir.

Kırsal alanlarda, geleneksel mimari miras, içinde bulunduğu coğrafya ve yaşayan halkın tarihi, kültürü ve gelenekleri ile birlikte korunduğunda özgün değerini kaybetmeden devamlılığı sağlanabilmektedir. Bu nedenle yöresel proje üretim sürecinde, geleneksel kırsal mimari konutların, içinde bulunduğu çevre, köylerin kültürel değerleri, gelenekleri incelenmiş ve belgelenmiştir. Yöresel doku ve mimari özelliklerin belirlenmesi ve yaygınlaştırılması projesi kapsamında hazırlanan "Yöresel Mimari Özelliklerine Uygun Konut Projeleri" kitaplarında yapısal özellikler, mekân organizasyonu ve kullanıcı davranışları, yaşam alışkanlıkları açısından analiz edilmiş, kırsal alanların yöresel dokusu belgelenmiş ve bu çerçevede yaşanabilir ve sürdürülebilir çevreler oluşturulmak amacıyla konut ve köy konağı projeleri elde edilmiştir.

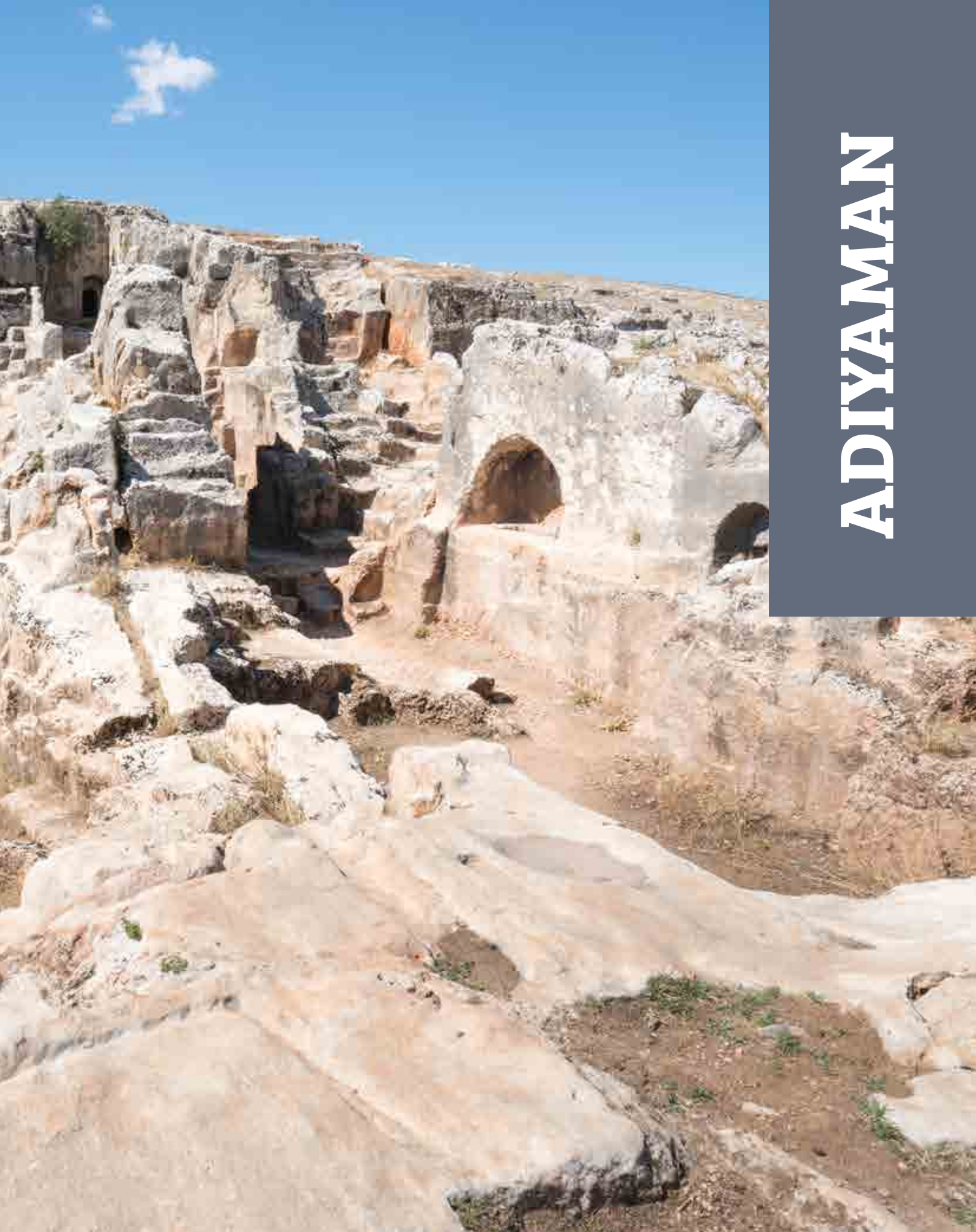
Proje kapsamında 2015 yılından bu yana 26 il için yöresel mimari özelliklere yönelik yapılan araştırmalar ile bulunduğu yörede uygulanmak üzere elde edilen 183 yöresel konut, 22 köy konağı projesini içeren 3 kitap hazırlanarak basılmış ve kamuoyu ile paylaşılmıştır.

Yöresel doku ve mimari özelliklerin belirlenmesi ve yaygınlaştırılması kapsamında ele alınan bu çalışmada da yörelerin mimari kimliklerini oluşturan unsurlar araştırılarak ulaşılan sonuçlar ile Adıyaman, Ardahan, Artvin, Bayburt, Erzincan, Gaziantep, Kahramanmaraş ve Malatya illeri ve çevresi için 35 tip konut ve 8 tip köy konağı projesi elde edilmiştir. Bu süreçte katkı sağlayan Bek Proje Mimarlık, Desire Mimarlık, Silüet İst Mimarlık ve Korer Mühendisliğe emeklerinden dolayı teşekkürlerimizi sunarız.

Rehber niteliğinde olan bu çalışma ile kırsal alanlarda kültürel değerlerin korunması için yöresel bir doku oluşturularak, daha yaşanabilir alanlar, gelecek nesillere aktarılabilen tarihi çevrelerin var edilmesi amaçlanmıştır.

Yayın Kurulu

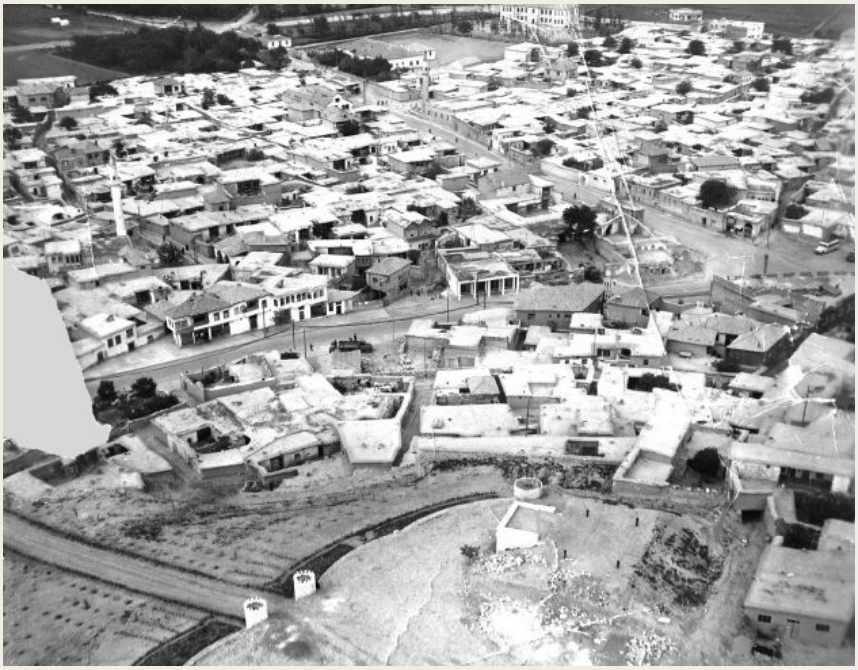

ADIYAMAN

Adıyaman, Güneydoğu Anadolu Bölgesinin batısında, Akdeniz Bölgesiyle birleşen noktada yer alır. Adıyaman ilinin kuzeyinde Malatya, batısında Kahramanmaraş, güneybatısında Gaziantep, güneydoğusunda Şanlıurfa ve doğusunda da Atatürk Barajı göleti bulunmaktadır. (Adıyaman Valiliği web sitesi)

Adıyaman'nın Türkiye'deki Konumu

1900'lerde Adıyaman. [1]

Adıyaman tarihi oldukça eski zamanlara dayanmaktadır. Şehir sınırlarında tarihi alanlarda yapılan kazılarda ve arkeolojik araştırmalarda şehir tarihinin yaklaşık olarak M.Ö. 40.000 yıllarına dayandığı tespit edilmiştir. İnsanlığın ilk yıllarından beri Adıyaman ili ve çevresi yerleşim yeri olarak kullanılmıştır. Bunda gerek iklim şartları gerekse coğrafyasının müsait olması ayrıca Mezopotamya da yer alması en önemli etkenler arasındadır.

Uzun yıllar boyunca Kommagene Krallığının hâkimiyeti altında kalmıştır. Kommagene krallığının hâkimiyetinden sonra Roma imparatorluğunun egemenliği başlamıştır. İslamiyet'in yayılmasıyla birlikte bu bölgede İslamcı akınları başlamış ve Emeviler döneminde bölge İslam hâkimiyeti altına girmiştir. Ancak daha sonraki dönemlerde yine Bizans hâkimiyeti başlamış ve sırasıyla Anadolu Selçukluları, Moğollar, Memlüklerin ve Timurlenk hâkimiyeti altında el değiştirmiştir. Osmanlı Devleti döneminde ise Yavuz Sultan Selim'in Mısır Seferiyle bölge Osmanlı hâkimiyeti altına girmiş ve Osmanlılar'ın yıkılmasına kadar Osmanlı egemenliği altında kalmıştır. Cumhuriyetin kurulmasıyla birlikte Malatya iline bağlı bir ilçe olmuş ve 1 Aralık 1954 tarihinde Malatya ilinden ayrılarak il haline gelmiştir.

Adıyaman'ı doğudan batıya doğru bölen Anti Torosların kuzeyinde kalan dağlık bölgenin iklimi ile güneyinde kalan bölgenin iklimi birbirinden farklıdır. Kuzeyde bulunan Çelikhan ile Gerger ilçesinin bir kısmı Doğu Anadolu Bölgesi iklim özelliklerini taşımaktadır. Batıda bulunan Gölbaşı ile Besni ilçesinin bir kısmı ise Akdeniz Bölgesi iklimine sahiptir. Güneyi, yazları kurak ve sıcak, kışları ılık ve yağışlı; kuzeyi yazları kurak ve serin, kışları yağışlı ve soğuktur. Doğu Anadolu ile Akdeniz Bölgeleri arasında köprü konumunda olan ilin iklimi, bu özelliği dolayısıyla bölgedeki diğer illerden farklıdır. Atatürk Baraj Göleti alanının oluşmasından sonra, ilin ikliminde bir yumuşama ve nem oranında bir artış olmuştur. İlde hâkim rüzgârlar kuzey, kuzeydoğu ve kuzeybatı istikametindedir. (Adıyaman Valiliği web sitesi)

Mimari Yapılanma

Türkiye'nin coğrafi bölgelerine göre bina yapımında malzeme kullanımı bazı değişiklikler göstermektedir. Taşın fazla bulunmadığı ve iklim koşulları açısından, İç Anadolu'nun bazı kesimlerinde, Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde pişirilmiş toprak malzemelerden olan kerpiç kullanılmıştır.

Adıyaman kenti kırsal yaşamın biçimlendirdiği geleneksel konut örneklerine sahiptir. Özellikle, kentin merkezinde bulunan Kale Tepesi yerleşmesinde, kerpiçten yapılmış konutlar, birbirini görmeyen iç avlular çevresinde, yörenin tipik mimari geleneğini belirlemektedir. Ancak Adıyaman evlerinin birçoğu kerpiç veya ahşap karkaslı olması dolayısıyla günümüze kadar ayakta duramamıştır. Adıyaman merkezdeki kerpiç ve ahşap karma binalar yıkılıp yerine yüksek katlı betonarme binalar yapılmıştır. Günlük yaşam ve ihtiyaçların değişmesi ve talebin büyüklüğü karşısında kerpiç malzeme ve teknikleri zamana karşı koyamamıştır. (Erdim, 1973)

Adıyaman eski ve yeni yapılar. [2]

Kabaaltı (Abbara)

Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ndeki illerde örgü teknikleri kullanılarak inşa edilmiş, eğrisel yüzey ya da yüzeylerden oluşan mimari örgü öğesine abbara ya da kabaltı denir.

Abbaralar bazen sivri kemerli, basık kemerli veya yuvarlak kemerli olup, örgü sistemi beşik tonoz, çapraz tonoz olarak karşımıza çıkar. Evlere girişte yapılan sahanlıklar, bazen sokak üstlerinde altta bir geçit bırakarak yapılmış odalar (abbaralar), ortak kullanım alanları ile özel kullanım alanlarının ara kesitlerinde nasıl bir yapılanma içinde olduğunu gösteriyor. Abbaraların alt kısmı kamuya, üst kısmının ise mülk sahibinin mülkiyetinde olduğu belirtiliyor. Abbaralar, yazın sıcaktan korunulan, kısa bir an için de olsa serinliğinden, gölgesinden faydalanılan, soluklanılan geçitler olduğu biliniyor.

Adıyaman geleneksel konut özellikleri, Adıyaman'ın güneydoğusuna yönelmiş, taşıyıcı beden duvarları kerpiçten iki katlı bir ev olan Mehmet Türkan Evi üzerinden incelenecektir.

Mehmet Türkan Evi

M. Türkân Evi, Kuzey doğrultusunda tepeye doğru çıkan Kale Sokağı ile bu sokağa dik açıyla birleşen ve Batıya yönelen Aksoy sokağının birleştiği noktada, her iki sokağın üzerine oturmakta ve böylece evin altında, üstü kapalı sokak geçitleri meydana gelmiş olmaktadır.

Yuvarlak dere taşı döşenmiş Kale sokağından, batıya, Aksoy sokağına dönüldüğünde, sokağın üstü kapalı uzunluğunun ortasına rast gelen yerinde, kuzeyde M. Türkân Evi'nin taş kemerli giriş kapısıyla karşılaşılır. Ahşap çakmalı kapıdan, üst kattaki örtmenin geniş yüzünün yöneldiği, evin kuzeyindeki avluya girilmektedir. Avlu girişinin hemen doğusunda bir helâ ve onun kuzeyine doğru dört ahşap direkli bir sundurma yer almaktadır.

Avlunun doğu kenarını oluşturan sundurmanın, avlu döşemesinden 35 cm yükseltilmiş sıkıştırılmış toprak döşemesi ve güney duvarındaki ocak ve nişleriyle çamaşır yıkama, bulgur kaynatma, yemek ve yufka pişirme gibi işlerin görüldüğü bir mekân olduğu düşünülebilir. Avlunun sundurma dışında kalan kuzeyi ve batısı, asma ile örtülü, asmayı taşımak üzere yer yer ahşap direklerle bölünmüş, ortasında geniş bir incir ağacıyla, kuzey ve batı duvarının birleştiği köşede kerpiçten yapılmış yemliği bulunan bir alandır.

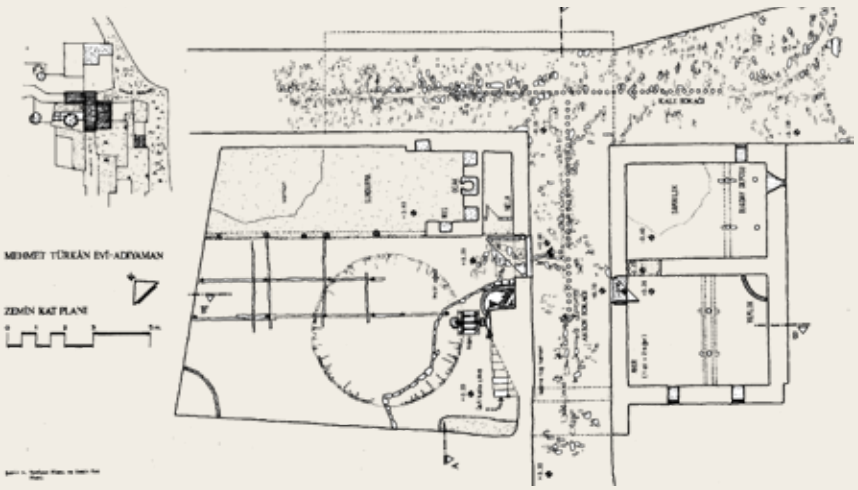
Avlu girişinin batısında, zemini yassı taşlarla döşeli 15 cm yükseklikte bir platformda yer alan ahşap çıkrıklı bir kuyuyla ve kuyunun arkasında üst kata çıkılan merdivenle karşılaşılır. Aksoy sokağının güneyinde, evin avlu giriş kapısının karşısında, ahır ve samanlığa açılan kapı bulunmaktadır.

Samanlığın güney kısmı buğday deposu olarak kullanılmaktadır. Üst kattaki, haremlik, mutfak-kiler mekânlarının altına rastlayan ahır ve samanlığın doğu-batı doğrultusundaki tavan kirişlemeleri, samanlık kısmında dikme ve kirişlerle desteklenmişlerdir.

Adıyaman çevresinde en çok rastlanan plan biçimlenmesi, M. Türkân Evi'nin üst katında da görülür. Kuzey'deki avluya yönelmiş örtme mekânı, üst kattaki diğer odaların açıldığı, avlu ve odalar arasındaki eylemleri birleştirici ve dağıtıcı bir kullanım özelliğine sahip olup, batı duvarındaki ocak ve nişlerin bulunduğu kuytu alan, evin kadını tarafından işlik olarak kullanılmaktadır.

Örtmenin doğu duvarındaki mavi aşı boyalı ve dikdörtgen kasa pervazın çerçevelediği ahşap kemerli kapıdan girilen Baş Oda, evin diğer odalarında ve kırsal çevrede görmediğimiz süslü dolap, yüklük ve ahşap kemerli pencereleriyle dikkati çekmektedir.

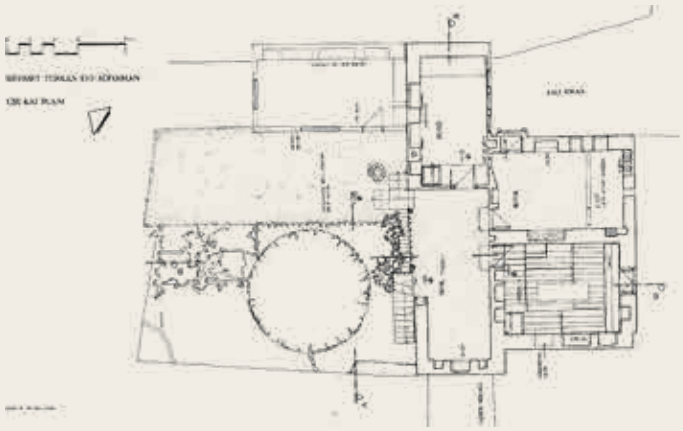
Aksoy Sokağı üzerine oturtulmuş örtmenin doğuya doğru uzantısını oluşturan Baş Oda, iki sokağın kesişme noktasında, Kale sokağı üzerine oturmuştur. Böylelikle, odanın güneyindeki hımış duvar üzerindeki üç ahşap kemerli pencere, Kale sokağına ve sokağın sağladığı perspektif ile Adıyaman'ın güney doğusuna bakmaktadır. (Erdim, 1973)

Vaziyet planı ve zemin kat plan çizimi. (Erdim, 1973)

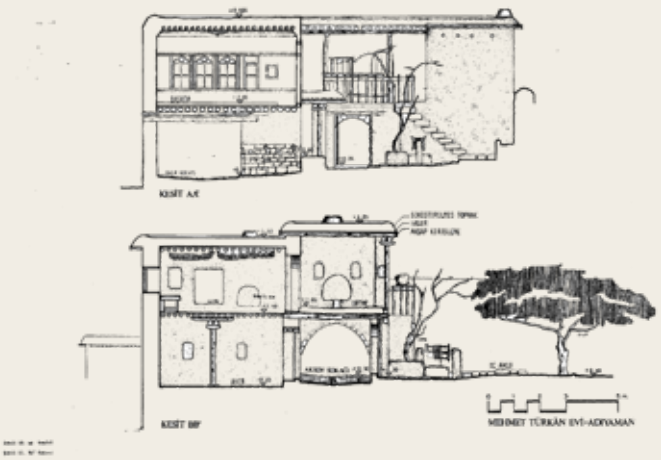
Örtmenin güneyinde bulunan iki girişten doğuda olanı, mutfak ve kiler olarak kullanılan mekâna ulaştırmaktadır. Toprak olan mutfaktan girişin hemen doğusunda yer alan Baş Oda'ya açılan bir servis penceresi bulunmaktadır. Bulgur, pestil, un gibi kışlık yiyeceklerle, yağ küpleri ve tahıl çuvallarının depolandığı kileri, doğu duvarında ve güney duvarında bulunan iki ufak camsız pencere aydınlatmaktadır. Örtmenin güney duvarındaki kerpiç kemerli kapıdan inerek girilen odanın döşemesi, ahşap kaplamadır. Odaya giriş kapısının karşısına gelen güney duvarındaki, demir parmaklıklı ve iki kanatlı penceresinden, Adıyaman'ın güney kısmının tamamını ve çarşı merkezini görmek mümkün olmaktadır. Odanın, batı duvarıyla, kuzey duvarının birleştiği köşede, döşemeden 10 cm yükseltilmiş ve saç kaplanmış 110 x 60 cm boyutlarında bir yunmalık bulunmaktadır.

Burada dökülen su, bir teneke boru ile Aksoy sokağına iletilmekte, sokaktaki meyilden yararlanılarak suyun açıktan akması temin edilmektedir. (Erdim, 1973)

Üst kat plan çizimi. (Erdim, 1973)

Evin üst katındaki özgün mekânların dışında, Baş Oda'nın kuzey duvarına yanaştırılmış, örtmeden beş basamakla sundurma damına çıkılarak ulaşılabilen briket duvarlı sonradan eklenmiş bir oda bulunmaktadır. Bu odanın döşemesi de, Baş Oda'nınki gibi Kale sokağı üzerine rastlamaktadır. Yapılan bu ekleme ile Kale sokağının üstü, odanın uzunluğu kadar daha örtülmüş olmaktadır. Odanın kullanımına ilişkin yüklük, yunmalık ve eşya nişleri gibi unsurların tekrar edilmesi, yaşama biçiminin değişmediğini, toprak taban, kavak kirişleme ve toprak örtülü damın da geleneksel yapım özelliklerinin aynen devam ettiğini göstermektedir. (Erdim, 1973)

Kesit çizimleri. (Erdim, 1973)

Taş malzeme, zemin kat duvarlarında, ortalama yerden 100 cm yüksekliğe kadar çaplanmış moloz olarak, Aksoy sokağı üzerine oturan örtmenin bir bölümünü taşıyan kemerde, kesme taş olarak kullanılmıştır. Bunun dışında, evin avlu girişi üstündeki kemer de kesme taştandır.

Kerpiç boyutlarının 10x40x50 cm ve 10x20x50 cm olarak saptandığı Mehmet Türkân Evinde, zemin kat taşıyıcı duvarları 70 cm kalınlığındaki taş duvar üzerine aynı kalınlıkta örülmüşlerdir. Üst katta ise, yataklık ve ocakların bulunduğu kerpiç duvarlar 70 cm, diğerleri ise 50 cm olarak örülmüşlerdir. Adıyaman-Urfa çevresinde aktoprak olarak bahsedilen beyaza yakın renkli, kalkerli toprak mevcuttur. Bu yöredeki halk, evlerinin tüm kerpiç duvar yüzeylerine, bu topraktan hazırladıkları ince sıvayı, duvarların çamurla sıvanmış yüzlerine süpürge ile sürmektedir. Ev damlarının loğlanmasından sonra, damda da aynı işlemi yaptıkları gözlemlenmiştir. Her yıl, kışa girerken, özellikle dam yüzeylerinde bu işlem yinelenmektedir.

Tavan ve döşemede 3-3,5 m uzunluğundaki yuvarlak kesitli kavak veya meşe ağaçları kullanılmaktadır. Odaların uzun kenarı boyutunun her metresine, beş adet 10-12 cm çapındaki kavak kirişlemeler kullanılmıştır. Böylece, mekânların dar kenar boyutunun, kirişlemede kullanılan ağacın boyutundan, kirişleme sayısının ise mekânın uzun kenar boyutundan elde edildiği görülmektedir.

Odaların taban kirişlemeleri üzerine tahta kaplanmış, tahta kaplamanın üzerine, örtmede toprak, mutfakta toprak, Baş Odada beton şap, haremlikte tahta kaplama kullanılmıştır. Tavan kirişlemeleri üzerine, Örtmede hasır, diğer mekânların tavan kirişlemeleri üstüne tahta kaplama yapılmış, 25-30 cm kalınlığındaki toprak tabaka ile kalın bir dam örtüsü oluşturulmuştur. (Erdim, 1973)

SONUÇ

Mehmet Türkan evi, bu yörede birçok geleneksel konutta örneği bulunan üst kat plan tipine sahiptir. Avluya dönük ocaklı örtme mekânı, yörede özellikle yöresel konutların ana unsurudur. Odaların, Örtme etrafında kuruluşları, bazı değişiklik göstermektedir. Bu değişiklikler gelir düzeyi ile ilgili mekânsal gereksinmeler sonucu ortaya çıkan, ana unsura bağlı geleneksel biçimlenmelerdir. Yapı malzemesi olarak kerpiçten yapılmış konutlar, birbirini görmeyen iç avlular çevresinde, yörenin tipik mimari geleneğini belirlemektedir. Yöresel Adıyaman evleri kerpiç veya ahşap karkaslı olması dolayısıyla bakımsızlıktan yıkılma tehlikesi yaşamaktadır.

KAYNAKÇA

• Adıyaman Valiliği Kültür ve Turizm İl Müdürlüğü web sitesi. http://www.adiyamankulturturizm.gov.tr/TR-61334/genel-bilgiler.html, Erişim Tarihi: Mayıs 2019

• Erdim M. M., (1973). "Adıyaman'dan Bir Kerpiç Ev", O.D.T.Ü Mimarlık Fakültesi Dergisi, Ankara, (5) 1, s.69-78

GÖRSELLER

• [1] Adıyaman Valiliği web sitesi. http://www.adiyaman.gov.tr/adiyaman-tarihi, Erişim Tarihi: Mayıs 2019

• [2] http://www.adiyamanhaber.com/tarihi-evleri-bakimsizlik-nedeniyle-yikilma-tehdidi-altinda.html, Erişim Tarihi: Mayıs 2019

YÖRESEL MİMARİ ÖZELLİKLERE UYGUN ADIYAMAN KONUT PROJESİ

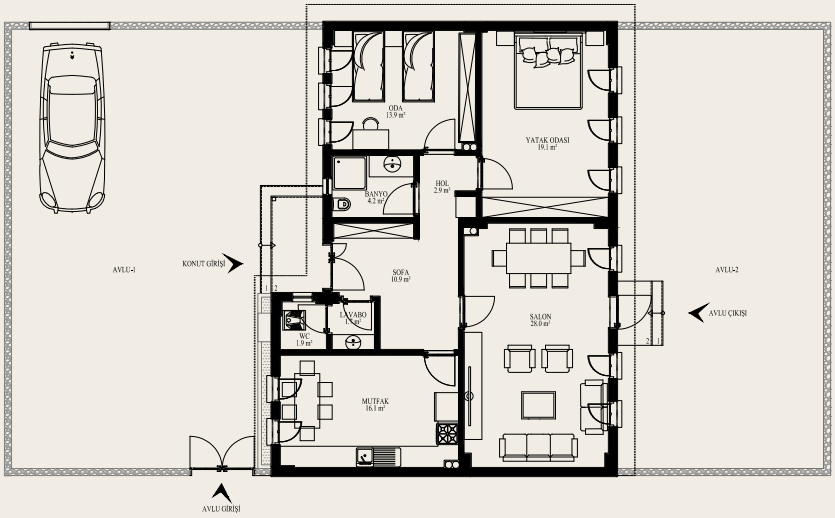
Bakanlığımızca ülke genelinde bir hassasiyet ve farkındalık oluşturmak amacı ile geleneksel dokuya aykırı yapılaşmanın önüne geçebilmek için yöre halkının ihtiyaçları, yaşam koşulları ve alışkanlıkları göz önünde bulundurularak; geleneksel konutlardaki plan şemaları, mekânsal kullanım ihtiyaçları, yerel malzemelerin tespiti ile örnek, güvenli, sağlıklı ve ekonomik mimari projeleri hayata geçirmek amaçlanmaktadır.

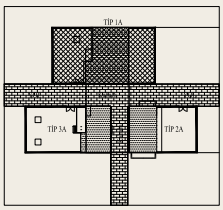
Güneydoğu Anadolu Bölgesin'de Adıyaman ili ve çevresinde yöresel mimari özelliklere uygun (7) tip konut ve (1 adet) köy konağı projesi elde edilmiştir. Yapılan tasarım faaliyetleri, günümüz şartlarına, güncel sanat ve fen kurallarına uygun ve güncel mevzuat çerçevesinde yapılmıştır. (İmar Kanunu, Enerji Verimliliği Kanunu, Binaların Yangından Korunması Hakkında Yönetmelik, Türkiye Deprem Yönetmeliği, Afet Bölgelerinde Yapılacak Yapılar Hakkında Yönetmelik, 3030 Sayılı Kanun Kapsamı Dışında Kalan Belediyeler Tip İmar Yönetmeliği, Binalarda Isı Yalıtımı Yönetmeliği, Binalarda Enerji Performansı Yönetmeliği, TS 9111 Özürlüler ve Hareket Kısıtlılığı Bulunan Kişiler İçin Binalarda Ulaşılabilirlik Gerekleri)

Fiziksel ve mekânsal özelliklerinin yaşatılması bağlamında, yeni yapı teknolojileri ile geleneksel yapım tekniklerinin yorumlanarak geçmiş ve gelecek karşılaştırıldığında; içe dönük yaşamın dışa dönük hale dönüşmesi ile evlerin alt katlarının görüntüsü değişmiştir. Kırsal geçim kaynaklarında azalma ile evlerde yer alan ocak, tandır, işevi gibi mekânların yerini, modern mutfaklar almıştır. Yönetmelikler ve mevzuatlar beraberinde bazı standartlar getirmiştir. Plana bağlı mülkiyet sınırları sebebi ile organik sokak ve mahalle görüntüsüne göre biçimlenen evlerin siluetinde değişim olmuştur. Ayrıca aile genişliğinin değişimi ve nüfusun artması ile evlerde küçülmeye gidilmiş, ekonomik nedenler ile iki katlı evler yerini tek kat evlere bırakmıştır. Ahşap, kerpiç ve taş yapı tekniğinin yerini betonarmenin alması ile evlerin karakterleri de değişmiştir. Geleneksel yaşam biçimlerinin getirdiği plan şemaları, günümüz mekân kullanım tercihleriyle entegre edilmeye çalışılırken mimari açıdan bazı kaçınılmaz değişikliklere uğramıştır. Bununla beraber, konutlar yerel kültürle uyum içinde tasarlanmıştır. Rehber niteliğinde olan bu çalışma ile ülkemizde yöresel mimariye olan ilgi ve hassasiyetin arttırılması amaçlanmıştır.

Bu kapsamda Adıyaman ili ve çevresinde yöresel mimari özeliklere uygun konut projelerinde yapı sistemi betonarme karkastır. Dış cephede doğal taş kaplama ve/veya belirtilen yerlerde doğal taş bezeme, kapı ve pencerelerde ahşap görünümlü pvc malzeme, kırma çatılarda marsilya kiremit, teras çatılarda ve su basman yüzeylerde doğal taş kaplama kullanılmıştır.

TİP - 1 Toplam: 111.53 m²

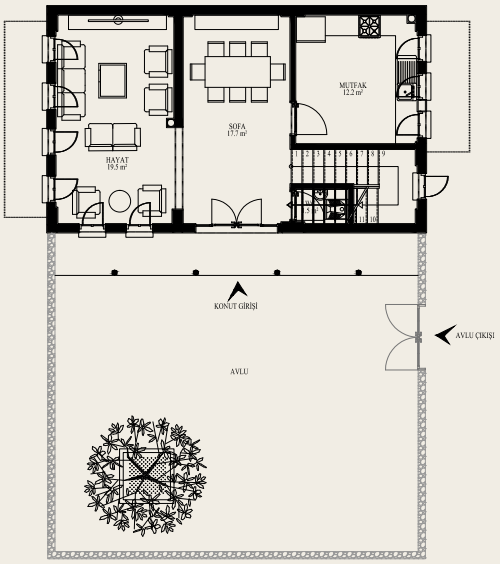

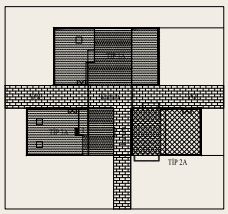
ZEMİN KAT KROKİSİ

ZEMİN KAT PLANI : 111.53 m²

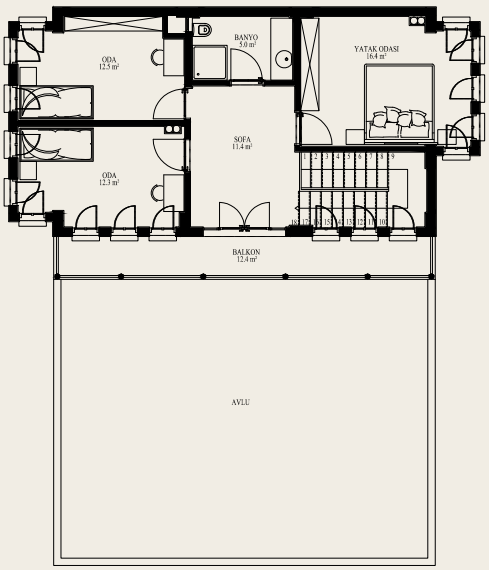
TİP - 2 — Toplam: 139.76 m²

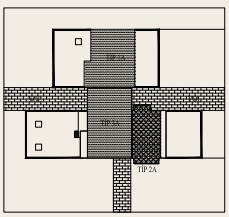

ZEMİN KAT KROKİSİ

ZEMİN KAT PLANI : 64.48 m²

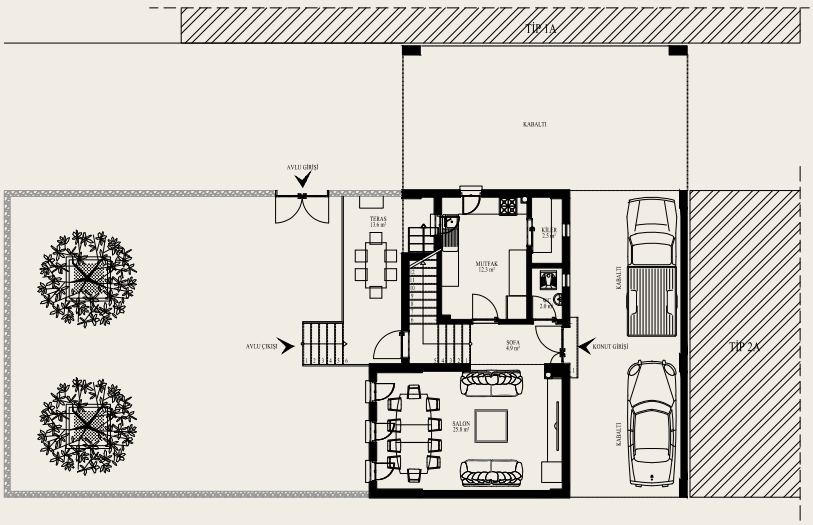
1. KAT KROKİSİ

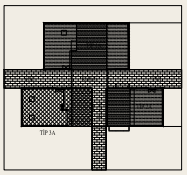
1. KAT PLANI : 75.28 m²

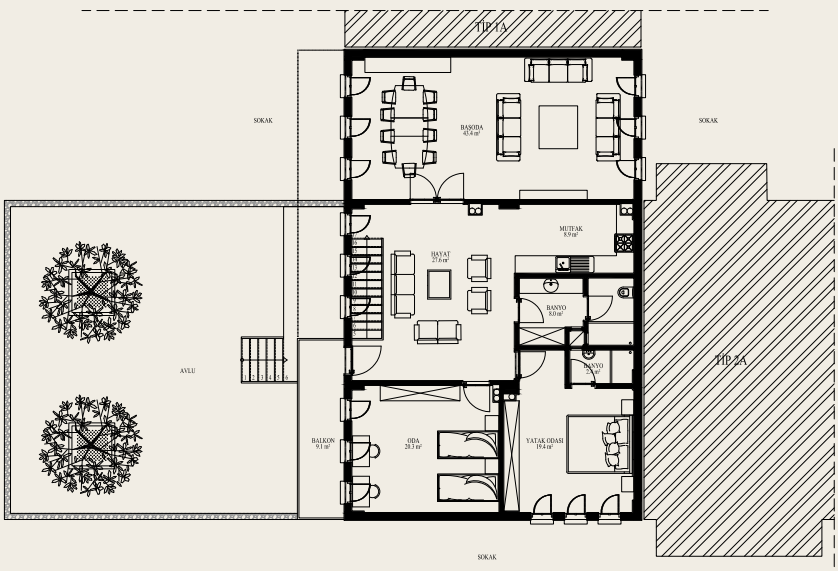
TİP - 3 — Toplam: 209.24 m²

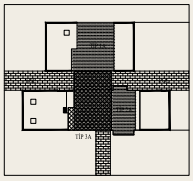

ZEMİN KAT KROKİSİ

ZEMİN KAT PLANI : 61.60 m²

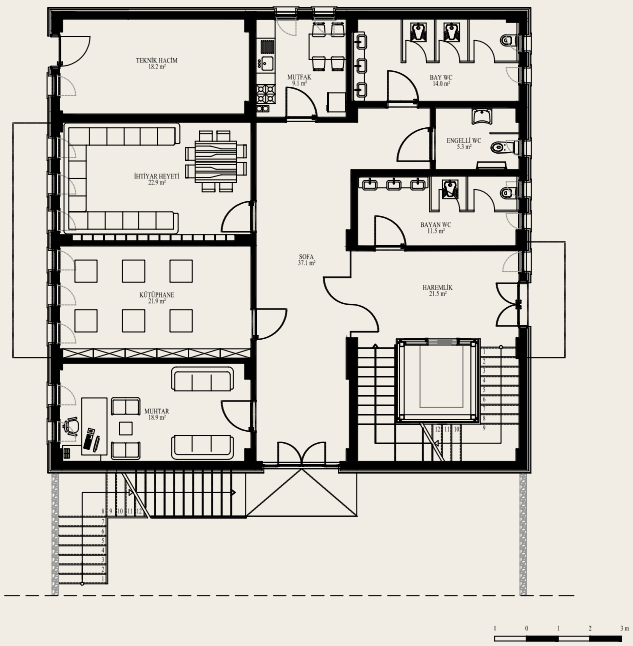
1. KAT KROKİSİ

1. KAT PLANI : 147.64 m²

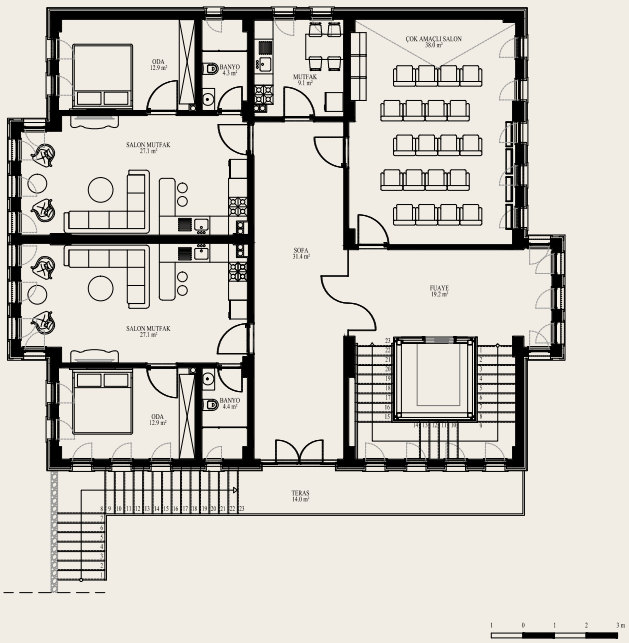

TİP - 4 Toplam: 444.25 m²

ZEMİN KAT PLANI : 215.28 m²

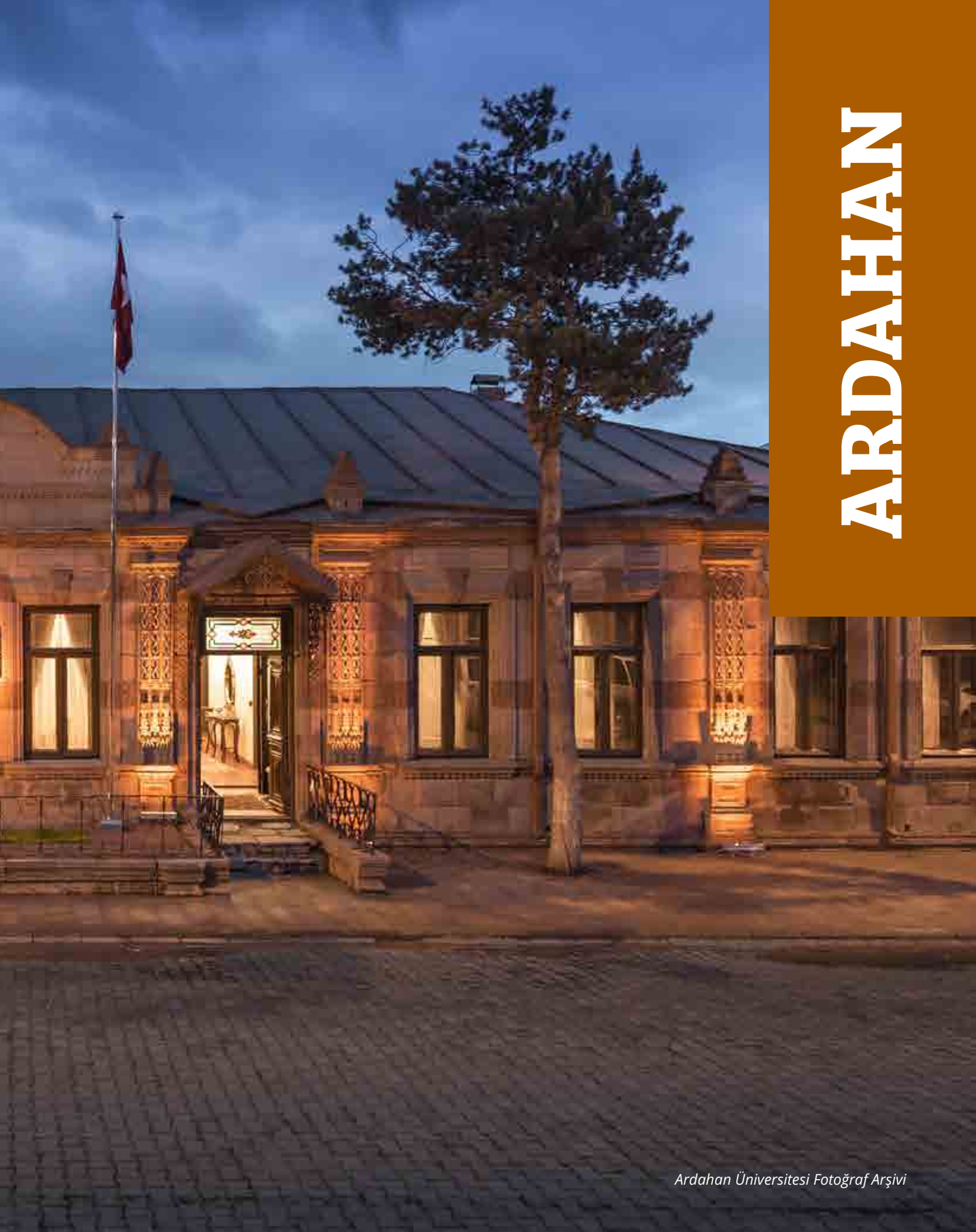
1. KAT PLANI : 228.97 m2

ARDAHAN

Ardahan Üniversitesi Fotoğraf Arşivi

Ardahan, Anadolu'nun kuzey doğusunda, Doğu Karadeniz Bölgesinin doğusunda yer almaktadır. Kuzeydoğusunda Gürcistan ve kısmen de Ermenistan, güneydoğu ve güneyinde Kars, güneybatısında Erzurum ve batıda da Artvin illeri ile çevrilidir.

Ardahan'ın Türkiye'deki Konumu

Yörede ilk Türk yerleşimi M.Ö. 720 yılında Kıpçakların ataları olan Kimmerler'in bölgeye gelmesiyle başlamıştır. M.S. 628 yılında Hazar Türkleri'nin bir kolu ve Ardahan adının kaynağı olan Arda Türkleri yöreyi ele geçirmişlerdir. 1069 yılında Alparslan tarafından fethedilerek Selçuklu egemenliğine giren Ardahan 1551'de Osmanlı İmparatorluğu topraklarına dâhil olmuştur. 1876-1877 Osmanlı-Rus savaşından sonra kırk yıl süren Rus işgali başlamıştır. 1918 yılında Mondros Ateşkes anlaşmasıyla Ermenilerle görüşmelere bırakılan Ardahan 1921'de işgalden kurtarılarak vatan topraklarına katılmıştır. (Ardahan Belediyesi web sitesi)

Ardahan'da il genelinde karasal iklim hâkimdir. Kışları uzun, soğuk ve yoğun kar yağışlı olup, yazları ise kısa ve serindir. Gece ile gündüz ısı farkı yüksektir. İlin Batı ve Kuzeyinde Doğu Karadeniz iklimi özellikleri görülür.

Arazi yapısı bakımından Doğu Anadolu'nun en dağlık ve engebeli arazisine sahiptir. Yerleşmeler kısmi olarak vadiler arasındaki platolarda ve yoğunlukla ovalarda kurulmuştur.

Mimari Yapılanma

Yakın tarihe kadar Kars'ın bir ilçesi olan Ardahanda mimari yapılanma Kars'la benzerlik göstermektedir.

1877-1878 Osmanlı -Rus savaşından sonra Rus işgali ile başlayan ve kırk yıl süren bu dönemde Kars, Ardahan, Sarıkamış, Batum gibi Osmanlı şehirleşme, tarım ve ticaret izlenmiştir. Özellikle şehirleşme tarım, ticaret alanındaki uygulamalarda yeni yöntemler denenmiştir. Mimari açıdan, halka yönelik yeni konut tipleri ve resmi binalarla şehirler yeniden şekillendirilmiştir. Kısacası Türk kültürü ve mimarisi adına iz bırakmamak için Baltık üslubu yeni bir yapılaşmaya gidilmiştir. (Gündoğdu, 2007)

Cephe düzenlemelerinde daha çok neoklasik ve eklektik özellikler görülür. Yatay ve dikey hatlarda oldukça detaylı ve yoğun süslemeler görülürken kimi yapılarda ise sınırlı tutulan yalın süslemelere yer verilmiştir. İyon, korint sütun başlıklarına sahip, gömme ya da diğer adıyla yalancı sütun kullanımı oldukça yaygındır. Bu sütunların üzerine yivli, blok şeklinde uygulamalar görülür. Yuvarlak ya da basık kemer uygulamaları; giriş kapısı, pencere üzerinde bir çerçeve gibi algılanması sağlanmıştır. (Özkan, 2015)

Cephe Örnekleri. [1]

Yapılar sokakla ilişkiyi ilk olarak giriş cephesindeki sokağa doğru uzanan giriş kapısı saçakları ile sağlamaktadır. Giriş kapıları özellikle belirtilmek istenmiş, bu sebeple önlerinde üstü tonoz veya iki yana eğimli; demir veya ahşap konstrüksiyondan, dikme ve payanda ile sabitlenmiş geniş saçakları bulunmaktadır. Genellikle kutu profillerden oluşturulan saçak iskeletlerinin üzerinde saç levha veya çinko kaplama kullanıldığı görülmektedir. (Türkan, Durak, 2016)

Giriş saçağı örnekleri. (Türkan, Durak, 2016)

Kars'ta görülen Klasik mimari etkilerini yoğun olarak barındıran tek katlı ve nadiren iki katlı konutlar Ardahan'da da yapılmıştır. Bu konutlarda yapı sahibinin sosyal statüsü yapının şekillenmesinde önemli rol oynamaktadır. Örneğin yüksek rütbeli devlet görevlileri için ve bazı kamu kullanımı için yapılan konutlar iki katlı iken Sivil mimari örnekleri genellikle tek katlıdır. Bölgenin volkanik bir yapıya sahip olması mimaride taşın ana yapı malzemesi olarak kullanılmasına neden olmuştur. Ön cephede kolay şekil verilebilir olmasından dolayı andezit taş türleri kesme taş olarak uygulamada kullanılmıştır.

Bu döneme ait yapılara ilişkin bir başka özgün özellik ise ısıtma sistemi olarak "peç" adı verilen bir sistemin kullanılmış olmasıdır. Bu sistemde iki katmandan oluşan duvarların aralarından peçlere bağlı boru kanalları geçirilerek mekânların ısıtılması sağlanmaktadır. İhtiyaca göre yapılarda birden fazla peç kullanılabilmektedir. (Türkan, Durak, 2016)

Peç örnekleri. (Türkan, Durak, 2016)

Ön cephedeki odalar ve salon genellikle misafir ağırlamak amacıyla işlevlendirildiği için tavan süslemeleri gömme dolap işçilikleri cephe düzenleri açısından arka cephedekilerden farklılaşmaktadır. Arka cepheyi oluşturan mekânlar mutfak, aralık adı verilen hol, salon ve odalardan oluşmaktadır.

Bu konutlarda mutfak bir oda gibi tasarlanmıştır. Bu mekânda ocak yoktur. Bazı konutlarda da hayat ile evin bağlantısını sağlayan camekân ile doğrudan ilişkilidir. Bazı yapılarda hayat-konut ilişkisi veranda aracılığı ile sağlanmıştır. Konutlarda giriş holü, çift kanatlı yüksek ahşap kapılarla odalara ulaşımı sağlamaktadır. Genellikle giriş holleri bölümlenerek rüzgarlık, ayakkabılık gibi hazırlık mekanları oluşturulmaktadır. Bunun dışında odalarda birbirlerine çift kanatlı kapılarla bağlantılıdır. Bu dönem mimarisini tipik özelliği olan odaların birbirine kapılarla açılması ile oluşan plan tipolojisi peçler ile oluşturulan ısıtma sisteminin etkin bir şekilde kullanılmasını sağlamak amacıyla geliştirilmiştir.

Plan tipolojisi. (Çiftçi, 2000)

Mekan Özellikleri

Giriş Holü (Aralık)

Sokak ile yapı arasındaki bağlantı elemanı olan giriş holüne, giriş saçağının altındaki çift kanatlı yüksek ahşap kapılarla girilmektedir. Bazı konutlarda giriş holü içinde rüzgârlık olarak ikinci bir mekân daha yer almaktadır. Bazı konutların 50-100 cm arasında duvar kalınlığına sahip olmasından dolayı duvarın her iki tarafına da ahşap doğrama uygulanarak rüzgârlık olarak kullanılabilecek bir hazırlık mekânı oluşturulmuştur. Rüzgârlık ile giriş holü arasında bir, iki basamaklık kot farkı yer almaktadır.

Giriş holünün zemini genellikle ahşap kaplama olmakla birlikte bazı örneklerinde de beton ya da taş kaplama olduğu görülmüştür. Duvarları ayırıcı ince taş duvarlardan oluşmaktadır. Tavanları da genellikle basit bir tarzda ahşap kaplama olarak oluşturulmuştur. (Çiftçi, 2000)

Odalar

İki sıralı plan düzenine sahip konutlarda odalar, kullanıcı çeşitliliklerine göre farklı özellikler göstermektedir.Odalara ya giriş holünden ya salondan ya da bir diğer odadan girilmektedir.

Ön sırada yer alan odalar daha çok misafir ağırlamak amacıyla kullanıldığı gibi arka sıradaki odalar ise gündelik yaşantı içinde kullanılmıştır. Odalarda duvar kalınlıklarının imkânlarından faydalanılarak peçler ve gömme dolaplar oluşturulmuştur.

Bu elemanlar genellikle taşıyıcı olması sebebiyle kalın olması gereken orta aksı oluşturan duvarların üzerinde yer almaktadır. Oda yükseklikleri genellikle 3.5-4 m'dir. Duvarları taş malzemeden yapılan bu mekânlarda zeminler genellikle taş kaplama olmakla birlikte tavanlarında ahşap kaplama ya da alçı kaplama yapılmıştır.Odaların misafir odası olup olmaması durumuna göre tavan süslemeleri sade ya da çok süslemeli olabilmektedir. Bu türden odalara daha çok zengin ve yüksek rütbeli şahısların sahip olduğu yapılarda rastlanmaktadır. (Çiftçi, 2000)

Hayat

Konutlarda gündelik yaşamın şekillenmesinde etkili olan hayat etrafı moloz taş duvarlarla çevrili genellikle arka bahçe niteliğinde olan açık alanlardır. Hayat konut ile ya bir hol aracılığıyla ya camekân aracılığıyla ya da veranda aracılığıyla ilişkilendirilmiştir. Bazı konutlarda sokaktan araç ile (at arabası, kızak) ulaşılabilmesi için hayat ile sokak arasında geçişi sağlayan ve genellikle taş kemerli bir kapı ile cephede baskın olarak etkili olan bir aralığa sahiptir. Hayat zemini sıkıştırılmış toprak ya da taş kaplama ile oluşturulmuştur. Nadir olarak bir kaç konutun hayat bölümünde, toprak damlı hizmetli odaları, su kuyusu, tandır, tuvalet, depo gibi moloz taştan yapılmış müştemilat yapıları görülmüştür. Bu unsurlar diğer yapılarda gözlenememiş ya da mevcut olanlarda konfor şartlarını sağlayamaması dolayısıyla günümüze gelememiştir. (Çiftçi, 2000)

Veranda, Camekân

1,5-2 m derinliklere sahip verandalar hayat-konut ilişkisini sağlayan yarı açık mekânlardır.

Hayattan verandaya genellikle ahşap merdivenle ulaşılmaktadır. Camekânlar da verandalar gibi konut-hayat ilişkisini sağlamaktadır. Ancak camekânlar sert iklim şartlarından dolayı ahşap doğramalı ve camlı olarak yapılmıştır. Bu özelliği ile oturma odası olarak da kullanılmaktadır. Bazı konutlarda bodrum katı oluşturan mahzene inen merdiven camekânda yer almaktadır. Tavan ve yer döşemesi olarak ahşap kaplama kullanılmıştır. (Çiftçi, 2000)

Mutfak

Hayata bakan arka sıradaki mekânlardan biri olan mutfaklar camekân ya da verandadan hangisi mevcut ise onunla bağlantılıdır. Hayatla olan ilişkileri dışında, mutfakların tamamına yakını bugüne özelliklerini kaybederek ulaşmıştır. Sadece bir konutta, döneme ait tezgah bulunmuştur. Ayrıca mutfakların bazılarında da küçük gömme dolaplara rastlanmaktadır. İncelenen konutlarda pişirmeye yönelik ocak veya benzeri özgün bir eleman bulunamamıştır. Bu dönemde hayatta yer aldığı bilinen tandırın evlerin bu fonksiyonu karşıladığı düşünülmektedir.

Bodrum katta yer alan mahzene, bazı evlerde camekân veya bahçeden inilebildiği gibi bazılarında da mutfak döşemesinden açılan bir kapağın altına gizlenmiş merdivenlerden inilmektedir. (Çiftçi, 2000)

Çatılar

Uzun ve yağışlı geçen kış şartlarına önlem olarak çatı eğimlerinin yüksek tutulduğu gözlenmektedir. Çatılar genellikle kurşun çinko veya sac malzemesiyle kaplı olup sistem olarak çoğunlukla kırma veya beşik çatıdır. Çatıların en dikkat çekici özelliklerinden biri saçaksız olmalarıdır.

Çatı sistemi, cephe duvarlarından yükselen taş parapetlerin veya sivri dikmeleri arasına bağlanan metal korkulukların arkasında bitirilmiştir. Bu sayede cephe algısında çatıların gizlenmesi sağlanmıştır. (Türkan, Durak, 2016)

Çatı örnekleri. (Özkan, 2015)

Yapı Elemanları

Döşemeler

Konutlarda genel olarak döşemeler ahşap kaplamadır. Döşeme kaplamalarında yaklaşık 20 cm genişliğinde ve 2,5 cm kalınlığındaki, odanın uzun kenarı boyunca yerleştirilmiş ahşaplar kullanılır. Ahşap döşemelerde taşıyıcı ahşap kiriş boyutları 25x30 cm civarındadır. Giriş holündeki bir basamakla oluşan kot farkı ile ayrılmış, ayakkabılık kısmında ise genellikle taş kaplama kullanılmaktadır. (Çiftçi, 2000)

Duvarlar

Rus dönemi konutları yığma sistem ile inşa edilirken duvarlarda yapı malzemesi olarak çoğunlukla andezit ve bazalt taşı kullanılmıştır. Geleneksel Kars yapılarına kıyasla duvar kalınlıklarının arttırıldığı Rus dönemi yapılarında taşıyıcı duvarların kalınlığı 50 cm ile 100 cm arasında değişirken, iç mekânlardaki bölücü duvar kalınlıkları ise 15 cm ile 30 cm arasındadır.(Türkan S. – Durak S.)

Kapılar

Koridorsuz ve odaların en az iki kapı ile birbirine bağlandığı konutlarda kapılar genellikle ahşap, 2,5-3 m yükseklikte ve iki kanatlı olarak yapılmıştır. Konutlarda iç kapılar sade iken dış kapılar oldukça süslemelidir.

Kapı tipolojisi örnekleri. (Özkan, 2015)

Pencereler

Cephede her katın kendine ait bir oranı ve düzeni bulunmaktadır. Her katta pencereler; büyüklüğü ve açıklığı, geçiş sistemi, kilit taşı, süslemeleri ve söveleri ile birbirinden farklılık göstererek, Rönesans etkisiyle ayrı bir düzen içinde sıralanırlar. Yapıların iyi ışık alabilmesi için cephelerde çok sayıda pencere boşluğu açılmış ve kentteki aşırı soğuk iklim şartları da dikkate alınarak pencere boyutlarının dar olması tercih edilmiştir. Pencereler eğrisel veya prizmal kesitli silmelerle çerçevelenirken, pencere üstlerindeki kabartma kilit taşları da cepheye hareket kazandırmaktadır. Ayrıca kapı ve pencere gibi cephe elemanları çoğunlukla çift katmandan oluşturulmuştur. Bu sayede hava sirkülasyonunun daha iyi kontrol edilebilmesi amaçlanmıştır. (Türkan, Durak, 2016)

Pencere tipolojisi örnekleri. (Özkan, 2015)

SONUÇ

Ardahan ilimiz diğer illerimizden farklı olarak Rus işgalinde kaldığı dönemin de etkisiyle Baltık mimarisinin örneklerini de taşımaktadır. Bu tür konutların dışında kalan örnekler Kars ilimizdeki mimari ile benzerdir. Genel olarak değerlendirildiğinde yapılarının cephe biçimlenmelerinde kütlesel hareketlenmelere pek fazla yer verilmediği, cepheye hareket kazandırmak ve monotonluğu bozmak için belirli bir düzene göre yerleştirilen cephe elemanlarının kullanıldığı ve yoğun taş işçiliği ile de bu durumun desteklendiği dikkat çekmektedir.

KAYNAKÇA

• Ardahan Belediyesi web sitesi. http://ardahan.bel.tr/sayfa/28/ardahan-tarihi.html , Erişim Tarihi: Mayıs 2019

• Gündoğdu H.,(2007). "XIX. Yüzyıl Kars Yapılarına Baltık Mimari Üslubunun Yansıması", XIII. Türk Sanatları Kongresi, 79-99.

• Özkan Ö., (2015). "Kars ve Çevresi Konut Mimarisinde Cephe Tezyinatı", Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.

• Türkan S., Durak S., (2016). "Kars'taki Rus Dönemi (1878-1918) Yapılarının Çatı ve Cephe Özellikleri", 8. Ulusal Çatı & Cephe Sempozyumu, İstanbul.

• Çiftçi, A., (2000). "Kars'ta Rus işgali dönemi (1878-1918) konut mimarisi", Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

GÖRSELLER

• [1] http://www.gunaydingezginler.com/turkiye-gezi-yazilari/ardahan/kura-nehri-kiyisinda-bir-kent-ardahan/ , Erişim Tarihi: Mayıs 2019

YÖRESEL MİMARİ ÖZELLİKLERE UYGUN ARDAHAN KONUT PROJESİ

Bakanlığımızca ülke genelinde bir hassasiyet ve farkındalık oluşturmak amacı ile geleneksel dokuya aykırı yapılaşmanın önüne geçebilmek için yöre halkının ihtiyaçları, yaşam koşulları ve alışkanlıkları göz önünde bulundurularak; geleneksel konutlardaki plan şemaları, mekânsal kullanım ihtiyaçları, yerel malzemelerin tespiti ile örnek, güvenli, sağlıklı ve ekonomik mimari projeleri hayata geçirmek amaçlanmaktadır.

Doğu Anadolu Bölgesin'de Ardahan ili ve çevresinde yöresel mimari özelliklere uygun (7) tip konut ve (1 adet) köy konağı projesi elde edilmiştir. Yapılan tasarım faaliyetleri, günümüz şartlarına, güncel sanat ve fen kurallarına uygun ve güncel mevzuat çerçevesinde yapılmıştır. (İmar Kanunu, Enerji Verimliliği Kanunu, Binaların Yangından Korunması Hakkında Yönetmelik, Türkiye Deprem Yönetmeliği, Afet Bölgelerinde Yapılacak Yapılar Hakkında Yönetmelik, 3030 Sayılı Kanun Kapsamı Dışında Kalan Belediyeler Tip İmar Yönetmeliği, Binalarda Isı Yalıtımı Yönetmeliği, Binalarda Enerji Performansı Yönetmeliği, TS 9111 Özürlüler ve Hareket Kısıtlılığı Bulunan Kişiler İçin Binalarda Ulaşılabilirlik Gerekleri)

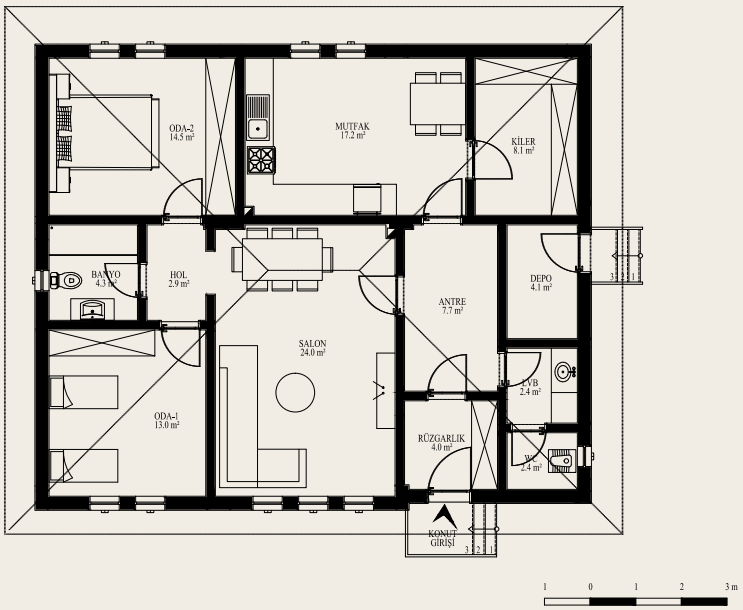
Fiziksel ve mekânsal özelliklerinin yaşatılması bağlamında, yeni yapı teknolojileri ile geleneksel yapım tekniklerinin yorumlanarak geçmiş ve gelecek karşılaştırıldığında; içe dönük yaşamın dışa dönük hale dönüşmesi ile evlerin alt katlarının görüntüsü değişmiştir. Kırsal geçim kaynaklarında azalma ile evlerde yer alan ocak, tandır, işevi gibi mekânların yerini, modern mutfaklar almıştır. Yönetmelikler ve mevzuatlar beraberinde bazı standartlar getirmiştir. Plana bağlı mülkiyet sınırları sebebi ile organik sokak ve mahalle görüntüsüne göre biçimlenen evlerin siluetinde değişim olmuştur. Ayrıca aile genişliğinin değişimi ve nüfusun artması ile evlerde küçülmeye gidilmiş, ekonomik nedenler ile iki katlı evler yerini tek kat evlere bırakmıştır. Ahşap, kerpiç ve taş yapı tekniğinin yerini betonarmenin alması ile evlerin karakterleri de değişmiştir. Geleneksel yaşam biçimlerinin getirdiği plan şemaları, günümüz mekân kullanım tercihleriyle entegre edilmeye çalışılırken mimari açıdan bazı kaçınılmaz değişikliklere uğramıştır. Bununla beraber, konutlar yerel kültürle uyum içinde tasarlanmıştır. Rehber niteliğinde olan bu çalışma ile ülkemizde yöresel mimariye olan ilgi ve hassasiyetin arttırılması amaçlanmıştır.

Bu kapsamda Ardahan ili ve çevresinde yöresel mimari özeliklere uygun konut projelerinde yapı sistemi betonarme karkastır. Dış cephede doğal taş kaplama ve/veya belirtilen yerlerde doğal taş bezeme, kapı ve pencerelerde ahşap görünümlü pvc malzeme, çatılarda marsilya kiremit kullanılmıştır.

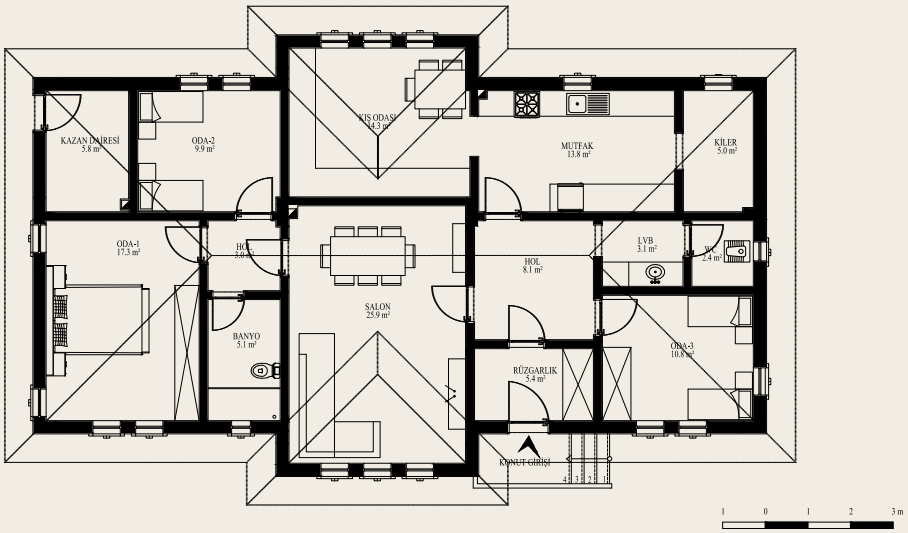
TİP - 1 Toplam: 122.72 m²

ZEMİN KAT PLANI :122.72 m²

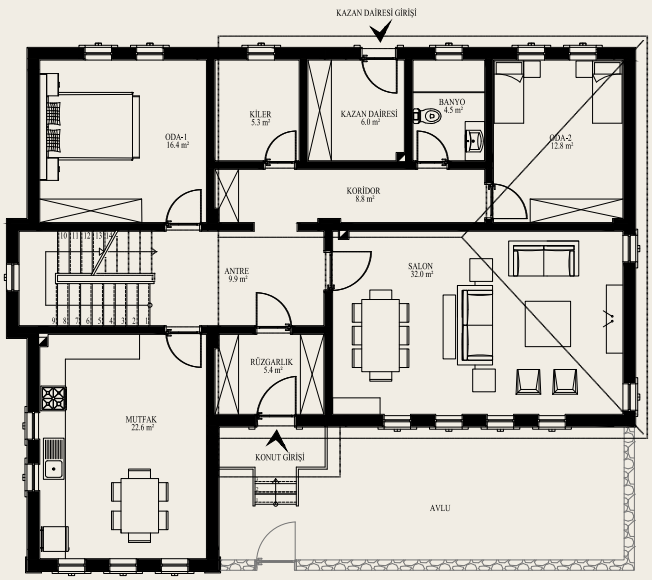
TİP - 2 Toplam:151.74 m²

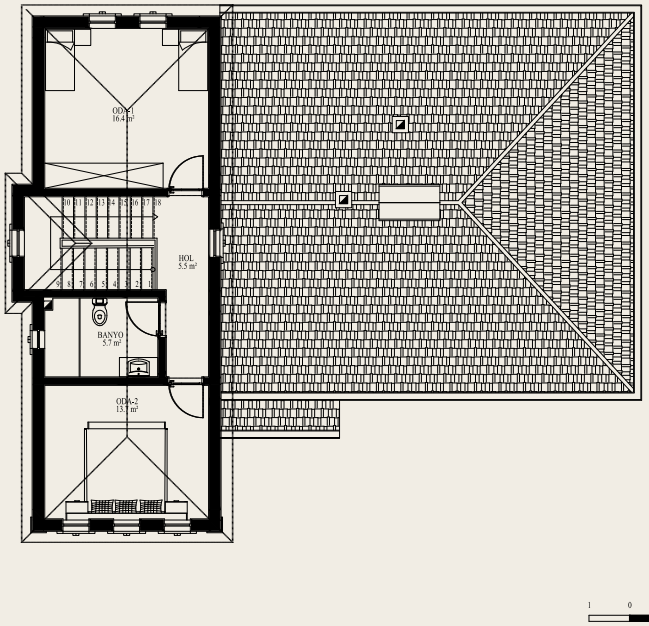
ZEMİN KAT PLANI : 151.74 m²

TİP - 3 — Toplam: 211.64 m²

ZEMİN KAT PLANI : 152.03 m²

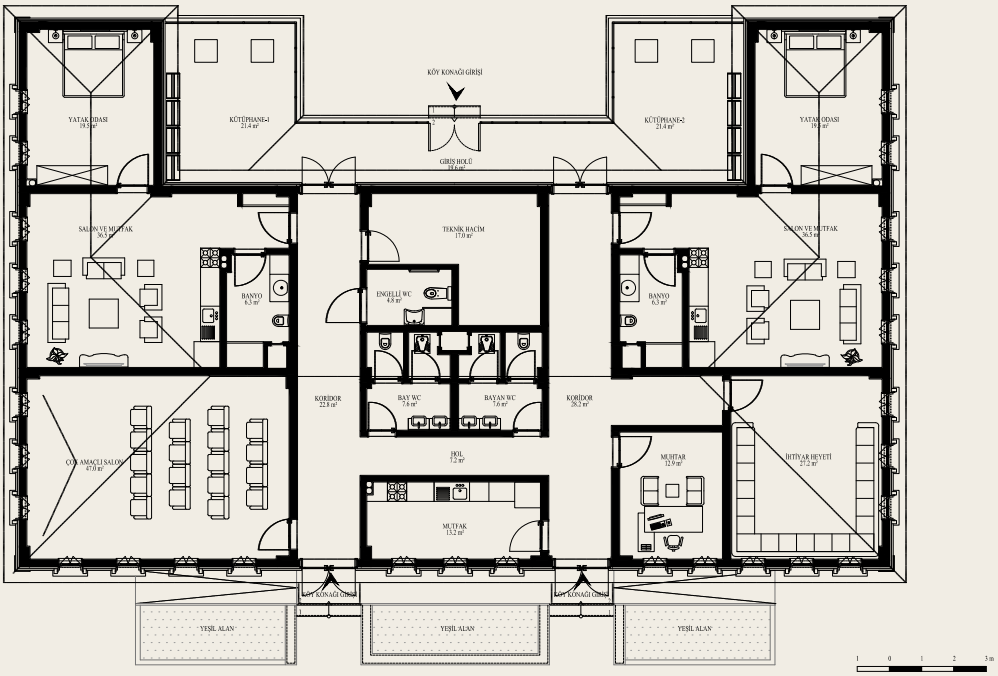

1. KAT PLANI : 59.61 m²

TİP - 4 — Toplam: 425.92 m²

ZEMİN KAT PLANI : 425.92 m²

ARTVİN

Artvin, Anadolu'nun kuzey doğusunda, Doğu Karadeniz Bölgesinin doğusunda, Karadeniz kıyısında yer almaktadır. Doğusunda Ardahan, güneyinde Erzurum, batısında Rize, Kuzeyinde Gürcistan ile komşudur. Kuzey-batısında Karadeniz vardır.

Artvin'in Türkiye'deki Konumu

İlk kuruluş tarihi kesin olarak belli olmayan Artvin ve yöresinde M.Ö. 2000 de Hurrilerin küçük beylikler kurduğu bilinmektedir. Bölge, 200 yıl süren Mitanni egemenliğinin ardından Hitit İmparatorluğunun etkisine girmiştir. M.Ö. 8. yüzyıl sonlarında Kimmerler Kafkaslardan gelerek, Artvin üzerinden Anadolu topraklarına girmişlerdir. Ortaçağda, Bizans'ın himayesindeki Bagratlı Krallığı'nın yönetiminde kalan bölge, daha sonra Selçuklu, Saltuk, Moğol (İlhanlı), Timur, Karakoyunlu, Akkoyunlu ve Safevi yönetiminde kalmıştır. Artvin'de Osmanlı egemenliği Yavuz Sultan Selim döneminde başlamıştır.

1878'de imzalanan Ayastefanos Antlaşması gereği Artvin, Ardanuç, Borçka, Şavşat ve Hopa'nın Kemalpaşa bucağı savaş tazminatı olarak Ruslara terk edilmiştir. 1918'de imzalanan Brest-Litovsk Antlaşması ile Ruslar Artvin topraklarından çekilmişlerdir. Kent, Mondros Ateşkes Müzakeresi ile İngilizlerin eline geçmiştir.

Ardından, 1921 tarihine kadar Gürcistan sınırları içerisinde kalan Artvin, 43 yıllık bir ayrılıktan sonra, Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin girişimleri sonucu 1921'de anavatana katılmış ve imzalanan Moskova Antlaşması ile bu durum kesinlik kazanmıştır. 1921'de sancak olarak kurulan Artvin, 1924'te ise il olmuştur. (Coğrafya Dünyası web sitesi)

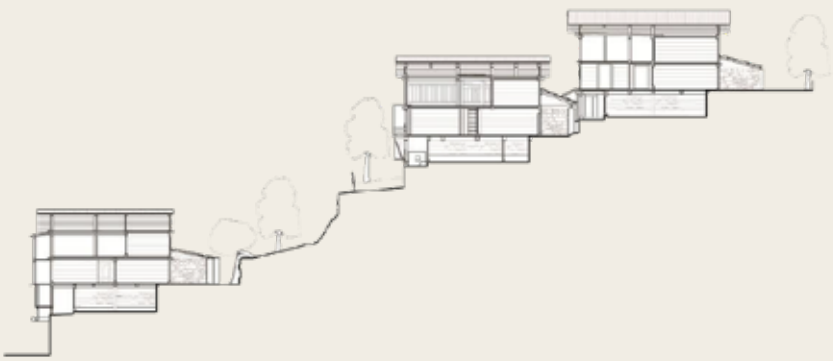
Artvin, Doğu Karadeniz Bölgesinin iklim yönünden en çok değişkenlik gösteren ilidir. Kıyı kesimi ile Cankurtaran dağları silsilesinin içine aldığı alanda tipik her mevsim yağışlı Karadeniz iklimi görülmektedir. Cankurtaran dağları silsilesinden Borçka ve Artvin Merkez'e kadar olan alanda iklim daha soğuk kışlar ve daha az yaz yağışları olan Karadeniz iklimi şeklindedir. Bu alana Şavşat ve civarını da eklemek mümkündür. Ardanuç ve Yusufelinde ise kısmen Karasal iklim ile Akdeniz ikliminin bir karışımı olan yazları sıcak ve kurak, kışları ise normal karasal iklime oranla kısmen ılık ve daha az yağışlı bir iklim söz konusudur. Hatta bu alanın bazı kesimlerinde iklim Akdeniz iklimine çok yaklaşmaktadır. (Artvin Valiliği resmi web sitesi)

Mimari Yapılanma

Doğu Karadeniz yöresinde yerleşim, sahilde ve sahilden içerilere doğru uzanan dar veya geniş vadiler boyunca görülmektedir. (Özgüner, 1970) Yörenin kendine özgü dağınık yerleşme tarzında, aynı köyün evleri arasında 15-20 dakika yürüme mesafesi bulunabilmektedir. Topografyanın uygun olduğu yerlerde daha toplu yerleşimler de bulunur ancak bu Anadolu köylerinde görülen sıkışık yerleşim düzenine ulaşmaz. (Göçmen, 2010) Düz ve ekilebilir arazinin azlığı dağınık yerleşmenin başlıca sebeplerinden biridir. Toplu köylere arazinin düzleştiği yerlerde ya da iklimin sertleştiği iç ve yüksek kesimlerde rastlanmaktadır. (Arın, 1986)

Anadolu köyleri genelde suyun ve yeşilliğin olduğu yerde kurulmuş ancak Doğu Karadeniz'de böyle bir arayışa gerek kalmamış, köylü daha çok tarlasına yakın oturmayı tercih etmiştir. (Özgüner, 1970)

Doğu Karadeniz Bölgesi kırsal konutları eğimli araziye kurulu, bir yanı yukarı yamaca yaslı, diğer yanı vadiye bakan, kütle hareketleri olmayan yalın formlu rasyonel yapılardır. (Sümerkan, 1990) Konutların araziye yerleşmesinde dikkat edilen husus, arazi eğimidir. Manzara yönü ve iklim verileri, konutların araziye konumlandırılmasında göz önünde bulundurulmazlar. Bu kıstaslara, plan kurgusunda dikkat edilmektedir. Bölgenin engebeli yapısı ve sınırlı sayıdaki düz alanların tarım arazisi için ayrılması, konutların eğimli araziler üzerine yerleştirilmesini zorunlu kılmıştır. Yapılar, eğim çizgilerine paralel olarak yerleştirilerek, topografyaya en az müdahale ile yapılaşma sağlanmıştır. (Aydemir, 2010)

Eğimli arazi üzerine yerleşim kesiti. (Aydemir, 2010)

Özgüner (1970), köy konutlarının şehir konutları gibi tek başına olmadığını, kır yaşamının gerektirdiği çeşitli işlevler için serander, dam, çöten, merek, meydan odası, ocak, vagon gibi yardımcı binaların konutun çevresindeki arazide inşa edildiğini yazar.

Hayvanların beslenmesi için ot ve samanların kurutulup saklandığı merek ile insanların beslenmesi için gereken ürünlerin saklandığı seranderler konutlardan sonra yörede en yaygın olarak rastlanan yapı tiplerindendir. Merekler genellikle, yörede kara-boğaz olarak adlandırılan geçmelerle inşa edilmiş, havadar yapılardır. Özgüner (1970), seranderin topraktan kopmuş bir düzlüğe oturmasının tercih edildiğini, bu sebeple yerleşimlerinin konutlara göre daha serbest düşünülebildiğini belirtir. Topraktan tamamen koparmak için seranderin verandasına çıkış merdiveni geçici bir strüktür olmak durumundadır. Yapının piloti olarak adlandırılan ayaklarının başlıkları gibi görünen elemanlar, aslında kemirgen hayvanların yapıya ulaşmasını engellemek için düşünülmüştür. (Göçmen, 2010)

Merek örneği. (Göçmen, 2010)

Serander örneği. (Göçmen, 2010)

Artvin merkezindeki ahşap evler ile köylerindeki iki veya üç katlı evlerin büyük çoğunluğu, sofanın plan dörtgeni içindeki merkezden kayarak köşe kenarında yer aldığı, köşe sofalı yani dış sofalı (Aşhaneli) plan tipindedir. Artvin evlerinin dış sofalı plan tipi bakımından benzer kurguya sahip diğer bölge yapılarından farkı, plan bütünlüğü içinde ikinci bir ortak mekânın bir iç sofanın (hayat) eklenmesidir. (Başkan, 2008)

Hayat ve Salon tipi plan tipolojileri. (Sümerkan, 1991)

Özgüner (1970), hayatlı ev planı ile salonlu ev planı arasında bir ayrım yapmıştır. Hayatlı plan tipi hizmet eden ile hizmet edilen alanların ayrılmadığı, dolayısıyla ev işlerinin ortalıkta görüldüğü bir yaşamı yansıtır; salonlu tip bu açıdan daha olgun ve kentleşmeye yaklaşan bir yaşantıya işaret eder; bu noktada sözü geçen hayat, kimi yörede aşhane olarak adlandırılan mekân olmalıdır. (Göçmen, 2010)

Manzaraya bakan açık çıkma cephe örnekleri.(Göçmen, 2010)

Geleneksel konutlar genellikle 3 katlıdır; ancak 2 katlı örnekler de görülmektedir. Konutların tümü kare planlıdır. Çatılar, beşik çatıdır. 3 katlı olan geleneksel konutların en alt katı ahor (ahır), giriş katı yaşama alanı, birinci katı ürün kurutma ve saklama alanı olarak planlanmıştır. 2 katlı olan konutlarda, yaşama mekânları ve ürün mekânları giriş katında çözümlenmiştir.

Doğu Karadeniz'deki geleneksel konutların plan şemasına etki eden başlıca faktör, yaşama kültürüdür. İç düzen, yüzyıllar boyunca aynı şema üzerine kurulur. Geleneksel konutlarda plana karakterini veren mekân, dandrabadır (sofa). Yaygın olarak yan dandrabalı plan tipi görülmekle birlikte, iç dandrabalı örnekler de bulunmaktadır. Hemen bütün odalar, dandrabalara açılır.

Genel olarak, giriş katında, dandrabayla birlikte odalar, maran (kiler), hoço (odunluk ve karapanın bulunduğu mekân) ve hela (çiçme) bulunmaktadır. Konuttaki oda sayısı doğruca konutu paylaşan aile sayısıyla ilişkilidir. Giriş katına ulaşım yan cepheden sağlanır. İçeriye doğrudan giriş yoktur. Yan cephelerde bulunan merdiven sahanlığından ya da balkondan giriş katına girilir. Genel olarak kullanılan, evin olduğu taraftaki giriştir ve evin ana giriş kapısı doğruca sofaya açılır. (Aydemir, 2010)

Alt kat | Giriş kat | Birinci kat

Üç katlı konutlarda yaygın görülen plan tipolojisi. (Aydemir, 2010)

İki veya üç katlı, zemin katı taş üst iki katı ahşap çatkılı ve çatkı araları çoğunlukla tuğla ile doldurulmuş veya bağdadi duvarları beyaz ya da açık çivit mavisi renkte boyanmış alaturka veya marsilya kiremit kaplı beşik çatılı evler tarihi Artvin kent panoramasının hâkim yapı tipini oluşturur. Ön ve arka cephelerdeki çatı ara katının ikiz pencereli cihannüma benzeri düzenlenerek, çatı katının ve yapı alınlığının özellikle bir form kazanması, Doğu Karadeniz'in bazı sahil yerleşmelerinde benzer örneklerine rastlansa da, daha çok geleneksel Artvin halk yapı sanatında özgünlük kazanan formdur. (Başkan, 2008)

Seyfi Başkan (2008) cepheleri çıkmalı, çıkmasız balkonlu ve eklektik cepheler diye dört grupta değerlendirmiştir.

Artvin Geleneksel cephe örnekleri (Aydemir, 2010), (Güler, 2012)

Mimari Mekânlar

Oda (Ev)

Geleneksel bir konutun en önemli mekânı ev (oda) dir. Evde oturulur, yatılır, yıkanılır, yemek pişirilir ve yemek yenilir. Aslında, en eski örneklerde, bütün bu fonksiyonları gerçekleştirmeye yarayan donatıların, giriş katındaki diğer odalarda da bulunduğu görülmüştür.

Ancak, evi diğer odalardan ayıran, soğuk günlerde bütün ev halkının burada toplanması, misafirlerin burada ağırlanması, yemeklerin hep birlikte burada yenmesi ve bütün hane halkının kullanımına açık olmasıdır. Evde, hanenin en yaşlıları ve çocukları yatar. Diğer odalar, genç çiftler için ayrılmıştır, kullanımları bu kişilere özeldir. Bu odalar, yörede geriki oda ve ileriki oda olarak anılır. Özgün halinde, bir evin içindeki temel öğeler, kapının hemen karşı duvarına dayanmış buhar (ocak) ve dış yan duvara dayanmış sekvidir (sedir). (Aydemir, 2010)

İleriki oda, Geriki oda örnekleri. (Aydemir, 2010)

Dandraba (Sofa)

Geleneksel konutlarda plana karakterini veren mekân, dandrabadır (sofa). Yaygın olarak yan dandrabalı plan tipi görülmekle birlikte, iç dandrabalı örnekler de bulunmaktadır. Dışa açık olan dandrabalar, değişen yaşam tarzına ve konutu paylaşan aile sayısına bağlı olarak, zamanla kapatılmış, bazıları bir ya da iki odaya çevrilmiştir. Yaz ve sonbahar aylarında, bulundukları kata bağlı olarak ortak yaşama ya da ürün kurutma alanı olarak kullanılan dandrabalar, manzara cephesine yerleştirilmişlerdir. Giriş katında bulunan dandraba, sıcak mevsimlerde ortak yaşama alanıdır. Dandrabanın kapatılarak salona çevrildiği örnekler dışında, bu mekânda pencere bulunmaz.(Aydemir, 2010)

Dışa açık dandraba (sofa) örneği. (Aydemir, 2010)

Ahor (Ahır)

Geleneksel konutların en alt katı, genellikle 2 adet ahor ve bu ahorların önünde bulunan bir geçiş yerinden oluşur. Bazı konutlarda bir adet ahor bulunmaktadır. Bu katın üst katlarla bağlantısı yoktur. Ulaşım bahçeden sağlanmaktadır. (Aydemir, 2010)

Yaygın olarak görülen ahor (ahır) katı ve giriş kapısı.(Aydemir, 2010)

Ahorun üstündeki katlar, 150 - 180 cm arasında çıkma yapmış ve bu çıkma zemin katta dikmelerle desteklenmiştir. Ahorların ön duvarlarıyla dikmeler arasında kalan alan, geçiş yeri olarak kullanılmaktadır. Bu alan yörede ahorun kapı adıyla anılmaktadır. Bu alanın zemini taş, toprak ya da ahşap olabilir. (Aydemir, 2010)

Maran (Kiler)

Maran (kiler), ev ve geriki oda arasında bulunan dar bir mekândır. Süt, yoğurt, ayran, turşu, pekmez, bal gibi günlük tüketilen yiyecekler burada saklanmaktadır. (Aydemir, 2010)

Çiçme (Helâ)

Yöredeki tüm konutlarda giriş kattaki yaşam mekânlarının dışında tutulan helâ birimleri, dandrabadan ulaşılan ve balkondan ulaşılan olarak iki kısımda incelenebilir. İki tipte de merdivenli ve merdivensiz örnekler vardır. Bu örneklerde görüldüğü gibi helâ biriminin üst iskeleti (merdiven hariç) ahır duvarından çıkan ve taşlıktaki dikmelerle desteklenen hatıllara (guant) asılmıştır. Merdivenin üst ucu dandrabadan çıkan kirişe, alt ucu ise hela biriminin zeminine dayanır. Merdivensiz tipe ait örnekte ise dandraba ile yaklaşık aynı kot seviyesinde bulunan helâ biriminin iskeleti dandrabayı sınırlayan kiriş (dogan) ile onun altında yer alan diğer bir kiriş arasından çıkan elemanlara dayanır. Helâ, sabit bir noktada olmamakla birlikte, daima ön cephede bulunmaktadır. Böylece, bütün atıkların akpunlukta toplanması sağlanmıştır. Konutlardaki helâ sayısı ve yeri, yaşantıya göre farklılık göstermektedir. Bütün konutların giriş katında mutlaka bir adet helâ bulunmakla birlikte, bazı konutların ahır katında ve birinci katında da helâ bulunabilmektedir. Hatta bazı konutların giriş katında, iki adet helâ bulunmaktadır. Geleneksel konutlarda, helânın sabit bir yeri yoktur. Kullanıma göre, yeri ya da kapı yönü değiştirilebilir. (Aydemir, 2010)

Geleneksel konut helâ örnekleri. (Aydemir, 2010)

Malzeme ve Yapım Teknikleri

Bölgenin ana yapı malzemesi ahşaptır. Tarım alanlarının bittiği yerlerden sonra ormanlık alanlar başlar. Bol yağış ve ılıman iklim yapısının sonucu, bölge zengin bir floraya sahiptir. Konutların inşasında, çam, ladin, pelit, kestane, ceviz gibi ahşabın dayanıklı türleri tercih edilir. (Çakır, 2010) Ahşap malzemenin zenginliği ve kullanışı sadece yapıda değil, köprülerde, irili ufaklı teknelerin yapımında, iç mimaride ve el sanatlarında da gözükmektedir. Ahşap yapı, eskiden tamamen geçme, sonraları kısmen çivi, kısmen geçme olarak günümüze kadar gelmiştir ve halen kullanılmaktadır. (Özgüner, 1970) Yörenin yapı ustaları, ahşabın kullanım amacına göre kesilmek üzere yerinde yapılan seçimden, özsuyunun atılması, işlenmesi, detaylanması ve yapı bünyesindeki yerine yerleştirilmesine kadar tüm aşamalarında görevlerini sürdürürler. (Eruzun, 1985)

Ahşaptan sonra yapılarda sıklıkla kullanılan ikinci malzeme taştır. Taş, bodrumlarda ya da eğimli yüzeydeki temeli doldurmada kullanıldığı gibi, Karadeniz mimarisinde dolgu malzemesi olarak özgün bir kullanım yeri bulmuştur. Dere yataklarından toplanan, işlenebilen taşlar, bina duvarlarında ahşap strüktür içinde kare ya da dikdörtgen kutucuklar içine yerleştirilmekte, sıvanmadan bırakılması tercih edilmektedir. Zamanla kararan ahşap çerçeveler ve taşlar, yüzeyde doğal kompozisyonlar oluşturmaktadır. Çatı örtü malzemeleri, günümüzde kullanılmayan alaturka kiremit ve hartamadır. Kiremit, Sürmene, Yomra ve Akçaabat gibi kiremit ve tuğla ocaklarına yakın bölgelerde kullanılmıştır. Hartama denilen örtü sistemi, 1-2 cm kalınlığında, 18-20 cm uzunluğunda şeritler halinde doğranmış köknar, ladin ya da kestane ağacından plakaları üst üste bindirme yöntemiyle uygulanan bir örtü sistemidir.

Bu sistem, fazla miktarda ahşap harcanmasını gerektirdiğinden, 1974 yılında devlet tarafından kullanımı yasaklanmış, bunun yerine oluklu saç levhaların kullanımı yoluna gidilmiştir. (Çakır, 2000)

Duvarlar

Ahşabın zengin kullanım alanına sahip olduğu Doğu Karadeniz Bölgesinde görülen en karakteristik örnekler, ahşap iskelet (çatma) sistemlerdir. İskelet sistemin geometrisiyle dolgusundaki gereçler, Doğu Karadeniz'deki yapıların farklı dış görünüşlerini oluşturur. Taş duvarlar da, bölgede görülen yığma sistemlerin bir başka örneğidir. Bölgenin her yanında bulunan ahşap ve taş malzeme ile onların sınanmış dayanıklılığı, yapılarda yüzyıllardır temel unsur olmasına yol açmıştır. (Sümerkan, 1990) Bu malzemeler ile inşa edilmiş duvar sistemleri dört ana başlık altında toplanabilir. (Çakır, 2000)

Bölgede yaygın olarak görülen duvar tipleri. (Başkan, 2008)

Ahşap Yığma Duvarlar

Çeşitli kalınlıktaki tahtaların ya da daha kaba tomrukların, köşelerde geçmeler sağlayacak biçimde yatay olarak üst üste yığılmasıyla oluşturulan sistemlerdir.

Bu sistemde ikinci bir taşıyıcı eleman yoktur, aynen taş veya tuğla yığma inşaatta olduğu gibi tahta hem taşıyıcı, hem de dış tesirlere karşı koruyucudur. (Özgüner, 1970) Kullanılacak tahtalar 2-6 cm kalınlığında, 20-30 cm genişliğinde ve en az bir oda boyutu uzunluğundadır. Tomrukla yapılan yığma sistem, 25-35 cm çaplı yuvarlak tomrukların geçmeler yaparak yığılmasıyla oluşturulur. Bu sistem çoğunlukla fazla özen gerektirmeyen yayla evlerinin ya da yapı eklentilerinin inşasında tercih edilir. (Çakır, 2000)

Yığma sistemlerde yapının dış ve iç bölme duvarlarıyla birlikte aynı anda kurulma zorunluluğu vardır. Birleşimler 'boğaz geçme' tekniği ile yapılır. Bu teknikle ahşap uçları, geçme noktasından sonra da 10-15 cm uzatılarak yığma yapıya has görüntü elde edilir. (Sümerkan, 1990) Yöresel ifadeyle 'boğaz' denilen köşe geçmeler, detaylarına göre 'kurt boğaz', 'kara boğaz' gibi çeşitli isimler almaktadır. (Çakır, 2000)

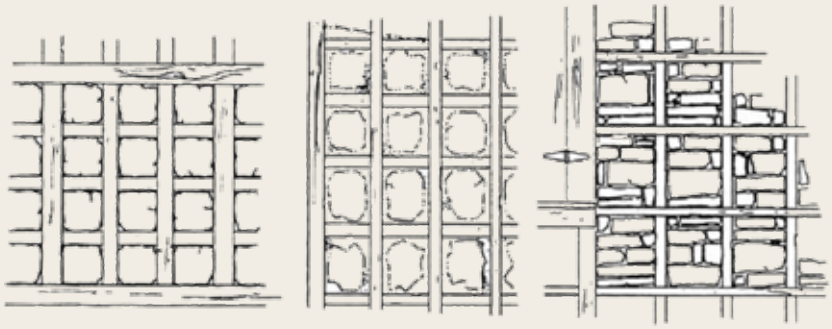
Tomrukla yapılan ahşap geçme duvar. (Güler, 2012)

Ahşap iskeletli (Çatma) Duvarlar

Yapı yüklerinin duvar bünyesindeki ahşap dikme ve kirişler aracılığı ile zemine aktarıldığı sistemlerdir. Konstrüksiyon ve görünüş olarak üç türü bulunmaktadır: Ahşap dolma, göz dolma, muskalı dolma duvarlar. (Sümerkan, 1990)

Ahşap Dolma Duvarlar; ahşap yığma tekniğinin strüktürde değişikliklere olanak tanımayan özelliğine karşılık, çatma sistem, belirli aralıklarla yerleştirilen taşıyıcı dikmelerle planda değişikliklere gidilmesine olanak tanıyan bir tekniktir.

Göz Dolma Duvarlar; bu sistemde, 25-30 cm aralıklı dikmeler, bu ölçüde ya da bu ölçüye yakın düşey taşıyıcı ağaçlarla bölünüp, kare ya da dikdörtgen boşlukların oluşturduğu bir doku meydana getirir. Aralıkların küçük tutulup modüler kutucuklar oluşturulmasının nedeni, bu kısımların blok ya da parça taşlar ile doldurulup, duvarda dengeli bir mukavemet sağlanmasıdır. (Çakır, 2000)

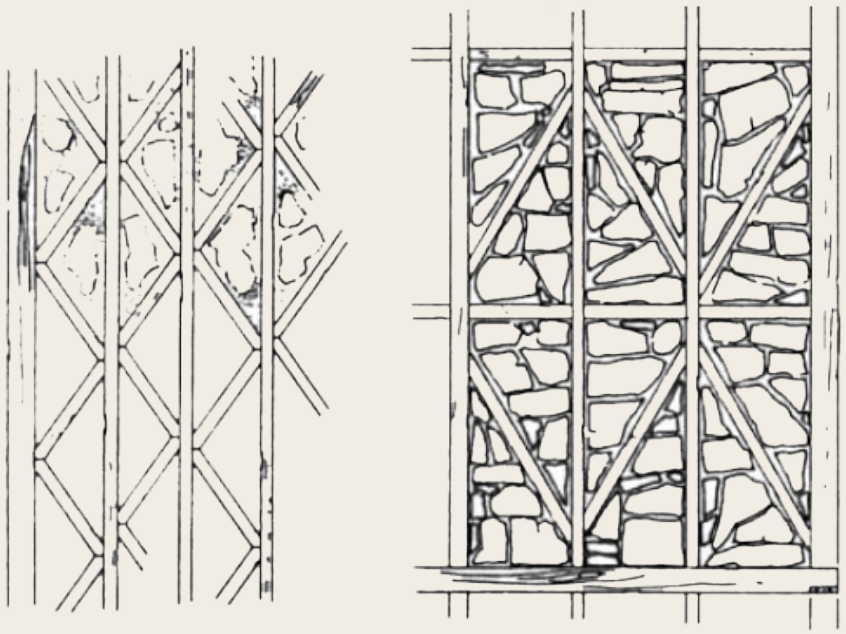

Göz dolma duvar yapım tekniği. (Çakır, 2000)

Göz dolması sistemde dolgu malzemesi, dere yataklarından toplanmış ve bir yüzü düzgün olan taşların, standarda yakın ölçülerde kırılarak hazırlanmasıyla oluşur. Pencere boşluklarının dışındaki tüm kutucuklar bu taşlarla doldurulur, ara boşluklar beyaz kireç harcı ile sıvanır.

Yapı bir bütün olarak ele alındığında bu yüzeyler plastik lekeler olarak algılanır. (Çakır, 2000) Göz dolma, Doğu Karadeniz'deki en gelişmiş yapı tekniğidir. Taş ve ahşabın bir yapı duvarını oluşturmasından öte, getirdiği doku ve renk estetiği, ayrıca belli bir modülasyon fikrini ve ahşap birleşmelerdeki geçme tekniğini başka bir yerde bulmak oldukça güçtür. (Sözen, Eruzun, 1992)

Muskalı Dolma Duvarlar; bu yöntemde yapı sistemi göz dolmalı duvarlardaki gibidir. Tespit elemanı olarak metal çivilerin kullanılmasıyla, geçmelerle yapılmaya çalışılan detaylar ortadan kalkmıştır. (Çakır, 2000)

Göz dolma duvar yapım tekniği. (Sözen, Eruzun, 1992)

Muskalı dolmada ana ve ara taşıyıcılar, göz dolması tekniğinde olduğu gibi ve yine aynı aralıklarla kurulur. Yalnız küçük kesitli ahşap dikmelerin aralıkları biraz daha büyük (20-25 cm) tutulur. Sonra bu dikmelerin arasına genellikle 45 derece eğimli küçük parçacıklar yerleştirilmektedir.

Böylece göz dolmada kare ya da dikdörtgen olan boşluklar, burada üçgen biçimindedir. Küçük üçgenler muskaya benzediğinden, halk arasında muskalı dolma olarak adlandırılmıştır. (Sözen, Eruzun, 1992) Muskalı dolma tekniğinde, göz dolma tekniğinde olduğu gibi dolgu malzemesi olarak blok taş kullanılamayacağından, üçgen kutucuklar kırma taşlarla doldurulur. Daha sonra yalnız dolgu parçaları sıvanır ve beyaz kireç badana ile boyanır. Bu teknik ile gerçekleştirilmiş kimi örneklerde boşlukların doldurulmadığına rastlanabilir. (Çakır, 2000)

Muskalı dolma cephe örnekleri. (Çakır, 2000)

Kâgir Duvarlar

Her türlü taş kullanılarak örülen moloz, kaba yönü ve ince yönü taş duvarlarla, az sayıda harman tuğlasından duvarlardır. Bağlayıcıları kil veya kum + kireç harçlarıdır. (Sümerkan, 1990) Bölgede, temel ve ahır katları her zaman taş ile örülmektedir. Yaşamın geçtiği katlarda bu malzemeye genellikle Akçaabat, Maçka ve Araklı vadilerinde rastlanmaktadır. Orman sınırının bittiği yüksek yaylalarda ağaç malzeme sağlamanın zorluğu nedeniyle çevrede bulunabilecek tek malzeme olan taş ile yayla evleri inşa edilmektedir. (Çakır, 2000)

Bu bölgedeki taş işçiliği, Kayseri ve civarındaki usta taş işçiliği ile karşılaştırılamaz. Taş ustaları evlerin temel katlarının yanı sıra, bölgenin önemli bir özelliği olan köprülerini de yaparlar. (Çakır, 2000)

Döşemeler

Konutlarda ana kayaya ulaşana kadar temel kazısı yapılmakta ve ahırın duvarları temel seviyesinden itibaren yaklaşık 180 cm yükseltilmektedir. Ahırın döşemesi, temel suyu çıkmadığı sürece doğruca ana kayanın üstüne döşenmektedir. Diğer durumda ise, temel su seviyesine kadar taş ile doldurulmaktadır. Taşların arası toprakla doldurularak, derzler içten ve dıştan tezekle kapatılır. Yaka tekniği ile oluşturulmuş giriş katı, beden duvarları üzerinde enine uzanmış koşatların (ahır katındaki kalın kirişler) üzerine oturulmaktadır. 25x25 cm, 25x30 cm, 30x35 cm gibi kalın kesitlere sahip olan koşatların ahşap cinsi çoğunlukla peluttur (meşe). Giriş katı döşemeleri doğruca koşatların üzerine döşenmiştir. (Aydemir, 2010)

Geleneksel Artvin evlerin de döşeme örnekleri. (Göçmen, 2010)

Tavanlar

Dekoratif öğeler daha çok 1920 öncesine ait konutlarda görülmektedir. En özellikli örnek, sadece bir iki konutta bulunan ahşap tavan süslemesidir. (Aydemir, 2010) Bölgede ahşap ustalarının sayısının azalmasına ve yapı geleneğindeki değişime bağlı olarak ilerleyen yıllarda, konutlardaki ahşap işçiliği yok olmuştur. 1950 sonrası yapılarda dekoratif öğelere rastlanmamaktadır. Yalnızca, köşklü konutlarda köşk korkulukları ahşap işçiliğinin güzel örneklerini sergilemektedir. (Aydemir, 2010)

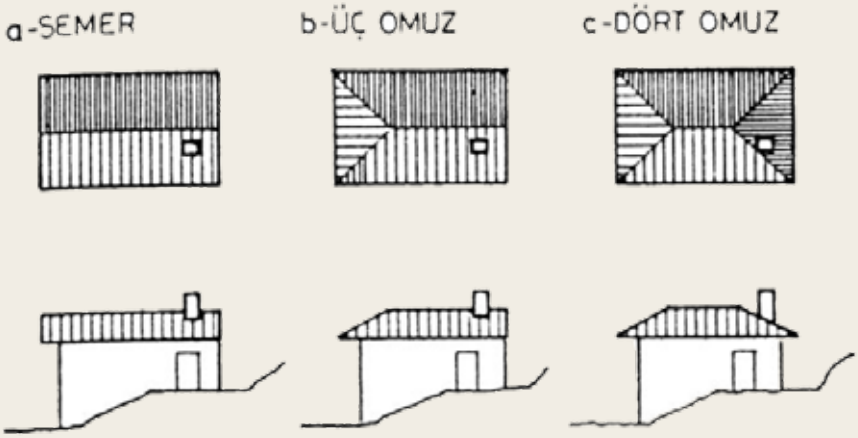

Ahşap tavan süslemesi örneleri. (Aydemir, 2010)

Çatılar

Yapıyı tamamlayan ve mimari karakterini destekleyen çatının, yağış ve rüzgâr gibi dış etkilerden korunma bakımından da önemli fonksiyonu vardır. Yağışın bol olduğu Karadeniz Bölgesinde çatılar eğimli ve sadedir. Çatılar sudan arınım özelliği açısından üç çeşittir. Bunları yöresel adlarıyla şöyle sıralayabiliriz:

- Semer (iki yöne eğimli)
- Üç omuz (Üç yöne eğimli; bir mahya ve iki eğik mahyalı)
- Dört omuz (Dört yöne eğimli; bir mahya hattı veya noktası ile dört eğik mahyalı) (Çakır, 2000)

Çatı tipolojileri. (Çakır, 2000)

Semer çatı, daha çok yüksek köy ve yayla evlerinde kullanılır. Çatı örtüsü olarak hartama uygulanır. Hartama, suya dayanıklı ağaç türlerinden yapılır ve rüzgârda uçmasını önlemek için üzerine taş ağırlıklar yerleştirilir. Ahşap yüzeylerin korunması ve bol olan yağmurun temellerden uzaklaştırılması için yapılan saçaklara ayrı bir ehemmiyet verilmiştir. Bazen bir buçuk, iki metreye varan çok güzel saçak örneklerine Trabzon, Rize ve Artvin'de rastlanır. (Özgüner, 1970) Saçak altına, rüzgârın etkisini azaltmak amacıyla eğim kazandırılabilir. Bu eğim köşelerde de devam etmekte ve köşeler yuvarlatılıp yelpaze gibi açılmaktadır. (Çakır, 2000)

Geniş saçak örnekleri. (Güler, 2012)

Çok basit köy evlerinde baca kullanılmamasına karşın, Artvin ve köylerinde özgün baca formlarına rastlanmaktadır. Yapının planında üst üste gelen ocakların dumanının dışarıya ayrı ayrı verilmesi için 'çifte baca' ya da 'ikiz bacalar' denilen sistemler kullanılır. (Çakır, 2000)

Baca örnekleri. (Güler, 2012)

Kapılar

Geleneksel konutların iç ve dış kapıları aynı niteliklere sahiptir. Geleneksel konutların kapıları, kemerli ve düz atkılı olmak üzere iki sınıfa ayrılmıştır. 1930 öncesi yapıların giriş katında kemerli kapılar olduğu gözlenmiştir. Düz atkılı kapıların en temel örneği, 1930 öncesi ve sonrası konutlarda görülen tek tablalı kapıdır. 1930 sonrası dönemde görülen birden çok tablalı kapılar, yatay ve düşey kayıt düzenlerine göre çeşitlenmektedir. (Aydemir, 2010)

Geleneksel Artvin evleri iç ve dış kapı örnekleri. (Başkan, 2008), (Güler, 2012)

Geleneksel Artvin evleri kapı bezeme örnekleri. (Güler, 2012)

Pencereler

İklim şartları nedeniyle pencere boyutları oldukça küçük tutulmuştur. Geleneksel konutlarda bulunan pencereler, geometrik yönden büyük farklılıklar göstermez. Yalnızca en ve boy oranları ve yatay kayıt sayıları farklıdır. Kalın sovalı (söve) olan pencereler, kanat sayısına göre sınıflandırılmıştır. Geleneksel salonların hemen hepsinde orta kanatlı tek bir pencere kullanılmıştır. (Aydemir, 2010)

Geleneksel Artvin evlerinde pencere örnekleri. (Aydemir, 2010)

Merdivenler

Birinci kata ulaşımı sağlayan merdiven, özgün halinde dandrabada bulunmaktadır. Merdivenin plan düzenlemesinde önemli bir yeri yoktur. Bu nedenle, iki katlı konutların ve üç katlı konutların giriş kat plan şemasında kat sayısından dolayı bir farklılık yoktur. Yalnızca odaların kullanımı değişmektedir. Bazı evlerde merdiven boşluğunun üstü bir kapak ile kapatılmıştır.

Böylece, hem giriş katı ve birinci kat arasındaki bağlantı kesilir hem de emniyet sağlanır. Merdivenin yeri, kullanıma göre sürekli değiştirilir. Günümüzde birinci kata çıkışı sağlayan merdivenlerin çoğu balkonlara taşınmıştır. (Aydemir, 2010)

Geleneksel Artvin evlerinde merdiven örneği. (Aydemir, 2010)

SONUÇ

Geleneksel Artvin evlerinin konumlanışında topografya, yapım sisteminin yöredeki gelenek ve kolay elde edilen malzeme önemli yer tutmaktadır. Plan biçimlenişi olarak hayat, sofa, salon, eyvan olarak adlandırılan mekân evin merkezini oluşturmaktadır. Konutlarda avluların ve iç bahçelerin bulunmaması iklimin bunu gerektirecek kadar sıcak olmamasının yanı sıra yöre insanının zamanını daha çok dış mekânda kurgulamasındandır. Kırsalda görülen hayatlı plan şemasının daha çok tek kat için tasarlanmış arazinin eğiminden dolayı elde edilen ikinci katla bağlantı, plan biçimlenişinde özel bir önem verilmeyen merdivenlerle sağlanır.

KAYNAKÇA

• Coğrafya Dünyası web sitesi. http://www.cografya.gen.tr/tr/artvin/ , Erişim Tarihi: Mayıs 2019

• Artvin Valiliği web sitesi. http://www.artvin.gov.tr/cografi-durum, Erişim Tarihi: Mayıs 2019

• Özgüner, O., (1970). "Köyde Mimari Doğu Karadeniz", Orta Doğu Teknik Üniversitesi Yayınları, Ankara

• Göçmen D., (2010). "Doğu Karadeniz Kırsal Mimarisi İçin Koruma Önerileri: Artvin İli – Balıklı Mahallesi – Zurabet Evi Örneği" Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul

• Arın, S., (1986). "Sisler kovulunca: eski evler eski ustalar / Doğu Karadeniz". MTV Televizyon Video, İstanbul

• Sümerkan M.R., (1990). "Biçimlendiren Etkenler Açısından Doğu Karadeniz Kırsal Kesiminde Geleneksel Evlerin Yapı Özellikleri", Doktora tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon.

• Aydemir E., (2010). " Yöresel Mimarinin ve Kırsal Dokunun Korunması: Artvin Şavşat Balıklı Mahallesi Örneği" Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul

• Başkan S., (2008). "Artvin'de Geleneksel Ev Mimarisi", Vakıflar Dergisi, 31. Sayı, s.71-139

• Güler, K., (2012). "Doğu Karadeniz Kırsal Mimarisi Örneklerinden Rize-Fındıklı Aydınoğlu Evi Restorasyon Projesi" Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul

• Çakır,A.F., (2000). "Doğu Karadeniz Mimari Dokusunun Özgün Seramik Form Ve Yüzeylerde Yorumu", Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü,

• Sözen M., Eruzun C., (1992). "Anadolu'da Ev ve İnsan" Creative Yayıncılık ve Ltd. Şti., İstanbul,

YÖRESEL MİMARİ ÖZELLİKLERE UYGUN ARTVİN KONUT PROJESİ

Bakanlığımızca ülke genelinde bir hassasiyet ve farkındalık oluşturmak amacı ile geleneksel dokuya aykırı yapılaşmanın önüne geçebilmek için yöre halkının ihtiyaçları, yaşam koşulları ve alışkanlıkları göz önünde bulundurularak; geleneksel konutlardaki plan şemaları, mekânsal kullanım ihtiyaçları, yerel malzemelerin tespiti ile örnek, güvenli, sağlıklı ve ekonomik mimari projeleri hayata geçirmek amaçlanmaktadır.

Karadeniz Bölgesin'de Artvin ili ve çevresinde yöresel mimari özelliklere uygun (3) tip konut ve (1 adet) köy konağı projesi elde edilmiştir. Yapılan tasarım faaliyetleri, günümüz şartlarına, güncel sanat ve fen kurallarına uygun ve güncel mevzuat çerçevesinde yapılmıştır. (İmar Kanunu, Enerji Verimliliği Kanunu, Binaların Yangından Korunması Hakkında Yönetmelik, Türkiye Deprem Yönetmeliği, Afet Bölgelerinde Yapılacak Yapılar Hakkında Yönetmelik, 3030 Sayılı Kanun Kapsamı Dışında Kalan Belediyeler Tip İmar Yönetmeliği, Binalarda Isı Yalıtımı Yönetmeliği, Binalarda Enerji Performansı Yönetmeliği, TS 9111 Özürlüler ve Hareket Kısıtlılığı Bulunan Kişiler İçin Binalarda Ulaşılabilirlik Gerekleri)

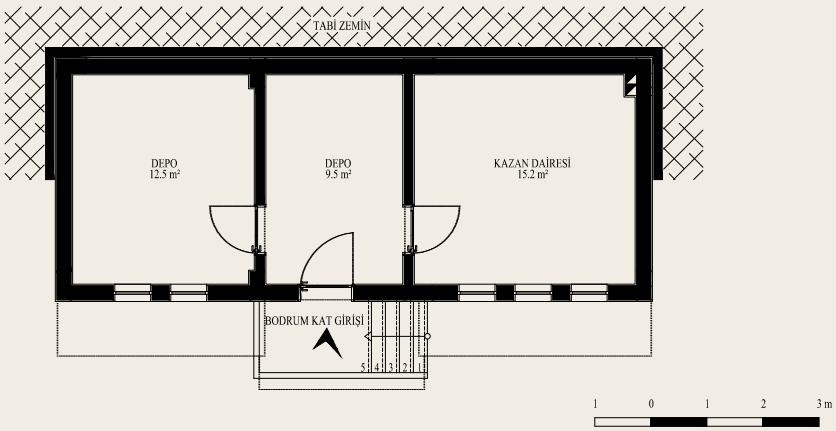
Fiziksel ve mekânsal özelliklerinin yaşatılması bağlamında, yeni yapı teknolojileri ile geleneksel yapım tekniklerinin yorumlanarak geçmiş ve gelecek karşılaştırıldığında; içe dönük yaşamın dışa dönük hale dönüşmesi ile evlerin alt katlarının görüntüsü değişmiştir. Kırsal geçim kaynaklarında azalma ile evlerde yer alan ocak, tandır, işevi gibi mekânların yerini, modern mutfaklar almıştır. Yönetmelikler ve mevzuatlar beraberinde bazı standartlar getirmiştir. Plana bağlı mülkiyet sınırları sebebi ile organik sokak ve mahalle görüntüsüne göre biçimlenen evlerin siluetinde değişim olmuştur. Ayrıca aile genişliğinin değişimi ve nüfusun artması ile evlerde küçülmeye gidilmiş, ekonomik nedenler ile iki katlı evler yerini tek kat evlere bırakmıştır. Ahşap, kerpiç ve taş yapı tekniğinin yerini betonarmenin alması ile evlerin karakterleri de değişmiştir. Geleneksel yaşam biçimlerinin getirdiği plan şemaları, günümüz mekân kullanım tercihleriyle entegre edilmeye çalışılırken mimari açıdan bazı kaçınılmaz değişikliklere uğramıştır. Bununla beraber, konutlar yerel kültürle uyum içinde tasarlanmıştır. Rehber niteliğinde olan bu çalışma ile ülkemizde yöresel mimariye olan ilgi ve hassasiyetin arttırılması amaçlanmıştır.

Bu kapsamda Artvin ili ve çevresinde yöresel mimari özeliklere uygun konut projelerinde yapı sistemi betonarme karkastır. Dış cephelerde dış cephe boyası ve/veya belirtilen kısımlarda doğal taş ve ahşap kaplama, kapı ve pencerede ahşap görünümlü pvc malzeme, çatılarda marsilya kiremit kullanılmıştır.

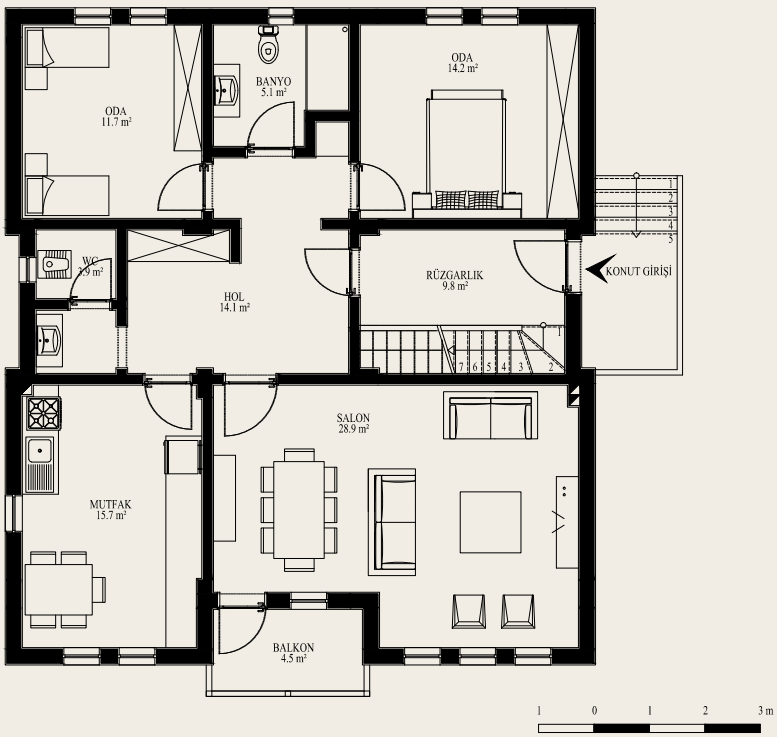

TİP - 1 Toplam: 319.55 m²

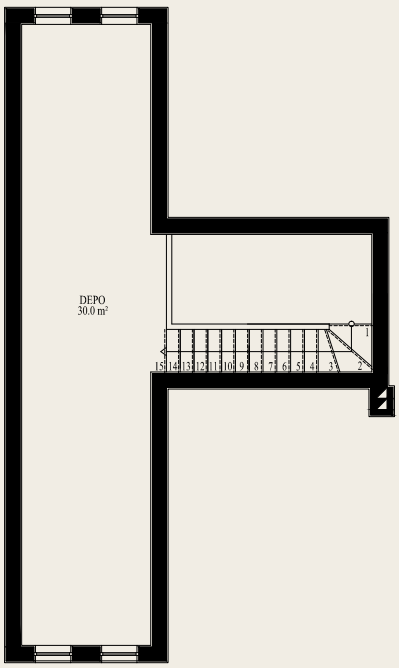

BODRUM KAT PLANI : 152.03 m²

ZEMİN PLANI : 121,10 m²

TİP - 1 Toplam: 319.55 m²

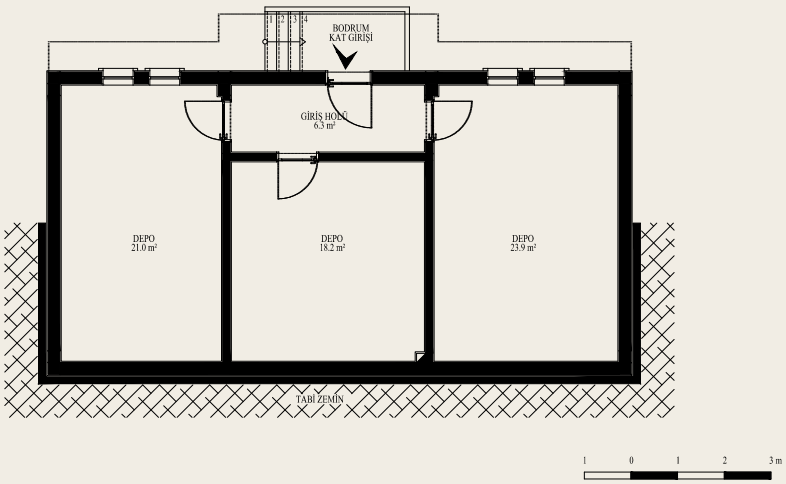

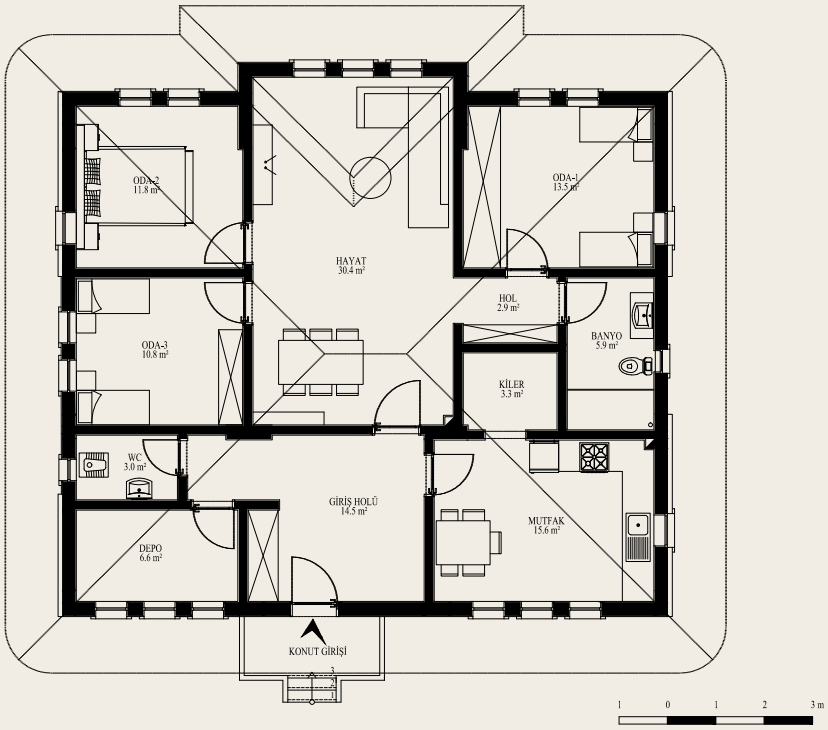
ÇATI KATI PLANI : 46.42 m²

TİP - 2 Toplam: 219.04 m²

BODRUM KAT PLANI : 81.25 m²

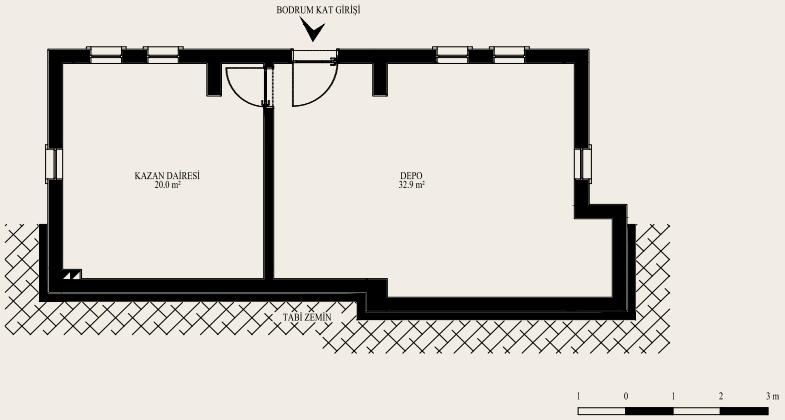

ZEMİN PLANI : 137.79 m²

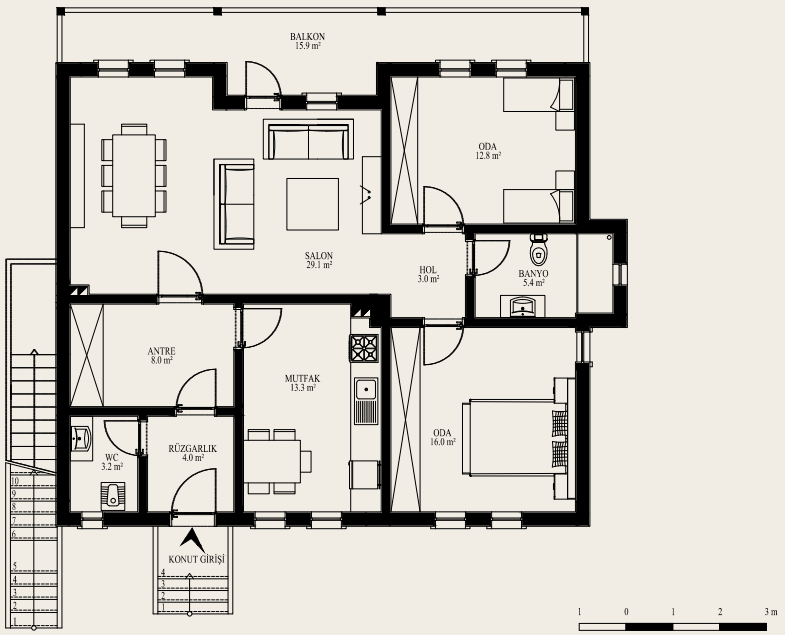

TİP - 3 — Toplam: 285.20 m²

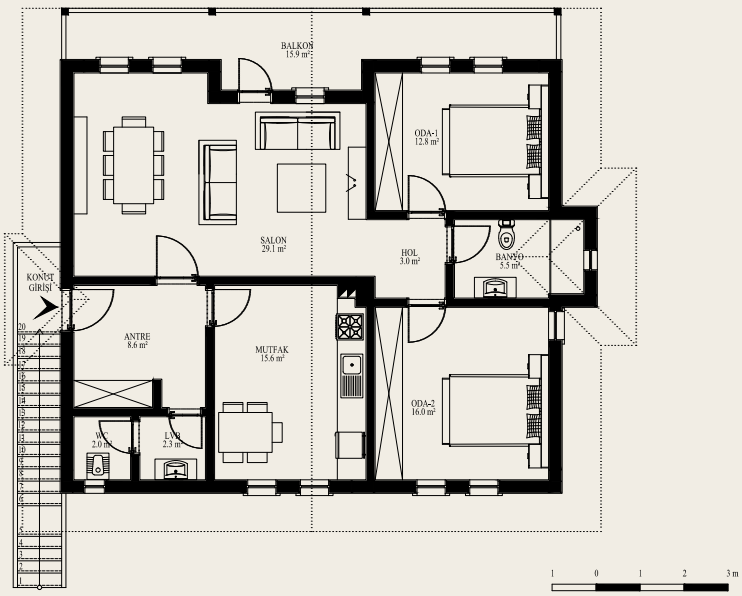

BODRUM KAT PLANI : 62.68 m²

ZEMİN PLANI : 111.32 m²

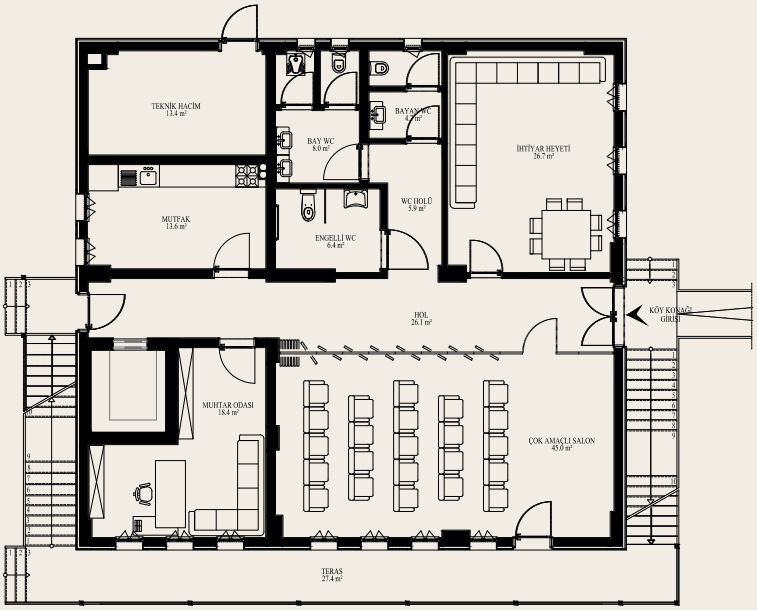
TİP - 3 — Toplam: 285.20 m²

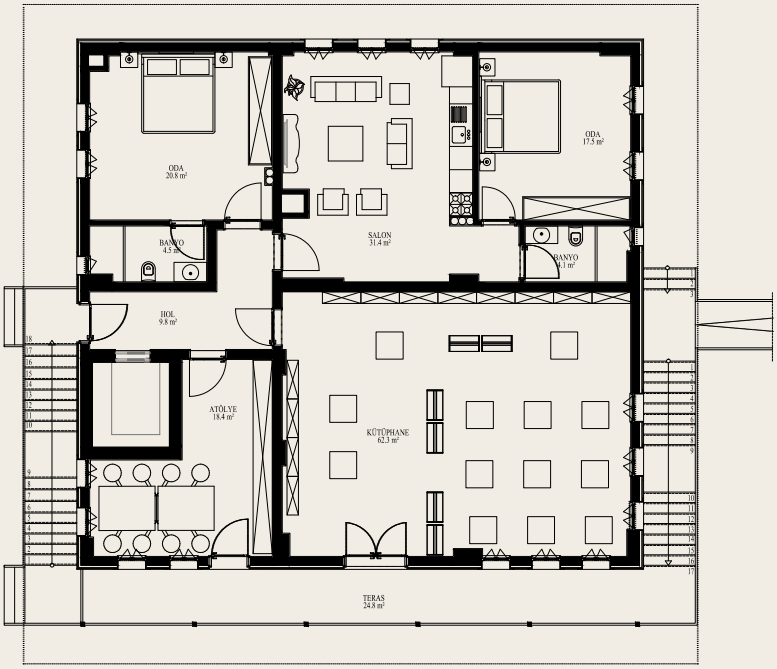
ÇATI KATI PLANI : 111.20 m²

TİP - 4 — Toplam: 391.50 m²

ZEMİN KAT PLANI : 195.75 m²

1. KAT PLANI : 195.75 m²

BAYBURT

Bayburt, Anadolu'nun kuzey doğusunda, Doğu Karadeniz Bölgesinin güneyinde, Çoruh Nehri kenarında yer almaktadır. Doğusunda Erzurum, batısında Gümüşhane, kuzeyinde Trabzon ve Rize, güneyinde ise Erzincan illeri ile çevrilidir.

Bayburt'un Türkiye'deki Konumu

Mevcut kaynaklara göre Bayburt şehrinin tarihi M.Ö. 3000 yıllarına kadar uzanmaktadır. Şehir Azziler tarafından kurulmuş olup, Urartular, Pontus Krallığı, Roma İmparatorluğu, Emeviler, Bizanslılar Selçuklular, Akkoyunlar, Osmanlı İmparatorluğu hâkimiyetine girmiştir.

Bayburt, konumu itibariyle ticaret yollarının üzerinde olması nedeniyle sürekli devletler ve medeniyetlerin hâkimiyet kurmak istedikleri bir kent olmuştur. Cumhuriyet döneminde 1927'ye kadar Erzurum'a bağlı olan Bayburt, Gümüşhane'ye bağlanmıştır ve 1989'da il olmuştur.

Bayburt, Doğu Karadeniz bölgesini, Doğu Anadolu bölgesi'nden ayıran sıradağlar arasında kalan ovalar ve akarsuların oluşturduğu vadilerden oluşmuştur. Bayburt'un %45'i dağlardan oluşmaktadır. Mevcut yerleşimlerin ovalar ve vadiler haricindeki bölgeleri %35'e varan eğimli arazilerden oluşmaktadır.

1900'lerde Bayburt. [1]

Bayburt ilinde, Doğu Karadeniz ile Doğu Anadolu iklimi arasında bir geçiş iklimi hüküm sürmektedir. Yazları sıcak ve kurak, kışları soğuk ve yağışlı geçer. En yüksek sıcaklık yaz aylarında 36,2 °C, en düşük sıcaklık kış aylarında -26°C dir. Yazın ve sonbaharda gece ile gündüz arasında büyük ısı farkı görülür. (Bayburt Valiliği web sitesi)

Mimari Yapılanma

Geleneksel Türk evleri içinde değerlendirebileceğimiz Bayburt geleneksel evlerinin plan şemasının oluşmasında, yerleşmenin uzun süren soğuk iklimin etkisi ile, Türk gelenekleri ve İslam hayatının koyduğu kuralların etkili olduğu ve bu nedenle içe dönük bir ev tipinin oluştuğu gözlenmektedir. (Karpuz, 1993) Türk evinin avlu ve sofa mekânlarına odaklanarak oluşan içe dönük planlama ilkesinin Anadolu öncesi Türk mimarisi ve özellikle Orta Asya evlerindeki merkezi mekan geleneğinden kaynaklandığı üzerinde durulmaktadır. (Karpuz, Akın, 1990) Bayburt geleneksel evlerinin esas katı Erzurum geleneksel evlerin olduğu gibi uzun süren soğuk kış mevsimi nedeniyle avlu ve tandır evinin yer aldığı, evin sokak ile ilişkisini sağlayan giriş katıdır. Türk evinin birinci katının görevini burada giriş katı üstlenmiştir.

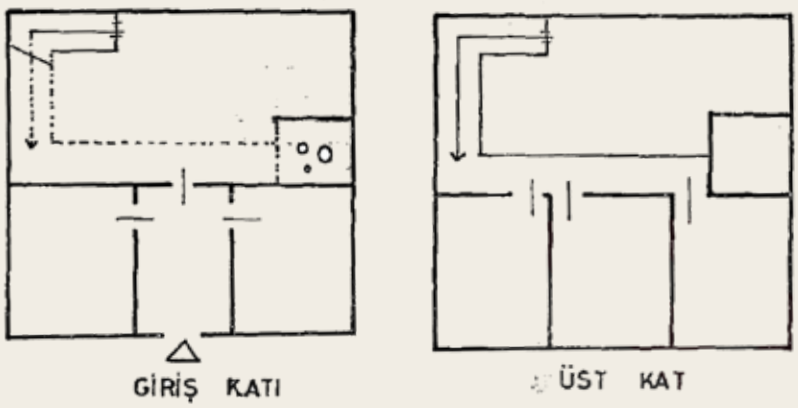
Bu evlerin plan şemasının, avlu ve tandır evine bağlı olarak biçimlenen mekânların örgütlenmesinden oluştuğu gözlenir, yani evin tasarımını avlu ve buna bağlı olarak tandır evi biçimlendirmiştir. Uzun süren soğuk kış mevsimi ve taşın kolay elde edilebilmesi nedeniyle, evlerin beden duvarları saman kıtıklı çamur harçlı taştan örülerek üzeri düz ahşap kirişlerin taşıdığı toprak dam ile örtülmüştür. Diğer bölgelerde açık olan avlu burada soğuk iklimin etkisiyle, Erzurum geleneksel evlerinde olduğu gibi küçülerek kapalı bir mekân haline gelmiş ve giriş katta yer alan diğer mekanlara geçiş alanı konumuna bürünmüştür. Bayburt geleneksel evlerinde tandır evi Erzurum geleneksel evlerinin tandır evine çok benzer. Tandır evi, Erzurum geleneksel evlerinde olduğu gibi bu evlerde de evin mekân organizasyonunu avlu ile birlikte yönlendiren en önemli öğedir. Oturma, yatma, dinlenme, yemek pişirme, yemek yeme, misafir ağırlama gibi birçok işlevi yüklenen bu mekân, evin oturduğu arsanın konumu ve evin içindeki yerine bağlı olarak avlunun biçimini ve üst kat mekânlarının organizasyonunu belirlemektedir.

Geleneksel Türk evinin iç sofalı plan tipinin mekân düzenlenmesi Bayburt evlerinde görülmektedir. Ancak tandırevi bazı plan tipolojisinde öne çıkmaktadır.

Plan Tipleri

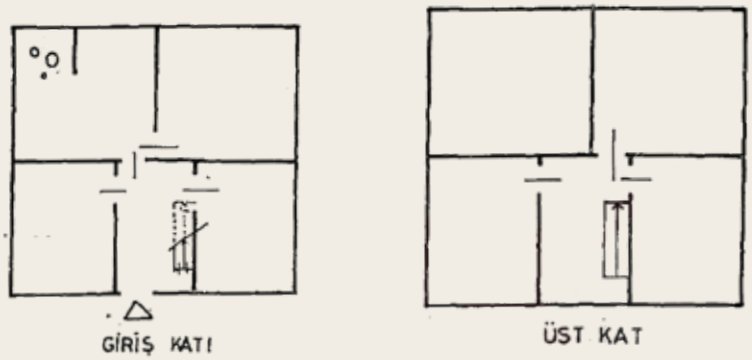
Hatice Uçar'a göre Bayburt evleri, tandır evi, sofa, yerevine açılan galeri ve üst kotu çıkan merdivenin konumuna göre dört grupta değerlendirilmiştir.

1.Galerili Tip: İç sofalı plan tipinin mekân düzenleme ilkeleri doğrultusunda, alt katta evin girişindeki avlu (sofa) ve bu avlunun etrafında yer alan odalar ile tandır evinin, üst kat ise tandır evinde, ahşap bir merdivenle çıkılan ve selamlık adı verilen bir galeri ile bu galeriye açılan odalar'la biçimlenen ev tipidir.

Bayburt galerili plan tipi. (Uçar, 1998)

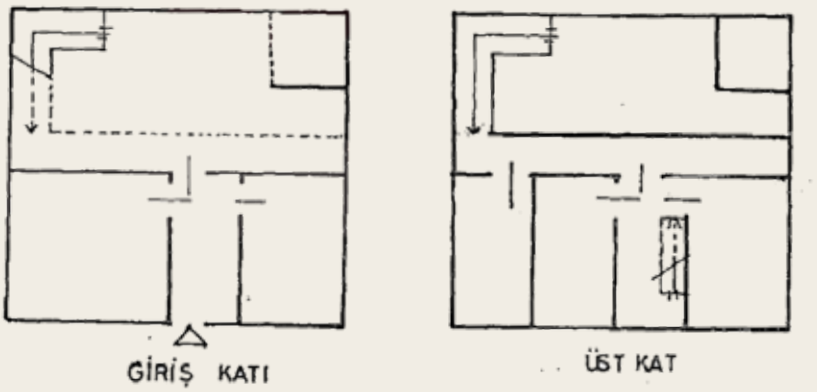
2.Galerisiz Tip: Bu plan tipinde; alt kat eve giriş kapısının açıldığı avlu (sofa) ile bu avlu etrafında yer alan odalar ve (yer evi) tandır evinden ibarettir. Birinci tipteki evlerden farkı tandır evinden üst kata çıkılan ahşap merdivenin bu mekandan kaldırılarak giriş avlusuna yerleştirilmesidir

Bayburt galerisiz plan tipi. (Uçar, 1998)

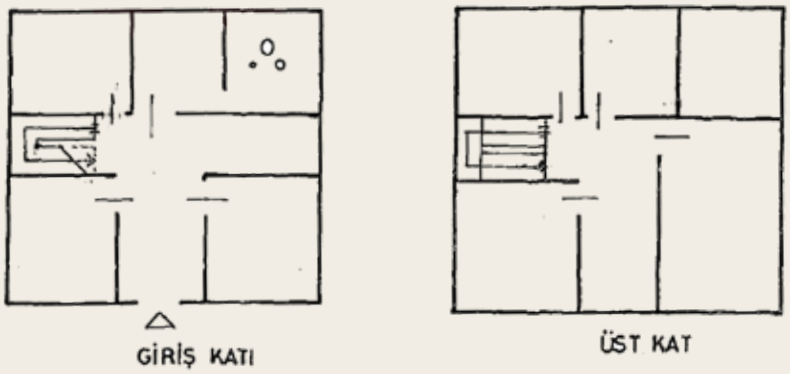
3.Karma Plan Tipi: Galerili evler ile galerisiz evlerin birleştirilmiş şeklidir. Eve giriş avlusu ve etrafında yer alan odalar ile tandır evinin örgütlenmesinden oluşan alt kattan üst kata ulaşım; giriş avlusu ve tandır evinde yer alan birer ahşap merdivenle sağlanır. Tandır evindeki ahşap merdivenlerle selamlık denen galeriye çıkılır.

Üst kattaki odaların bir kısmı, giriş avlusundan bir merdivenle çıkılan üst kat avlusunun etrafında yer alır. Bazıları da selamlık galerisine açılır. Galerinin üst kat avlusuna, bir kapı ile bağlanıldığı görülür.

Bayburt karma plan tipi. (Uçar, 1998)

4.Karnıyarık Plan Tipi: Bu plan tipinde alt kat ve üst kat planları bir avlu ile bu avlu etrafında yer alan odalar ve bu katları birbirine bağlayan avlunun bir kenarındaki ahşap merdivenlerden oluşur.

Bayburt karnıyarık plan tipi. (Uçar, 1998)

Bayburt evlerinde cephelerde genelde kesme taş yer yer motif çıkmalar, desenler kullanılmış olup, sadelik ön planda tutulmuştur. Ancak bazı cephelerde çıkma yapıldığı, da gözlenmektedir.

Evlerin cepheleri ile pencerelerinde bazı oranların varlığından söz edilebilir. Cephelerin eni ile boyu arsındaki oranın 3/2, pencere boşluklarının eni ile boyu arasındaki oranın ise 1/1 ve 1/2 olduğu tespit edilmiştir. (Uçar, 1998)

Cephe tipolojisi. [2]

Mekân Özellikleri

Selamlık

Evin içerisinde merdivenle çıkılan erkekler için ayrılmış olan bölümdür. Ayrıca statü farkını da göstermektedir. Ağa evlerinde selamlık ağanın yeme, yatma, oturma işlevlerini yaptığı ve eve gelen üst düzeydeki kişilerin ağırlandığı bölümdür. Evin tek tarafında yapılmakla birlikte üç taraflı yapılan örnekleri de mevcuttur. Kare planlı ve tek mekândan oluşan geleneksel Bayburt evinde mutfak bölümünü bir ya da iki duvar temsil etmektedir. Bu duvarlarda mutfak eşyalarının konulması için üst kısmında "terek", toprak küplerin konulması için ise "tecir" adında bölümler vardır. (Akgün, 2013)

Bayburt evinde selamlık. (Akgün, 2013)

Odalar

Tek mekândan oluşan kırsal geleneksel eve zamanla demografik etkenlerle odalar eklenmiştir. Eve odalar yapılmasına rağmen yine de ev kavramı sadece tek mekâna aittir.

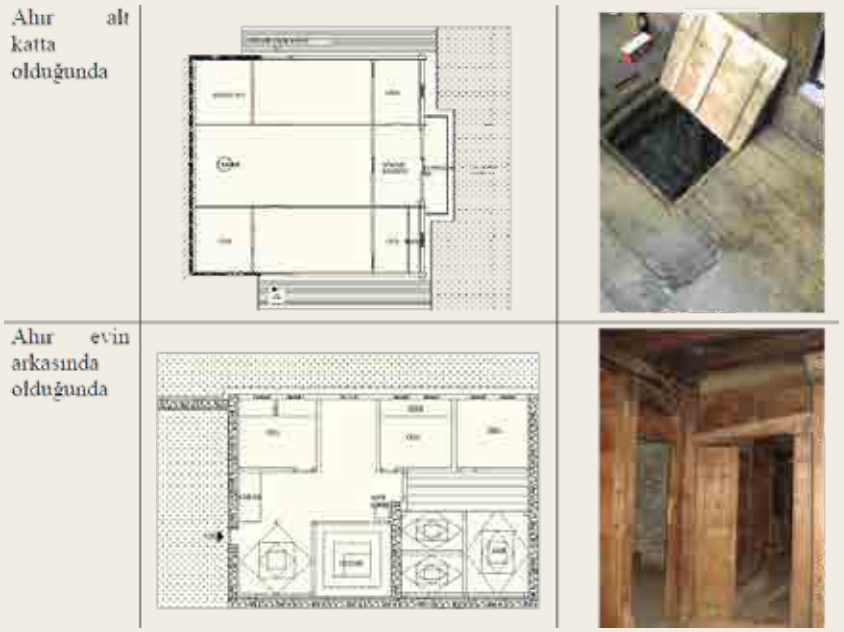
Kare ya da dikdörtgen planlı bu odaların, pencere önlerinde yerden 40-50 cm. yüksekliğinde hem yatma hem de oturma imkânı sağlayan "sedirler" (makat) bulunmaktadır. Bazı köylerde sedir "peke"olan bölüm ev içerisinde olan "yüklük" olan bölüm oda içerisinde duvara gömme dolap şeklinde düzenlenmiştir. Bazı evlerde selamlık altı yüklük olarak kullanılmaktadır. (Akgün, 2013)

Bayburt evinde oda örneği. (Akgün, 2013)

Ahır/Dam

Hayvanların konulduğu bölümdür. Eğime dik olarak konumlanan yapılarda ahır alt katta ve evin ön cephesindedir. Evin yaşam alanından ahıra geçişi sağlayan kapak vardır. Tüm plan tiplerinde ahır evin altında iken, sadece tek katlı olan evlerde evin arkasında konumlandırılmıştır. Bazı evlerde ev ile ahır arasında geçişler yapılmıştır. Bu geçişler ahır alt katta olduğunda bir kapakla ya da evin arkasında olduğunda kapı ile sağlanmaktadır. Bu kapıya yerel dilde "hepenk" denilmektedir. (Akgün, 2013)

Ahır ile ev arasında geçişler. (Akgün, 2013)

Tandırlık

Genellikle evin bir köşesine yerleştirilmiştir. Evin ortasında ya da dışında konumlandırılmış örnekleri de vardır. Tandır üzerindeki baca dikdörtgen ya da kare formludur. Ahşap kirişler ve bu kirişlere dik olarak ahşap ağaç ya da tahtalar yerleştirilerek tandır bacası oluşturulur. Tandır bacasını oluşturan kirişlerin üzeri dışarıdan toprakla kapatılmaktadır. Tandır üzerinde oturma veya yatma amacına yönelik olarak ayrı bir bölüm "sekü" yapılmaktadır.(Akgün, 2013)

Bayburt evinde tandır, baca örnekleri. (Akgün, 2013)

Yapı Elemanları

Bayburt kırsalında kullanılan malzemelere bağlı olarak yapım sistemleri ve elemanları belirlenmektedir. Yapıda temeller, dış ve iç duvarlar, döşemeler, tavan, çatı ve doğramalarda kullanılacak malzeme özellikle iklim şartlarına uygun , yerel ve ekonomik olması durumu dikkate alınarak belirlenmiştir.

Duvarlar

Bayburt kırsal yerleşmelerinde ahşap çatma duvar, ahşap iskeletli duvar, taş yığma duvar örneklerine rastlanmaktadır. Ahşap çatma duvar sisteminde; dış duvarlar ahşaptır ve birbirine geçme yaparak bağlantı sağlanmaktadır. Kestane, çam, meşe gibi ağaçların yapıda kullanıldığı görülmektedir. (Akgün, 2013)

Bayburt ahşap çatma duvar sistemi örneği. (Akgün, 2013)

Ahşap iskeletli duvar sisteminde; ahşap malzeme, yapı iskeleti olarak kullanılmıştır. Bu iskelet boşluklarına çeşitli dolgu malzemeleri konularak, dış yüzey kerpiç sıva ile kapatılmıştır. Ahşap iskelet muska şeklinde düzenlenen ve dolgu malzemesi olarak taşın kullanıldığı örnekler mevcuttur. (Akgün, 2013)

Bayburt ahşap iskeletli duvar sistemi örneği. (Akgün, 2013)

Taş yığma duvar sisteminde; dış duvarlar 40-90 cm arasındaki kalınlıklarda taş örgü ile oluşturulmuştur. Bayburt geleneksel evlerinde taş yığma sistem farklı şekillerde karşımıza çıkmaktadır.

Bunlar;

. Tek katlı geleneksel evlerin taş yığma olduğu,
. İki veya üç katlı geleneksel evlerin sadece bodrum katının taş yığma olduğu,
. İki veya üç katlı olup tüm katların taş yığma olduğu örneklerdir (Akgün, 2013)

Bayburt taş yığma duvar sistemi örnekleri. (Akgün, 2013)

Döşemeler

Yapı içerisinde zemin, mekân işlevine bağlı olarak kaplanmıştır. Genellikle toprak ve ahşap malzeme, zemin kaplama malzemesi olarak tercih edilmiştir. Ahşap malzeme sadece oda ve sofalarda kullanılmıştır. Toprak malzeme ise odalar dışındaki tüm bölümlerin zeminini oluşturmaktadır.

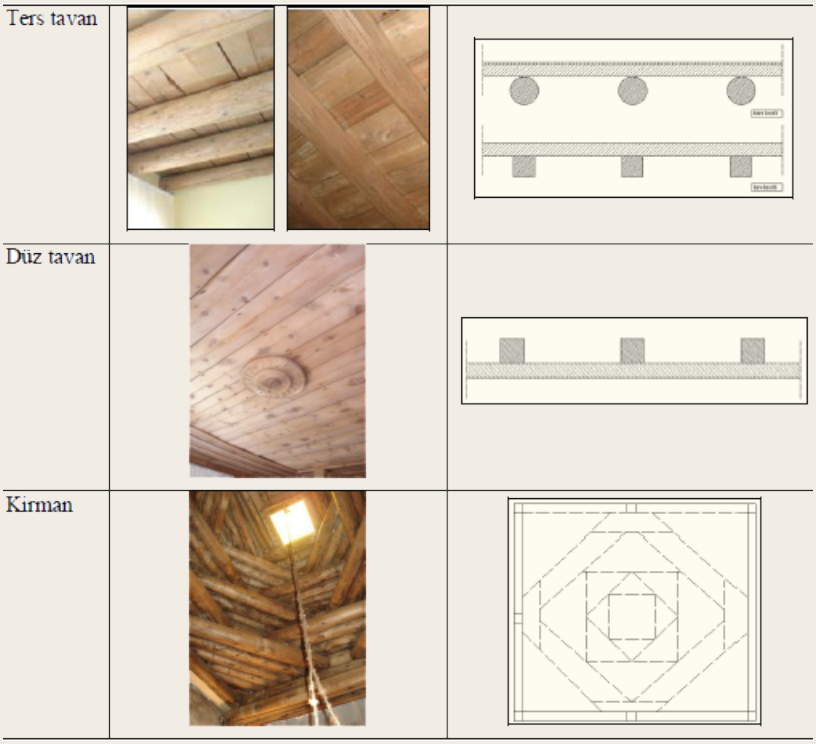
Bayburt evlerinde ahşap ve toprak zemin örnekleri. (Akgün, 2013)

Tavanlar

Bayburt geleneksel evlerinde tavanlar üç şekilde düzenlenmiştir.

. Ters tavan,
. Düz tavan,
. Kirman tavan

Ters tavan ve düz tavan odaların, kirman ise evin üzerini örtmektedir. Ters tavanda yuvarlak, kare veya dikdörtgen kesitli ağaçlar kiriş olarak kullanılmaktadır. Düz tavanda kirişler görünmemektedir. Kirman örtüde ise ters tavanda olduğu gibi doğal yuvarlak veya düzgün kesitli ağaçlar kullanılmaktadır. Form ve örtüsü çeşitli faktörlere göre belirlenir. Biçimlerine, gereçlerine, konstrüksiyonuna ve örtü malzemelerine göre sınıflandırılabilir. (Akgün, 2013)

Bayburt evlerinde tavan örnekler . (Akgün, 2013)

Çatılar

Geleneksel Bayburt evlerinde çatılar farklı şekillerde örtülmüştür.

Bunlar;
. Düz dam,
. Kirman,
. Beşik çatı'dır.

Düz damlar odaların üzerinde uygulanmıştır. Doğal yuvarlak kesitli ağaçlar ya da kare veya dikdörtgen kesitli ağaçlar oda üzerinde belli aralıklarla yerleştirilip üzeri 15-20 cm genişliğinde ahşaplarla kapatılır ve üstüne toprak örtülür. Beşik çatılar ise genellikle yığma ve iskelet sistemde yapılan yapılarda kullanılmaktadır. Ahşap duvarların üzerine yuvarlak kesitli ağaçlar kiriş olarak konularak üzeri sac levha ile kapatılmıştır. (Akgün, 2013)

Bayburt evlerinde Kirman çatı örnekleri. (Akgün, 2013)

Bacalar

Yapıda işlevsel ve mimari açıdan önemli bir öğedir. Evin diğer öğeleri olan kapı, pencere, merdiven, duvar, döşeme ve çatı sonrasında bitim öğesi olarak baca karşımıza çıkmaktadır. Sade örnekleri olduğu gibi, yapıda kullanılan süslemelerle uyumlu ve oldukça süslü örneklerde mevcuttur. (Akgün, 2013)

Bayburt evlerinde beşik çatı örnekleri . (Akgün, 2013)

Bayburt evlerinde baca örnekleri. (Akgün, 2013)

Kapılar

Genellikle ahşap malzemenin kullanıldığı kapılar; bahçe, iç ve dış kapı olarak sınıflandırılır. Dış kapılar bazı evlerde çift kanatlı bazılarında ise tek kanatlı olarak yer almıştır. Misafirlerin ağırlandığı selamlık oda kapısı genellikle çift kanatlı ve aynalıdır. Diğer mekânların kapıları çoğunlukla çakma kapılardır. (Akgün, 2013) Son derece sade olan bahçe kapıları üzerindeki kilide zırza denilmektedir. Zırza demirden yapılmış olup uç kısmında kilidin kapanması için halka şeklinde bir kısım bulunmaktadır. Kapılarda tokmak bulunmamaktadır. (Uçar, 1998)

Bayburt evleri dış ve iç kapı örnekleri. (Akgün, 2013)

Pencereler

İklimin soğuk olması nedeni ile pencereler küçüktür ve çift kanatlı olarak kullanılmaktadır. Duvarların kalın olması ve pencerelerin dış yüzeye yakın yerleştirilmesi ile duvar iç kısmı belli bir açı ile genişletilerek, mekâna daha fazla ışık alması sağlanmaktadır. Pencerelerin cephelerde simetrik olarak konumlanmasına özen gösterilmiştir. En fazla kullanılan pencere boyutu 70 cm ila 140 cm ebadındadır. (Akgün, 2013)

Bayburt evleri pencere örnekleri. (Akgün, 2013)

Merdivenler

Bayburt evinde topoğrafya bağlı olarak birden fazla kat kullanımı olan bir yapıda arazinin doğal eğimi her katın kullanımını sağlamaktadır. Arazi eğiminin yeterli olmadığı durumlarda bunu takviye etmek amacıyla merdivenler yapılmıştır. Bazen iç bazen dıştan yapılan merdivenler farklı katlar arasındaki bağlantıyı sağlamaktadır.

Geleneksel Bayburt evlerinde, katlar arasındaki düşey bağlantı, evin içinde yer alan ahşap, genellikle tek, bazen de çift kollu merdivenlerle sağlanmıştır. Merdivenler Bayburt evlerinin bazılarında yerevinde (tandırevi) bazılarında da sofada yer alır. Bazı evlerde üst kata dışarıdan tek veya çift kollu merdivenle çıkıldığı görülür.

Dış merdivenler genellikle taş malzemeden yığma teknikle yapılmışlardır. Zemin katta ahırın olduğu geleneksel ev örneklerinde eve dış merdivenden çıkılarak girilmektedir. Merdiven boyutları iç ve dış mekânda kullanılmalarına göre değişiklik göstermektedir. Metal ya da ahşap korkuluk kullanılmaktadır. (Akgün, 2013)

Bayburt evlerinde dış ve iç merdiven örnekleri. (Akgün, 2013)

SONUÇ

Geleneksel yapım teknikleri ve plan şeması Bayburt evleri; özgün ve Anadolu'nun gelişmiş örneklerindendir. Diğer illerdeki yöresel mimari örneklerden farklı olarak Bayburt mimarisinde tandırın çok önemli bir öğe haline gelerek tandırevi diye tanımlayabileceğimiz farklı bir mekâna dönüşmektedir. Bayburt evi dış cephe özellikleriyle süslemesiz ve son derece sade olmasına karşın evin içerisinde mekânların üzerini örten ahşap kirişlerden oluşan "kirman" örtüleriyle ve ahşap süslemeli "selamlık" merdivenleriyle son derece dikkat çekici bir mimariye sahip olduğu görülmektedir.

KAYNAKÇA

• Bayburt Valiliği Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü web sitesi. https://bayburt.csb.gov.tr/tarihcesi-i-2614, Erişim Tarihi: Mayıs 2019

• Karpuz,H.,(1993). "Türk İslam Mesken Mimarisinde Erzurum Evleri", Kültür Bakanlığı Yayını, Ankara, s.62. 9

• Karpuz, H., Akın, G.,(1990). " Asya Merkezi Geleneği", 7,177,235.

• Uçar H., (1998). "Bayburt ve Bayburt evlerinin mimarlık tarihindeki yeri", Doktora Tezi, Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Erzurum

• Akgün T., (2013). "Kırsal Mimari Mirasın Korunması Bağlamında Bayburt Kırsal Geleneksel Evi", Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon

GÖRSELLER

• [1] Bayburt Valiliği web sitesi. http://www.bayburt.gov.tr/tarihce , Erişim Tarihi: Mayıs 2019

• [2] Uçar H., http://dergipark.gov.tr/download/article-file/28468n, Erişim Tarihi: Mayıs 2019

YÖRESEL MİMARİ ÖZELLİKLERE UYGUN BAYBURT KONUT PROJESİ

Bakanlığımızca ülke genelinde bir hassasiyet ve farkındalık oluşturmak amacı ile geleneksel dokuya aykırı yapılaşmanın önüne geçebilmek için yöre halkının ihtiyaçları, yaşam koşulları ve alışkanlıkları göz önünde bulundurularak; geleneksel konutlardaki plan şemaları, mekânsal kullanım ihtiyaçları, yerel malzemelerin tespiti ile örnek, güvenli, sağlıklı ve ekonomik mimari projeleri hayata geçirmek amaçlanmaktadır.

Karadeniz Bölgesin'de Bayburt ili ve çevresinde yöresel mimari özelliklere uygun (3) tip konut ve (1 adet) köy konağı projesi elde edilmiştir. Yapılan tasarım faaliyetleri, günümüz şartlarına, güncel sanat ve fen kurallarına uygun ve güncel mevzuat çerçevesinde yapılmıştır. (İmar Kanunu, Enerji Verimliliği Kanunu, Binaların Yangından Korunması Hakkında Yönetmelik, Türkiye Deprem Yönetmeliği, Afet Bölgelerinde Yapılacak Yapılar Hakkında Yönetmelik, 3030 Sayılı Kanun Kapsamı Dışında Kalan Belediyeler Tip İmar Yönetmeliği, Binalarda Isı Yalıtımı Yönetmeliği, Binalarda Enerji Performansı Yönetmeliği, TS 9111 Özürlüler ve Hareket Kısıtlılığı Bulunan Kişiler İçin Binalarda Ulaşılabilirlik Gerekleri)

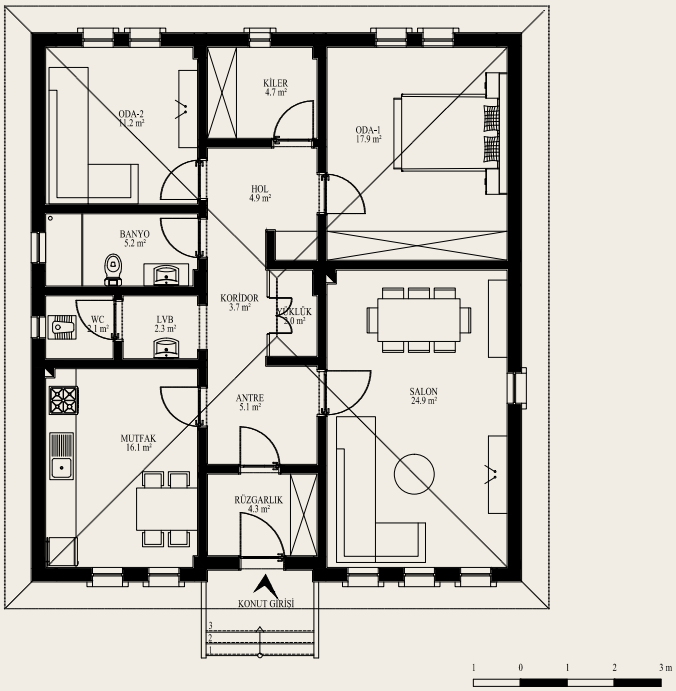
Fiziksel ve mekânsal özelliklerinin yaşatılması bağlamında, yeni yapı teknolojileri ile geleneksel yapım tekniklerinin yorumlanarak geçmiş ve gelecek karşılaştırıldığında; içe dönük yaşamın dışa dönük hale dönüşmesi ile evlerin alt katlarının görüntüsü değişmiştir. Kırsal geçim kaynaklarında azalma ile evlerde yer alan ocak, tandır, işevi gibi mekânların yerini, modern mutfaklar almıştır. Yönetmelikler ve mevzuatlar beraberinde bazı standartlar getirmiştir. Plana bağlı mülkiyet sınırları sebebi ile organik sokak ve mahalle görüntüsüne göre biçimlenen evlerin siluetinde değişim olmuştur. Ayrıca aile genişliğinin değişimi ve nüfusun artması ile evlerde küçülmeye gidilmiş, ekonomik nedenler ile iki katlı evler yerini tek kat evlere bırakmıştır. Ahşap, kerpiç ve taş yapı tekniğinin yerini betonarmenin alması ile evlerin karakterleri de değişmiştir. Geleneksel yaşam biçimlerinin getirdiği plan şemaları, günümüz mekân kullanım tercihleriyle entegre edilmeye çalışılırken mimari açıdan bazı kaçınılmaz değişikliklere uğramıştır. Bununla beraber, konutlar yerel kültürle uyum içinde tasarlanmıştır. Rehber niteliğinde olan bu çalışma ile ülkemizde yöresel mimariye olan ilgi ve hassasiyetin arttırılması amaçlanmıştır.

Bu kapsamda Bayburt ili ve çevresinde yöresel mimari özeliklere uygun konut projelerinde yapı sistemi betonarme karkastır. Dış cephelerde doğal taş kaplama ve belirtilen kısımlarda taş bezeme, kapı ve pencerede ahşap görünümlü pvc malzeme, çatılarda marsilya kiremit kullanılmıştır.

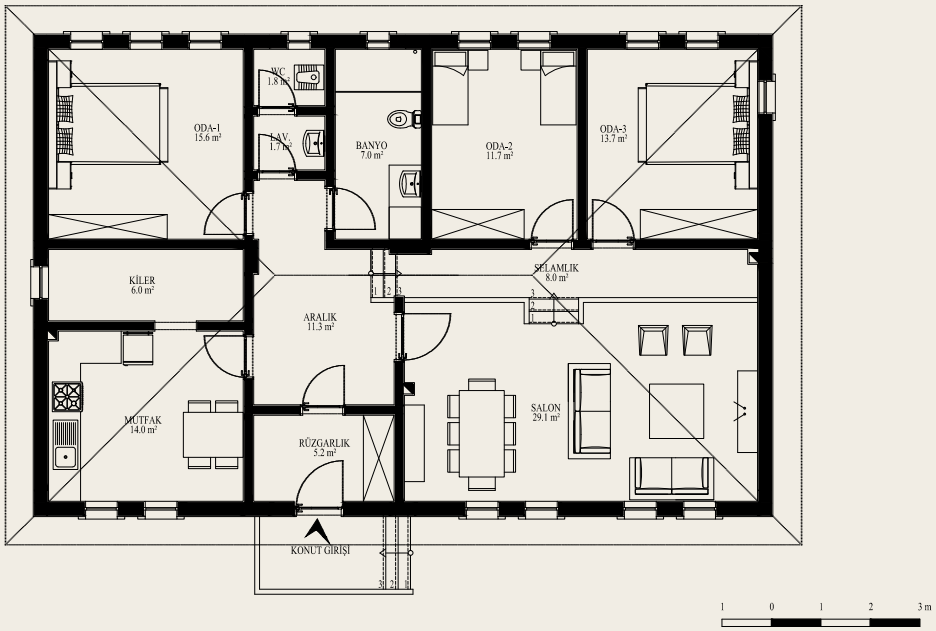
TİP - 1 — Toplam: 152.03 m²

ZEMİN KAT PLANI :152.03 m²

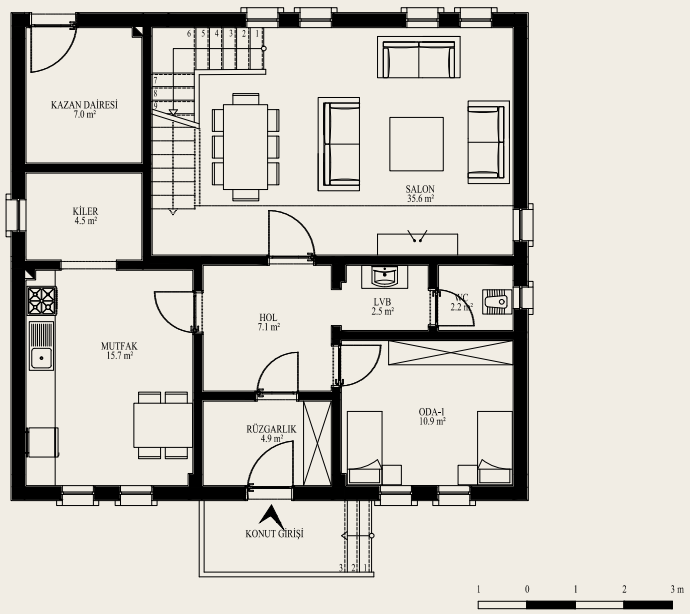
TİP - 2 — Toplam: 144.53 m²

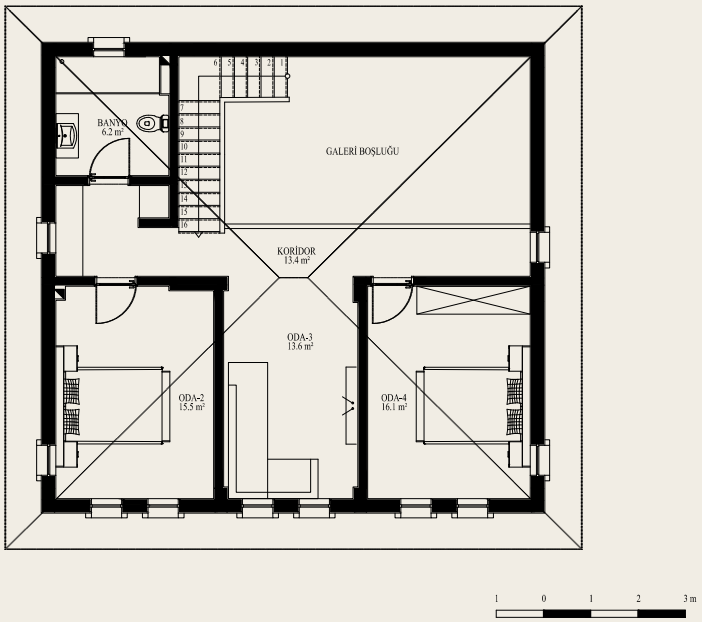
ZEMİN KAT PLANI : 144.53 m²

TİP - 3 — Toplam: 212.00 m²

ZEMİN KAT PLANI :106.00 m²

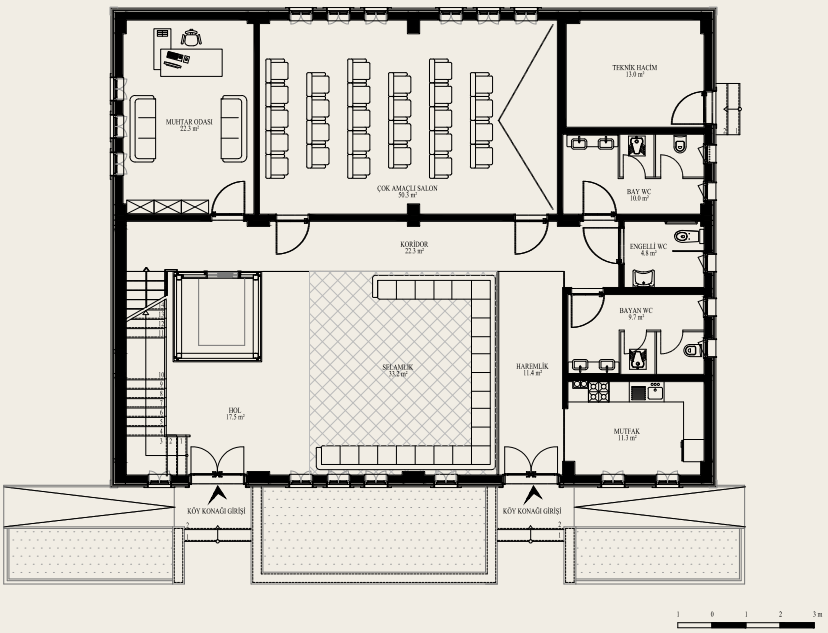

1. KAT PLANI : 106.00 m²

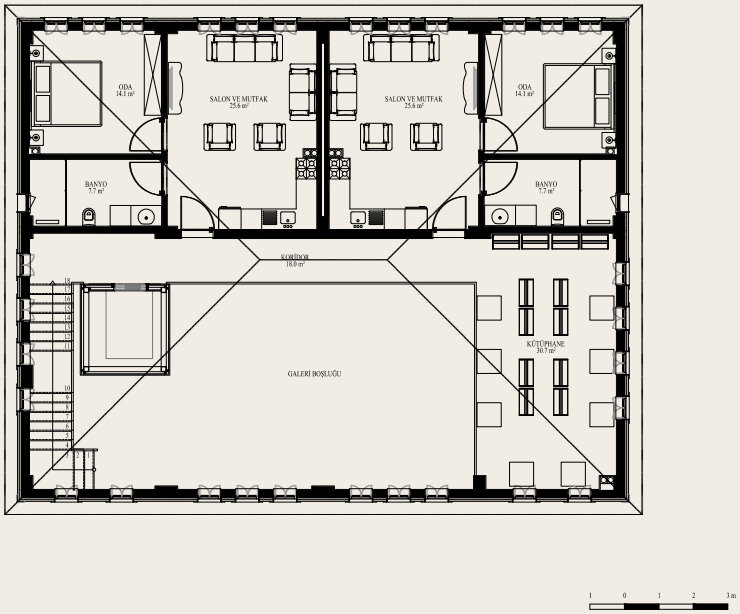

TİP - 4 — Toplam: 483.00 m²

ZEMİN KAT PLANI : 241.50 m²

1. KAT PLANI : 241.50 m²

ERZİNCAN

Erzincan, Doğu Anadolu Bölgesi'nin kuzeybatı bölümünde, yukarı Fırat havzasında yer almaktadır. Doğuda Erzurum, batıda Sivas, güneyde Tunceli, güneydoğuda Bingöl, güneybatıda Elazığ ve Malatya, kuzeyde Gümüşhane ve Bayburt, kuzeybatıda Giresun illeri ile çevrilidir.

Erzincan'ın Türkiye'deki Konumu

Erzincan, M.Ö. 2600 yıllarında Akadlar, M.Ö. 2000 yılından sonra çeşitli site krallıkları hâkimiyetinde Hitit'lerin kontrolünde uzun bir dönem geçirmiştir. Ardından Urartu Medeniyeti altında bir dönem geçiren Erzincan, M.Ö. 650 de İskitlerin hâkimiyetinde kalmış bir süre sonra Medler tarafından istila edilmiş ve yine kısa bir süre sonra Pers hâkimiyetine girmiştir. 200 yıldan fazla Pers İmparatorluğu'nun hâkimiyetinde kalan şehir, sırasıyla Helenler, Sasamiler tarafından yönetildikten sonra İslam ordusu bölgeye hâkim olmuştur. Ardından Emeviler hâkimiyetinde bir dönem geçiren şehir, 1071'de Türklerin Anadolu'ya girişi ile bölgede başlayan Türkleşme hareketinden sonra Mengüceklilerin hâkimiyetine giren şehir, kesintisiz olarak 900 yılı aşkın süre Türklerin hüküm sürdüğü bir bölge olmuştur.

Cumhuriyetin ilanı ile de Türkiye Cumhuriyetinin bir vilayeti haline gelmiştir.(Erzincan Belediyesi web sitesi)

1930'larda Erzincan. [1]

Erzincan ili genellikle dağlar ve platolarla kaplıdır. Dağlar çeşitli yönlerde, belli bir sıra içerisinde uzanır. Güneybatıdan Munzur, Kuzeybatıdan Refahiye Dağları İl sınırlarına girer. Doğudan Erzurum`dan gelerek, Batıya doğru uzanan Karasu ırmağı ve kop dağları, il alanını derinlemesine, aralarında geniş düzlükler bırakacak şekilde böler.

Erzincan, karasal iklim özelliğine sahiptir. Ancak, yüzey şekilleri, ovaları ve dağlarla çevrili olması yer yer değişik karakterli iklimlerin ortaya çıkmasına neden olmaktadır. Doğu Anadolu bölgesinde yer alan Elazığ ve Malatya dışındaki diğer tüm illerden daha ılıman bir iklimi vardır.

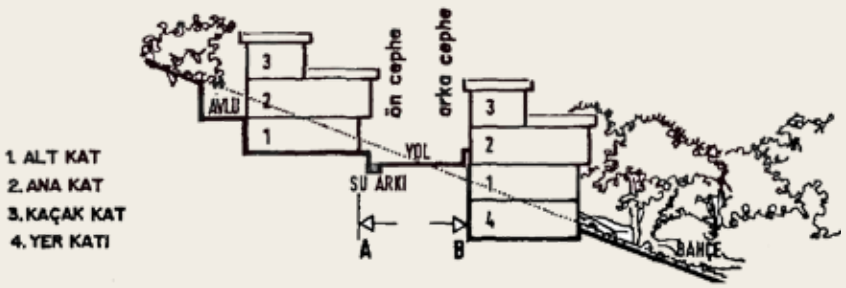
Erzincan çevre illere göre daha uzun ve sıcak yaz mevsimine sahiptir. Kış mevsiminde ise doğudan gelen Sibirya kaynaklı hava kütlelerinin tesirinde kaldığı için oldukça sert kış günleri yaşanmaktadır. (Erzincan Valiliği web sitesi)

Mimari Yapılanma

Doğu Anadolu bölgesi evleri, iklimsel koşullardan dolayı kalın taş duvar üzerine inşa edilmiştir. Bölgede ormanlık alanların azlığı nedeni ile temel yapı malzemesi taştır, ahşap malzeme iç bölmeler ve yapı elemanlarında kullanılmıştır. Doğu Anadolu bölgesi evlerinin plan yapısına bakıldığında kışların uzun ve sert geçmesi nedeni ile avlu kapalı mekân olarak kullanılmaktadır. (Vural, 2010)

Erzincan'ın geleneksel konut mimarisi incelendiğinde; Kemaliye ilçesinde iki ile dört kat arasında evlerin bulunmasına rağmen, Erzurum ve Bayburt illerine yakınlaştıkça tek katlı evler görülmektedir. Bu nedenle Erzincan geleneksel evlerinde Kemaliye ve diğer bölgeleri ayrı tutmak doğru bir yaklaşım olacaktır. Kemaliye evlerinin geleneksel Türk evi tipolojisine örnek teşkil etmesi ve diğer bölge yapılaşmalarından ayıran belirleyici özellikleri nedeni ile kitapta yoğunluklu olarak Kemaliye evlerinden bahsedilmektedir.

Geleneksel Türk evi coğrafi duruma göre incelendiğinde Doğu Anadolu bölgesinde yer alan Erzincan'ın ilçesi Kemaliye (Eğin) evlerinin oluşumundaki ana unsur topoğrafyadır. Karasu boyunca kademelendirilen eğimli arazi üzerine konumlanan evler, araziyi verimli kullanabilmek için çok katlı ve doğayla uyumlu malzemeden inşa edilmiştir. (Vural, 2010) %30-45 eğimli bir araziye yerleşmiş konut dokusunun en belirgin özelliği; eğime paralel ve dik yolların iki kenarına koşut sıralanan ayrık, bitişik veya birbirine geçmiş düzendeki evler ve bu ev sıralarını eğime dik yönde birbirine bağlayan setlendirilmiş bahçelerden oluşmasıdır. Yol ile dolaylı ilişki kuracak şekilde bahçe içine yerleştirilmiş konut biçimi ise ilçede oldukça az uygulanma olanağı bulmuştur. Yapı alanına oranla oldukça büyük sayılabilecek bahçelerden oluşan parsellerin, mülkiyet belirleyici alçak duvarlar dışında, görsel kesintiye uğramadan yapı sınırları arasında eğimli yeşil kuşaklar oluşturması, fiziki mekân örüntüsü içinde yeşil dokunun egemenliğini sağlamıştır. Bu konut dokusunun kısmi olarak korunduğu gözlenmektedir. (Alper, 1990)

Eğimli arazide konumlanan Kemaliye (Eğin) evi. (Alper, 1990)

Kemaliye (Eğin) yerleşim dokusu. [2]

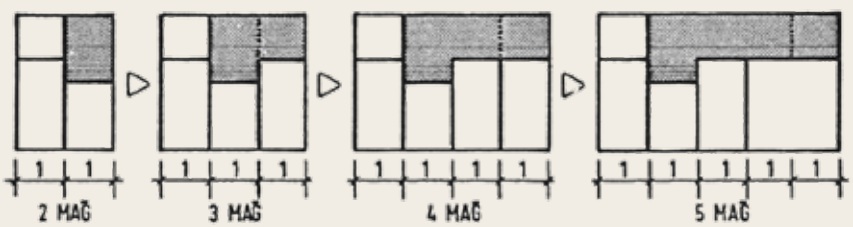
Eğime paralel sokağın yükselen kenarındaki konutlar, sokak siluetine ön cephesiyle katılırken; alçalan kenardaki evler sokakla ilişkisini arka cephesiyle kurmaktadır. Bu da sokağın öncelikle yönlenmesi gereken bir dış çevre öğesi olmadığını göstermektedir. Ana görsel yönlendirici Fırat Nehri'dir; sokakla yalnızca giriş düzeyinde ilişki kurulmaktadır. Eğime dik yolların belirleyici özelliği evlerin tüm katları ile sokak siluetine katılmasıdır. Aynı zamanda her katın yol ile doğrudan ilişkisini sağlayan avlu, bahçe veya sokak kapıları, ahşap hatıllı moloz taş cephe duvarları ve farklı işlevsel mekânları, farklı boyutlardaki pencereleriyle evler doğa ile bütünleşmiştir. (Taçoral, 2012)

Kemaliye (Eğin)'de sokak dokusu. [2]

Kemaliye (Eğin) evlerinin iç mekânı, geleneksel Türk evinin plan tiplerinden olan iç sofalı plan tipine göre tasarlanmış, sofanın etrafında biçimlenen odalar katlara göre işlevlendirilmiştir. Kemaliye (Eğin) evinde, sokak kotunda olan evin giriş katı, ana kat olup ana katta, mutfak, aralık, divanhane, selamlık odası ve kahve ocağı bulunmaktadır. Girişin bir kat altı olan kata alt kat denilir. Alt katta, kış odası, kiler, direk üstü oda, mutfak gibi mekânlar, eğimli araziden faydalanılarak oluşan yer katında ise ahır ve samanlık bulunmaktadır. Girişin üstündeki kata kaçak kat denilip kaçak katta; odalar, kiler, dam ve yetme adı verilen mekânlar bulunmaktadır. Kat planlarını oluşturan mekânların biçimsel örgütlenmesinde, "mağ" adı verilen 2,50 m ile 3,50 m arasında değişen genişlikte modüler bir sistem gözlenmektedir. (Vural, 2010)

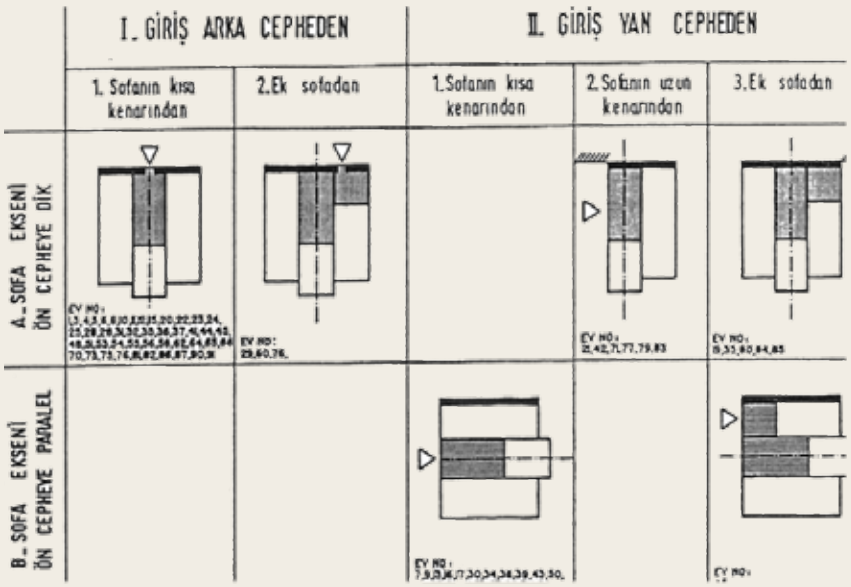

Kemaliye (Eğin) evindeki mağ sayısı. [3]

İç Sofa(Aralık)

Geleneksel Türk evinin iç sofalı plan tiplerinden olan Kemaliye (Eğin) evlerinde iç sofaya aralık denilmektedir. Aralık (sofa) odalar arasındaki ilişkiyi sağlayıp mekân organizasyonunun ana öğesidir. Evlerde Aralık (sofa) bir geçiş mekânı olmanın yanı sıra ev halkının düğün, cenaze ve her türlü toplantı gibi amaçlarla toplandıkları bir alandır.

Kemaliye (Eğin) evlerinde, Aralık (sofa) girişin devamı gibidir. Ana katta sofadan, planın orta aksında yer alan ve seki adı verilen bir kot yüksekte bulunan divanhane kısmına çıkılır. Bütün odalar sofaya açılır, düşey sirkülasyonun sağlandığı merdivenlerde sofada bulunmaktadır. (Vural, 2010)

Kemaliye (Eğin) evleri ana katlarında giriş sofa ilişkisi. [3]

Kat düzeyinde oturma ve servis birimlerinin iç sofalı plan tipinin tasarım ilkeleri doğrultusunda biçimsel ilişkilerinin belirlenmesinde, yine topoğrafya ve manzara verilerinin etkinliği saptanabilmektedir. Fırat nehrine yönelme eğilimi, oturma işlevli mekânların genellikle aynı yönde planlanmasını ve tek cephenin egemenliğini ortaya çıkarmıştır. Evin, önemi azalan iki yan cephesiyle, arazideki konumuna koşut olarak toprak dolguyla kaplı sağır arka cephesinin sınırladığı arka kesim, diğerlerine oranla daha az kullanılan odalarla servis birimlerinin biçimlenmesine ayrılmıştır. Bu bağlamda iç sofalı plan şemasının Kemaliye evlerindeki özgün biçimini oluşturan öğeler; ortada "Aralık" olarak adlandırılan sofa, sofanın iki yanında genel ve özelleşmiş odalar (ön kesimde) ile servis mekânları (arka kesimde), cephede sınırlandığı alanda ise sofanın oturma işlevli bölümü olan "Divanhane" olarak belirlenmektedir. (Alper, 1990)

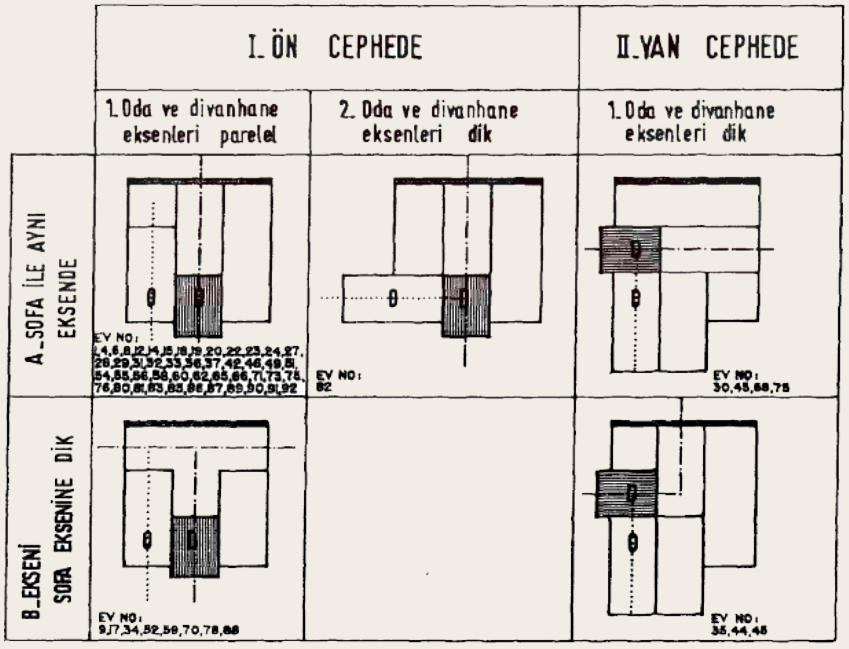
Divanhane

Türk Dil Kurumu Büyük Sözlükte geniş sofa olarak adlandırılan "divanhane", geleneksel Türk evinde sofanın manzaralı kısa kenarının zeminden kot farkı ile yükseltilmiş bölümüdür.

Kemaliye (Eğin) evlerinde sofanın oturma amaçlı olarak kullanılan bölümüne "divanhane" adı verilip evin en iyi manzarasının bulunduğu bu bölüm yükseltilen döşemesi ile sofadan ayrılır. (Taçoral, 2012)

Kemaliye (Eğin) evinde divanhane örnekleri. (Vural, 2010)

Kemaliye (Eğin) evinde divanhane konumlanma seçenekleri. (Alper, 1990)

Divanhanenin ana kat mekân örgütlenmesi içindeki konumunun, sofa ve odalarla olan ilişkisine bağlı seçenekler içerdiği gözlenmektedir.

Divanhanenin; sofanın devamında ve onun kısa kenarını ön cephede sınırlayan biçimiyle plandaki ayırtkan yerini aldığı saptanmaktadır. Divanhanenin cephede genellikle diğer birimlerden daha öne çıkan çıkmalarla pekiştirilmesi, divanhanenin ve devamında yer alan sofanın yapı bütünü içindeki işlevsel önemini vurguladığı gibi, simgesel bir nitelik de kazandırdığı söylenebilir. (Alper, 1990)

Kemaliye (Eğin) evlerinde, ön cepheye çıkma yapan divanhane bölümü (Taçoral, 2012)

Odalar

Türk evinin mekânsal biçimlendirme açısından temel özelliği, odanın ana birim olarak ele alınmasıdır. Burada amaç, odanın yönlendirme ve kullanımda en uygun biçimlenmeye kavuşturulmasıdır. Kemaliye evlerinde de bu amaca yönelik olarak biçimlendiği kanıtlanabilen odalar; yemek yeme, oturma, yatma gibi işlevlerin tümüne cevap verebilecek nitelikle tasarlanmışlardır. İç sofalı plan tipinin mekân düzenleme ilkeleri doğrultusunda sofanın iki kenarında konumlanmış odalar, genellikle divanhanenin iki yanında yer alırlar ve aralarında işlevsel farklılık yoksa simetrik bir düzen gösterirler. Kemaliye (Eğin) evlerinde, odalar giriş katı olan ana katta divanhanenin iki yanında simetrik olarak konumlanmaktadır. Odalardan birisi konukların ağırlandığı selamlık odasıdır. Odalarda dikdörtgen olan planın kısa kenarında manzara öğesi bulunup ön cepheden vadiye bakan bu odalarda iki ya da üç sıra şeklinde dizilen pencereler bulunmaktadır.

Dikdörtgen planlı olan odaya, genellikle uzun kenarın köşesinden girilmektedir. Odada oturma eylemi pencerelerin önünde çevrili bulunan genellikle iki kollu sedirlerle sağlanmaktadır. Gündüz oturma ve yeme içme eyleminin gerçekleştiği odalar, geceleri yatma amaçlı olarak kullanılmaktadır. Ayrıca odada yatakları depolamak için yüklük bulunmaktadır ve bu yüklüklerin içinde "gusülhane" adı verilen abdest alma ve yıkama amaçlı kullanılan ıslak hacimler bulunmaktadır. Birkaç işlevin bir arada kullanıldığı odalarda mekânın ortası boştur. (Alper, 1990)

Kemaliye (Eğin) oda biçimlenmesi örnekleri. [4], [5]

Kemaliye (Eğin) evlerinde, giriş kat olan ana katın altındaki alt katta kış odası ve direk üstü oda adı verilen odalar bulunmaktadır. Kış odaları, boyut olarak diğer odalara oranla daha küçüktür, duvarları taştan olan odanın iki cephesinde genellikle tek pencere bulunur. (Vural, 2010)

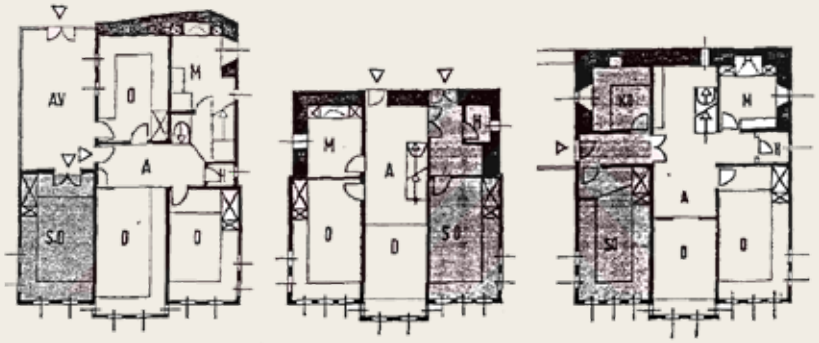
Direk üstü odaların da kış odalarında olduğu gibi duvarları taştır. Aralığa (sofaya) açılan oda boyu olarak diğer odaların iki katı şeklindedir. İklimsel özelliklerden dolayı genellikle ön cephede iki, yan cephede ise tek pencere bulunur, iç mekân donanımı pencere kenarındaki sedirle çevrilidir. Bu odalar iki mağ genişliğinde kare veya kareye yakın mekânlardır.

Aralarındaki duvar kaldırılarak uzun kenarında birbirine birleştirilmiş iki oda olarak tanımlanabilen ve iki modülün ayırıcısı tavan kirişini destekleyen, oda duvarı işlevini yüklenmiş ahşap dikmelerin sayısına bağlı olarak adlandırılan bu odalar içinde en yangın kullanılanı tek direkli olanıdır. (Alper, 1990)

Kemaliye evlerinin mekân örgütlenmesinde "Selamlık Odası adı altında, özelleşmiş üç tip mekândan söz edilebilir: Selamlık Odaları, Tek Direkli ve Nimsekili odalar ve Baş Odalar. Temel işlevleri konuk ağırlama olan bu odalar, boyutsal farklarına ve yapısal ayrıntılarına bağlı olarak değişik adlar almışlardır. (Alper, 1990)

Selamlık

Diğer önemli bir mekân ise selamlık odasıdır. Kemaliye (Eğin) evlerinde ana katta bulunan selamlık odasının, işlevsel kullanımının yanı sıra simgesel anlamı da bulunmaktadır. Selamlık odası sofaya açılıp tuvalet ve kahve ocağı adı verilen mekânla ilişkilidir. Selamlık odalarının işlevsel farklılığını kanıtlayan en belirgin özellik, aynı kattaki diğer mekânlardan yalıtılmış olmalarıdır. Bu mekânların dış çevreye ana girişten ayrı bir girişle doğrudan bağlanabildiği tasarım biçimi, evlerin çoğunluğa yakın bölümünde uygulanmıştır. Böyle bir örgütlenmede; selamlık odası dış mekâna doğrudan veya evin diğer bölümü ile de ilişki kurabilen bir ek sofa veya koridorla açılır. (Vural, 2010)

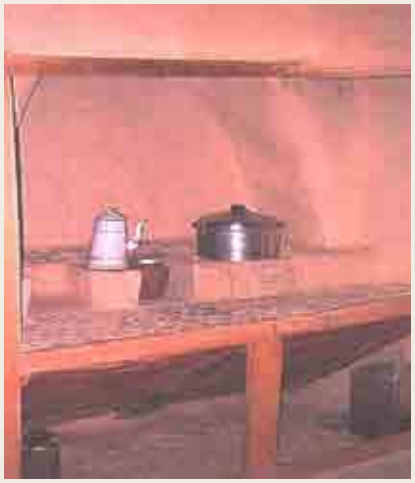

Kemaliye (Eğin) evlerinde selamlık odası örgütlenmesi. (Alper, 1990)

Mutfak

Kemaliye evlerinin günlük kullanıma ayrılan hazırlama ve pişirme mekânları/mutfaklar, çoğunlukla ana katta, sofaya bitişik ve evin manzara yönüyle ters konumdaki arka kesiminde yer alırlar. Ayırtken plan tiplerinde mutfaklar, odalar ile uyumlu bir modül düzeni içinde biçimlenmiş olup çoğunlukla bir mağ genişliğindeki kare, kareye yakın dikdörtgen mekânlardır. (Alper, 1990)

Kemaliye evlerinde yemek pişirme örnekleri. (Taçoral, 2012)

Islak Hacimler

Geleneksel Türk evinde ıslak hacim olarak hamam ve helâlar bunmaktadır. Geleneksel Türk evinde, Temizlik nedeniyle olduğu kadar kanalizasyon sistemine kolayca bağlayabilmek için helâlar genelde evlerin dışında yapılmıştır. Daha sonraki dönemlerde küçük helâlar hayatların bir köşesine ya da merdiven sahanlıklarına yapılmaya başlandılar. İç sofalı evlerin yaygınlaşmasından sonra helâlar merdivenlerin bir kenarına eyvanların içine yerleştirilmişlerdir.(Kuban, 1995) Kemaliye evlerinde de helâ sofanın (aralık) kısa kenarında dış cephe ile bağlantılı olarak bulunmaktadır.

Ayıca helâ bütün katlarda oturma eyleminin gerçekleştiği alanlarda yer almaktadır. Geleneksel Türk evinde yıkanma eyleminin yapıldığı gusülhane, Kemaliye evlerinde yatak odalarındaki dolapların içinde yer alıp su dışarıda ısıtılarak bu alana taşınmaktadır. Gusülhanelerin zemini ahşabın zarar görmemesi için çinko kaplıdır.

Kiler

Soğukluk ve mağazalar; Kemaliye evlerinde depolama işlevine yönelik çeşitli mekânlara yapı bütünü içinde olmak koşuluyla yer verilmiştir. Meyve, sebze, tahıl, yağ, peynir, kavurma ve uzun süreli tüketim için hazırlanan yufka ekmeklerinin bozulmadan saklanmasını sağlayacak uygun sıcaklık ve havalandırma koşullarına sahip farklı mekânların oluşturabilmesi için kat alanlarının genellikle odaların konumlandığı ön kesim dışındaki bölümleri depolarla donatılmıştır. Kilerler dışındaki "Soğukluk" veya "Mağaza" adı verilen bölümler, en alt katın arka kesiminde yer alan veya daha aşağıya gömülen soğuk hava depolarıdır. Ayrıca ilçeye özgü bir uygulama ise bu soğuk ortamın; mekânın tabanından sürekli su geçmesi sağlanarak elde edilmesidir. (Alper, 1990)

Kemaliye evlerinde kiler örnekleri. (Vural, 2010)

Dam

Kemaliye evlerinde ana katın üstü eğimli bir çatı ile örtülmeyerek, kapalı ve açık mekânların örgütlenmesi sağlanmıştır. Yazlık yaşama ya da daha işlevsel bir yaklaşımla damdaki üretim eylemleri sırasında oturma ve kiler birimlerini içeren kapalı bölüm "Kaçak"ın yanı sıra, yapı alanının yarısından daha büyük bir bölümü "Yetme" adıyla açık mekân olarak düzenlenmiştir. Yetme yalnızca bir örtü öğesi değil, yaz boyunca meyve ve sebze kurutmaya yönelik işlemlerin sürdürüldüğü işlevsel bir mekândır. Özgün durumuyla günümüz de hiç örneği kalmamasına karşın, kaçağın üstünün de önceleri seyyar merdivenle ulaşılan bir açık servis mekânı olduğu söylenmektedir. (Alper, 1990)

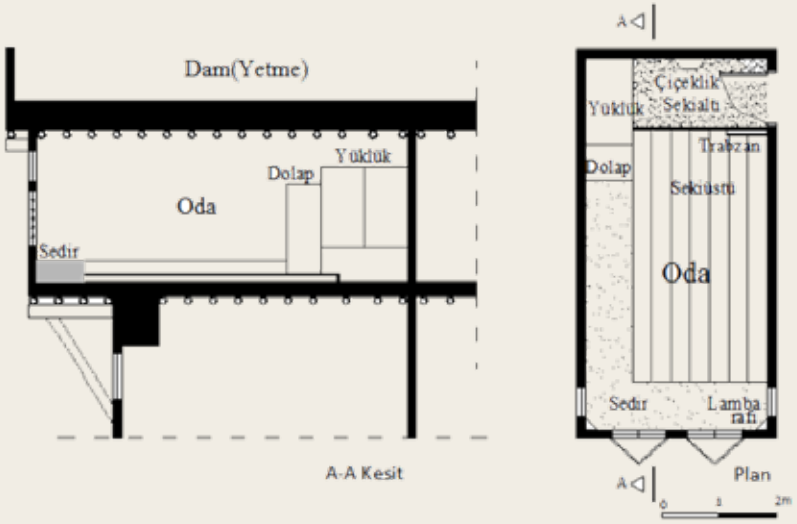

Kemaliye evlerinde dam örneği. (Taçoral, 2012)

Sedir

Mekânlardaki pencerelerin önünde, girişin tam karşısına gelecek şekilde konumlanan sedir, odayı U biçiminde saran ya da iki kollu olarak ev ile birlikte yapılan sabit oturma elemanıdır. Yüksekliği 50 cm genişliği de 70 cm civarında olan sedirin, üst döşemesi ise Anadolu'da yöresel ve iklimsel özelliklere göre döşenmektedir. Kemaliye (Eğin) evlerinde sedir öğesi bütün odalarda bulunmaktadır.

İşlevselliğin ön plana çıktığı odalarda sedir oldukça sade tarzda üretilip oturma ve yatma işlevli olarak kullanılmaktadır. Odalarda oturma alanı seki üstü ve seki altı biçiminde örgütlemiştir. (Vural, 2010)

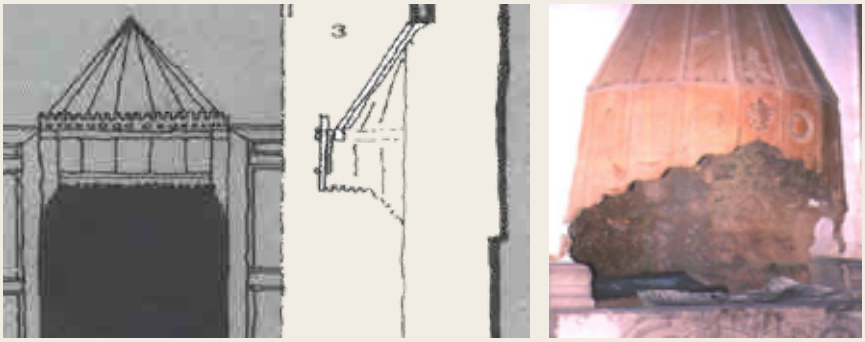

Geleneksel Türk evininde sedir, seki üstü ve seki altı ilişkisi. (Atabeyli Çağlık, 2014)

Ocak

Geleneksel Türk evinde ocak, odalarda ve mutfakta bulunmaktadır. Odalarda (geleneksel boş odada) bulunan ocak ısıtma amaçlı olup, mutfaktaki ise pişirme amaçlı kullanılmaktadır. Yangından korunmak için ocaklar dumanın içine gömülü yarım daire şeklinde olup, taştan örülerek yapılmıştır. (Alper, 1996)

Kemaliye evlerinde ise, başodalarda ocak öğesi yaygın değildir fakat odaların taş duvar yüzeyinde, sedirler arasına yerleştirilmiş, ahşap yaşmaklı ocak örneklerinin varlığı söylenmektedir. Diğer yandan odalarda ısınmak amacıyla ocak yerine "kürsü" geleneğinin yerleşmiş olması ve hiçbir evde pişirme eyleminin oda içinde yapılmaması ocağın oda içindeki önemini azaltmış olmalıdır. (Alper, 1996)

Geleneksel Türk evininde ocak çizimi ve Kemaliye evi ocak örneği. (Vural, 2010)

Malzeme ve Yapım Teknikleri

Erzincan Kemaliye evlerinde; taş, ahşap, kerpiç ve demir kullanılan dört ana malzemedir. Kemaliye'de taş malzemesinin kullanılması normal bir durum olarak karşılanırken, ahşap malzemenin kullanılması oldukça şaşırtıcıdır. Yapılarda kullanılan ahşaplar; yerleşimin kuzeyinde bulunan Refahiye ormanlarından, Kemah üzerinden Fırat Nehri vasıtasıyla Kemaliye'ye ulaştırılan ahşap tomruklardan elde edilmiştir. (Canatalay, Uçele, Dulkadir, 2011) Kemaliye evleri, "hımış" yapım tekniği ile yapılmış ve ana kat düzeyine kadar ahşap hatıllı, çamur dolgulu moloz taş, ana kat ve dam katlarında ise kerpiç dolgulu ahşap karkas olarak inşa edilmiştir. (Torbaloğlu, 2010)

Yapılarda kullanılan ahşap taşıyıcı boyutlarının 6 m ile 7 m arasında olması Kemaliye evlerinin açıklık sınırlarını ve buna bağlı olarak kullanılan modüler birimin boyutlarını etkileyen en önemli etken olmuştur. (Alper, 1990)

Geleneksel Kemaliye ev örnekleri. (Vural, 2010)

Geleneksel Kemaliye ev örnekleri. [6]

Duvarlar

Kemaliye (Eğin) evlerinin duvarları taş ve ahşap malzeme kullanılarak inşa edilmiştir. Temelde kalınlığı 100 cm'yi geçen duvarlar, yukarıya doğru her iki yandan inceltilerek en üst düzeyde 70-80 cm'ye düşürülür. Zeminden 100 cm yükselince taş duvarın kenarlarına koşut, iki paralel ahşap hatıl atılır. Bu hatıllar 50 cm ara ile birbirine bağlanır; dut, erik ağacından seçilen bu bağlayıcılar "piştuvan" adını alır. Taş duvar yüksekliği boyunca, hatıllar arası 100 cm'yi geçmez.

Zemin kat tavan döşemesi üzerinde yapının ahşap karkas bölümü yükselir. Bu bölümün duvar yapımında; pencere konumlarına göre ayarlanmış "köşe direği" ile "ara direği" denen dikmelerin arası payandalarla desteklenir ve 12 cm kalınlığında kerpiç yapı gereciyle doldurulur. Kerpiçler arasındaki yatay ahşap elemanlara "verge" adı verilir.

Taş ve kerpiç dolgulu ahşap karkas duvarların iç yüzünde kaba sıvanın üzerine, "pur taşı" adı verilen malzemeden elde edilen alçı sıva görünümünde ince sıva yapılır.

Ahşap karkas duvarın dış yüzü ise genişlikleri en yaygın kullanım ile 15 cm'yi bulan ve "sıra tahtası" adı verilen düşey yönde sıralanmış çam tahtalarla kaplanır. (Alper, 1990)

Kemaliye (Eğin) evlerinin duvarlarından görünüşler. [4], [5]

Döşemeler ve Tavanlar

Kemaliye evlerinde mekânların özelliklerine göre, taş ve ahşap kaplama olarak iki farklı döşeme gözlenmektedir. Evlerin servis mekânları, dolaşım alanlarında "rıhtım" adı verilen ve dere taşlarının yan yana getirilmesiyle oluşturulan döşeme kaplaması, odalar ve divanhane mekânlarında ise ahşap döşeme kaplaması kullanılmıştır.

Rıhtımın, avlu ve giderek sokak kaplamasının devamı olması, dış ve iç mekânın sürekliliğini sağlamış, sanki dışarıdan eve giren kişinin ayakkabı ile nereye kadar ilerleyebileceği bu uygulama ile belirlenmiştir. (Alper, 1990)

Kemaliye (Eğin) evlerinde zemin döşeme örnekleri. (Taçoral, 2012)

Döşeme kaplaması rıhtım olan mekânlarda, tavanda sıralanan döşemelerin üzerindeki kaplama tahtasından sonra, "mertek" adı verilen döşeme kirişleri sıralanır.

Dut, erik, elma ağacından olabilen merteklerin üstüne kalınlığı 20 cm'ye ulaşabilen "yaş kuru" (çamur toprak karışımı) serilir. Yaş kurunun üzerine ikinci bir kat olarak serilen "kavcın"; su geçirmeyen, mavi renkli toprak bir gereçtir. Kavcın kalınlığı; dam/yetme gibi dış döşemelerde 10 cm olurken iç mekânlarda 5 cm'ye kadar düşürülebilir. (Alper, 1990)

Merdivenler

Kemaliye (Eğin) evinde merdiven, genellikle sofanın (Aralık) bir parçasıdır. Mekân örgütlenmesindeki yeri giriş, aralık ve divanhane arasındadır. Evin girişinde bulunan merdiven alt kat ve kaçak kata olan düşey sirkülasyonu sağlar. Ahşap malzemeden üretilen merdivenler genelde basit ve gösterişten uzaktır. Süs öğesi korkuluklarda kullanılmış, ayrıca merdivende rıht tahtası bulunmamaktadır. (Taşoral, 2012)

Kemaliye (Eğin) evlerinde ahşap merdiven ve merdiven korkuluğu.(Atabeyli Çağlık, 2014)

Kapılar

Kemaliye (Eğin) evlerinde kapı, yapının giriş aksının ortasında bulunup, büyük hacimdeki evlerde haremlik ve selamlık olmak üzere iki giriş bulunmaktadır. Evlerde kapılar genellikle çift kanatlı olup iç mekâna ışık vermek amacıyla üzerinde pencere bulunmaktadır.Kapılar ahşaptan imal edilmektedir. Kapının en önemli aksesuarı Kemaliye (Eğin) yöresinde geleneksel sanatlar içinde oldukça ileri durumda olan kapı tokmağıdır. İç kapılar genellikle 90 cm genişliğinde olup yüksekliği ise Anadolu evlerinde olduğu gibi alçaktır. Yine iç kapılar da ahşaptan imal edilip, kapı kulpları metal ve oldukça sadedir. (Vural, 2010)

Kemaliye (Eğin) evlerinde geleneksel kapı örnekleri. (Vural, 2010)

Kemaliye (Eğin) evlerinde geleneksel kapı tokmakları. (Vural, 2010)

Pencereler

Kemaliye (Eğin) evlerinde pencere düzenleri, bulunduğu yüzeye oransal olarak bölünmektedir. Ana katta bulunan divanhane pencereleri genellikle üç sıradan oluşur, diğer mekânlarda ise genellikle iki sıra şeklindedir. Alt katta taş duvarlar üzerinde bulunan pencereler ise tek pencere olarak yapılmıştır. Pencere genişliklerinin genellikle 70-80 cm, yüksekliklerinin ise 110-130 cm arasında değiştiği saptanmıştır. Bu oranlar alt katta taş duvar üzerindeki pencerelerde ise 180 cm'ye ulaşan boyutlardadır. Kemaliye evlerindeki pencere boşluğu üç öğeden oluşmaktadır. Bunlar sırası ile pencere, şebeke, kepenek'tir. Kemaliye evlerinde iklimsel özelliklerinden dolayı soğuk günlerde, pencerede bulunan kepenkler kapatılarak, aydınlatma görevi genellikle 20x30 cm ebatlarında bulunan tepe pencereden sağlanmaktadır. Tepe pencereler genellikle süslemelidir, aydınlatmanın yanı sıra havalandırma işlevi de görmektedir. (Vural, 2010)

Kemaliye (Eğin) evlerinde tepe penceresi örnekleri. (Vural, 2010)

SONUÇ

Erzincan Kemaliye evleri, Geleneksel Türk evinin "iç sofalı" şemasıyla, ilkeleri ve oranları önceden belirlenmiş, bitmiş net tasarımlar olarak karşımıza çıkarlar. Bu şemayı örgütleyen tasarım öğeleri; mekânsal niteliklerin yanı sıra, her kat planının doğrudan etkileyen topografya, manzara gibi doğal dış çevre ile ilişkileri düzeyinde önem kazanmaktadırlar. Bu bağlamda, Kemaliye evlerinde tasarımın değişmez mekânsal bileşenleri olarak saptanan; sofa, divanhane, odalar ve servis mekânları, mekânsal niteliklerinin, iç ve dış çevre ilişkilerinin çözümlenmesine yönelik olarak ele alınmıştır. Kemaliye eğin evlerinin önemli yapı elamanları; yöresel işçiliği ile öne çıkan kapı tokmakları ve mekândaki iç iklim koşullarının oluşmasında önemli bir görev üstlenen tepe pencereleridir. Bütün bu veriler ışığında Kemaliye (Eğin) bazı yerel farlılıklar dışında geleneksel Türk evi niteliğini göstermektedir.

KAYNAKÇA

• Erzincan Belediyesi web sitesi. https://www.erzincan.bel.tr/belediyeyazilari/9/TAR%C4%B0H%C3%87E, Erişim Tarihi: Mayıs 2019

• Erzincan Valiliği web sitesi. http://www.erzincan.gov.tr/cografi-yapisi, Erişim Tarihi: Mayıs 2019

• Vural, K., (2010). "Anadolu'da Ev Kültürünün Gelişimi ve Geleneksel Türk Evine Örnek "Kemaliye (Eğin) Evleri"", Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul

• Alper, B., (1990). "Kemaliye (Eğin) Yerleşme Dokusu ve Evleri Üzerine Bir Araştırma", Doktora Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul

• Taçoral, E., (2012). "Yerel Mimari Dokunun Isıl Performans Analizi Üzerine Bir Çalışma: Kemaliye Evleri Örneği", Yüksek Lisans Tezi, Karabük Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Karabük

• Alper, B., (1996). "Kemaliye Evleri, Her Yönüyle Kemaliye (Eğin)", T.C
Kemaliye Kaymakamlığı Köylere Hizmet Götürme Birliği Yayını, Erzincan, s:173

• Kuban, D., (1995), "Hayatlı Türk Evi", Eren Yayıncılık, İstanbul, s.154

• Atabeyli Çağlık, E., (2014). "Çevresel Etmen-Kullanıcı Gereksinmeleri Bağlamında (Kemaliye) Apçağa Köyü Konutlarının Değerlendirilmesi", Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul

• Canatalay, F., Uçele, B. ve Dulkadir, M.,(2011). "Kemaliye (Erzincan) kentsel sit alanı koruma amaçlı imar planı araştırma raporu",İlbank, Ankara, s.40-62

• Torbaloğlu, E., (2010). "Özgün yerleşimlerin sürekliliği üzerine bir araştırma: Kemaliye örneği", Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul

GÖRSELLER

[1] Eski Türkiye Fotoğrafları Arşivi. http://www.eskiturkiye.net/991/erzincan-1930lar, Erişim Tarihi: Mayıs 2019

[2] Karakaş, E., (2004). "Kemaliye'nin Kuruluşu, Gelişmesi ve Fonksiyonel Özellikleri", Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 14-2, s.19–48

[3] Alper, B., (1996). "Kemaliye Evleri, Her Yönüyle Kemaliye (Eğin)", T.C
Kemaliye Kaymakamlığı Köylere Hizmet Götürme Birliği Yayını, s:173

[4] Taçoral, E., (2012). "Yerel Mimari Dokunun Isıl Performans Analizi Üzerine Bir Çalışma: Kemaliye Evleri Örneği", Yüksek Lisans Tezi, Karabük Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Karabük

[5] Vural, K., (2010). "Anadolu'da Ev Kültürünün Gelişimi ve Geleneksel Türk Evine Örnek "Kemaliye (Eğin) Evleri"", Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul

[6] Erzincan Valiliği web sitesi. http://www.erzincan.gov.tr/kemaliye-egin, Erişim Tarihi: Mayıs 2019

YÖRESEL MİMARİ ÖZELLİKLERE UYGUN ERZİNCAN KONUT PROJESİ

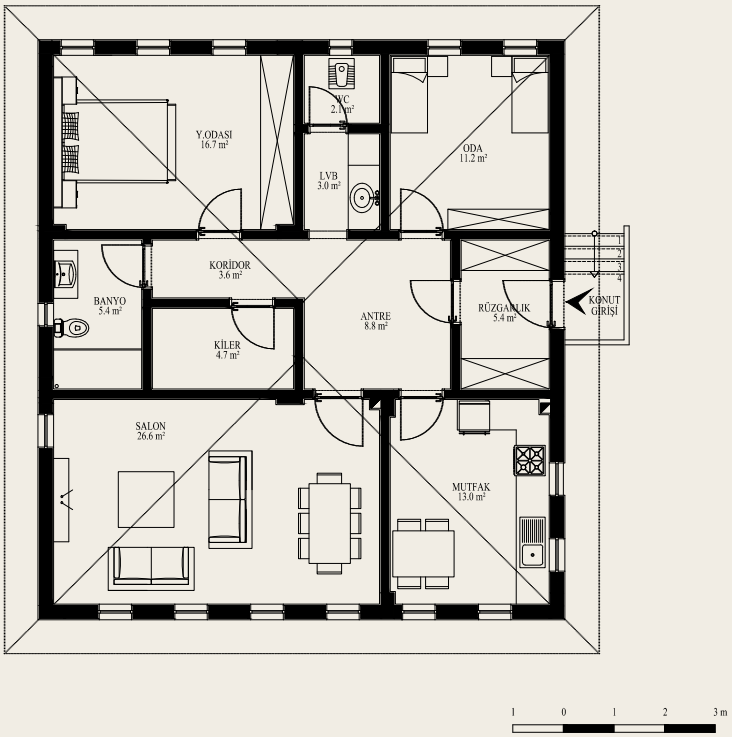
Bakanlığımızca ülke genelinde bir hassasiyet ve farkındalık oluşturmak amacı ile geleneksel dokuya aykırı yapılaşmanın önüne geçebilmek için yöre halkının ihtiyaçları, yaşam koşulları ve alışkanlıkları göz önünde bulundurularak; geleneksel konutlardaki plan şemaları, mekânsal kullanım ihtiyaçları, yerel malzemelerin tespiti ile örnek, güvenli, sağlıklı ve ekonomik mimari projeleri hayata geçirmek amaçlanmaktadır.

Doğu Anadolu Bölgesin'de Erzincan ili ve çevresinde yöresel mimari özelliklere uygun (7) tip konut ve (1 adet) köy konağı projesi elde edilmiştir. Yapılan tasarım faaliyetleri, günümüz şartlarına, güncel sanat ve fen kurallarına uygun ve güncel mevzuat çerçevesinde yapılmıştır. (İmar Kanunu, Enerji Verimliliği Kanunu, Binaların Yangından Korunması Hakkında Yönetmelik, Türkiye Deprem Yönetmeliği, Afet Bölgelerinde Yapılacak Yapılar Hakkında Yönetmelik, 3030 Sayılı Kanun Kapsamı Dışında Kalan Belediyeler Tip İmar Yönetmeliği, Binalarda Isı Yalıtımı Yönetmeliği, Binalarda Enerji Performansı Yönetmeliği, TS 9111 Özürlüler ve Hareket Kısıtlılığı Bulunan Kişiler İçin Binalarda Ulaşılabilirlik Gerekleri)

Fiziksel ve mekânsal özelliklerinin yaşatılması bağlamında, yeni yapı teknolojileri ile geleneksel yapım tekniklerinin yorumlanarak geçmiş ve gelecek karşılaştırıldığında; içe dönük yaşamın dışa dönük hale dönüşmesi ile evlerin alt katlarının görüntüsü değişmiştir. Kırsal geçim kaynaklarında azalma ile evlerde yer alan ocak, tandır, işevi gibi mekânların yerini, modern mutfaklar almıştır. Yönetmelikler ve mevzuatlar beraberinde bazı standartlar getirmiştir. Plana bağlı mülkiyet sınırları sebebi ile organik sokak ve mahalle görüntüsüne göre biçimlenen evlerin siluetinde değişim olmuştur. Ayrıca aile genişliğinin değişimi ve nüfusun artması ile evlerde küçülmeye gidilmiş, ekonomik nedenler ile iki katlı evler yerini tek kat evlere bırakmıştır. Ahşap, kerpiç ve taş yapı tekniğinin yerini betonarmenin alması ile evlerin karakterleri de değişmiştir. Geleneksel yaşam biçimlerinin getirdiği plan şemaları, günümüz mekân kullanım tercihleriyle entegre edilmeye çalışılırken mimari açıdan bazı kaçınılmaz değişikliklere uğramıştır. Bununla beraber, konutlar yerel kültürle uyum içinde tasarlanmıştır. Rehber niteliğinde olan bu çalışma ile ülkemizde yöresel mimariye olan ilgi ve hassasiyetin arttırılması amaçlanmıştır.

Bu kapsamda Erzincan ili ve çevresinde yöresel mimari özeliklere uygun konut projelerinde yapı sistemi betonarme karkastır. Dış cephelerde dış cephe boyası ve/veya belirtilen kısımlarda doğal taş ve ahşap kaplama, kapı ve pencerelerde ahşap malzeme, çatılarda alaturka kiremit kullanılmıştır.

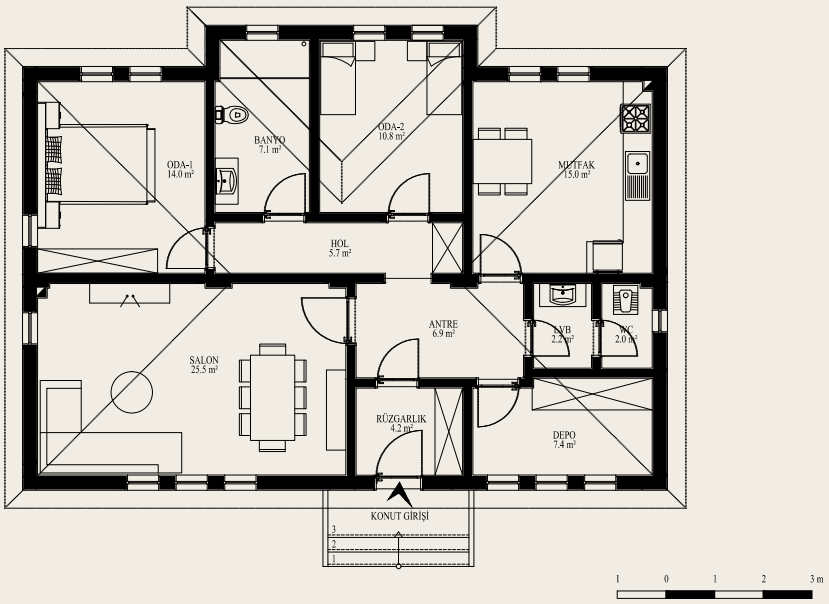
TİP - 1 (A) Toplam: 118.00 m²

ZEMİN KAT PLANI : 118.00 m²

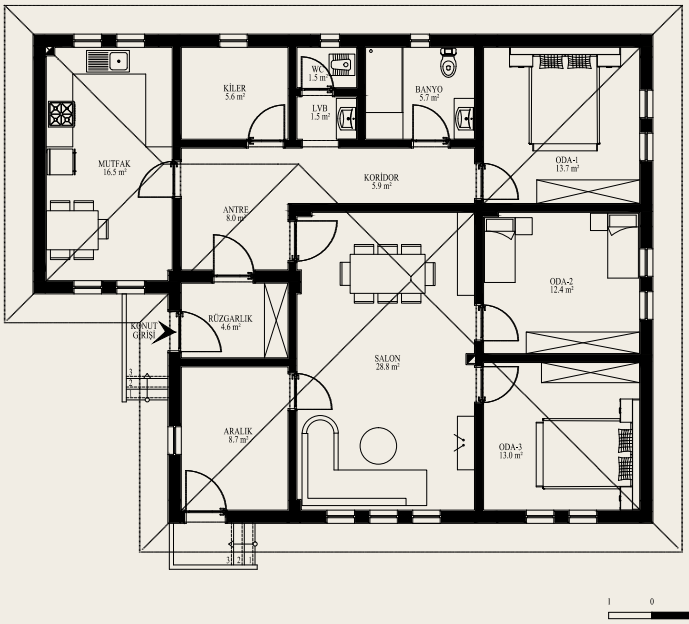
TİP - 1 (B) Toplam: 118.89 m²

ZEMİMN KAT PLANI : 118.89 m²

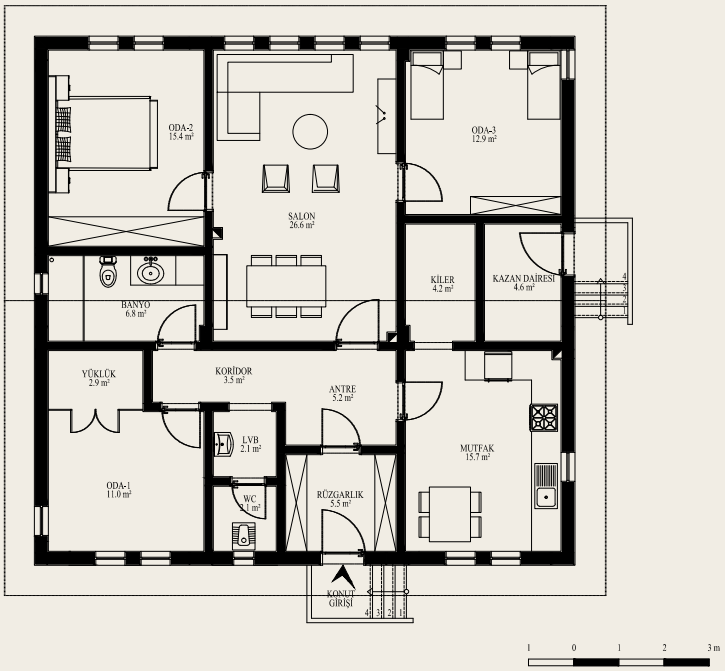
TİP - 2 (A) Toplam: 146.58 m²

ZEMİMN KAT PLANI : 146.58 m²

TİP - 2 (B) Toplam: 138.63 m²

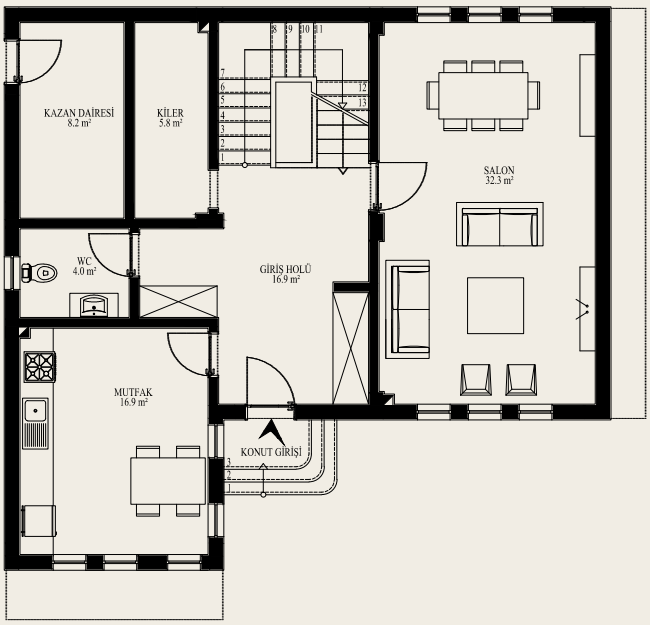
ZEMİMN KAT PLANI : 138.63 m²

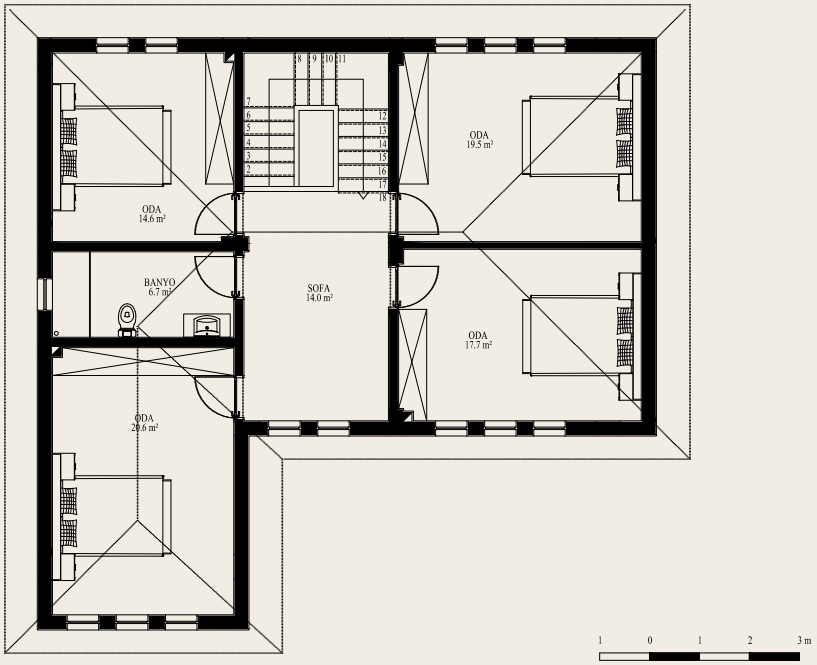

TİP - 3 (A) Toplam: 225.74 m²

ZEMİN KAT PLANI : 107.93 m²

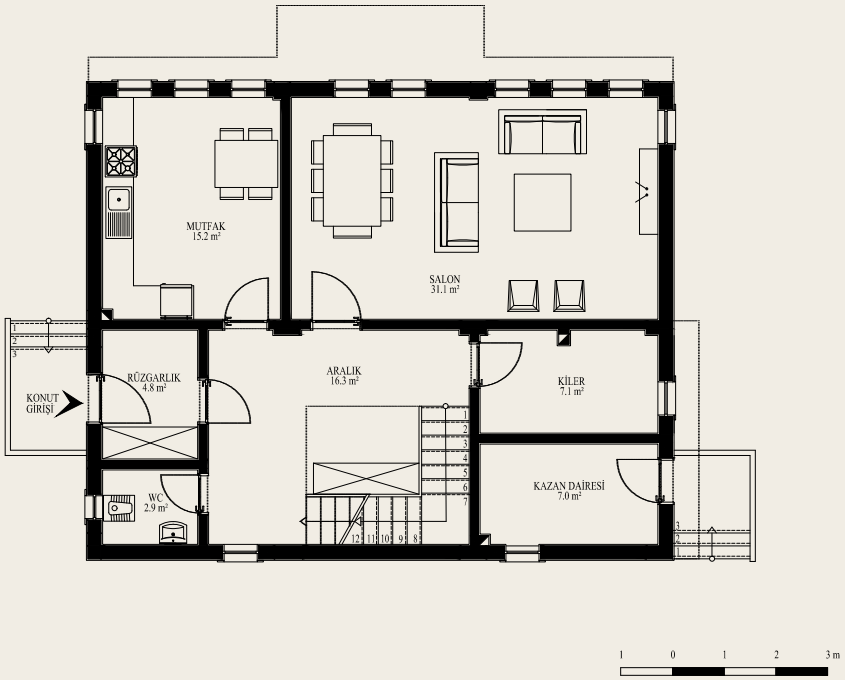

1. KAT PLANI : 117.81 m²

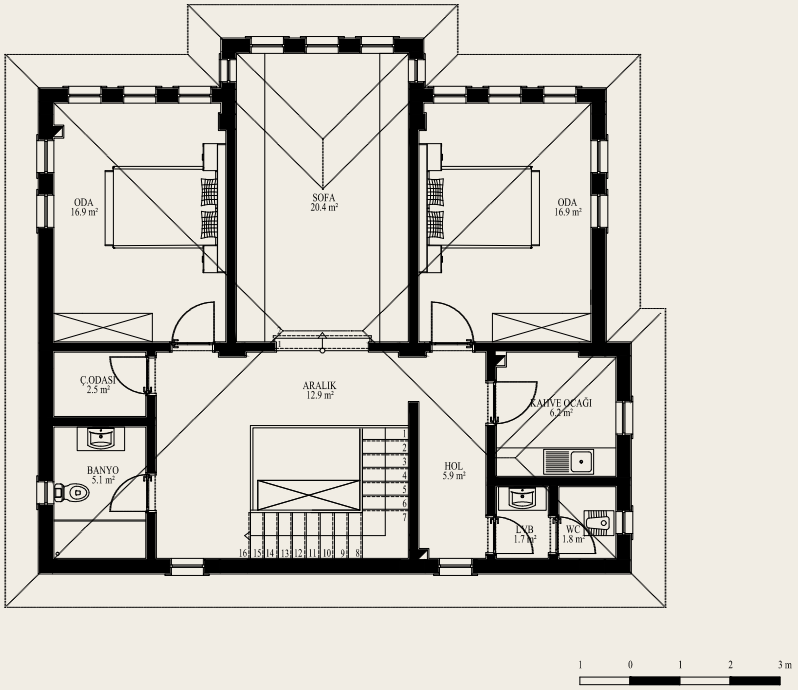

TİP - 3 (B) Toplam: 219.85 m²

ZEMİN KAT PLANI : 103.95 m²

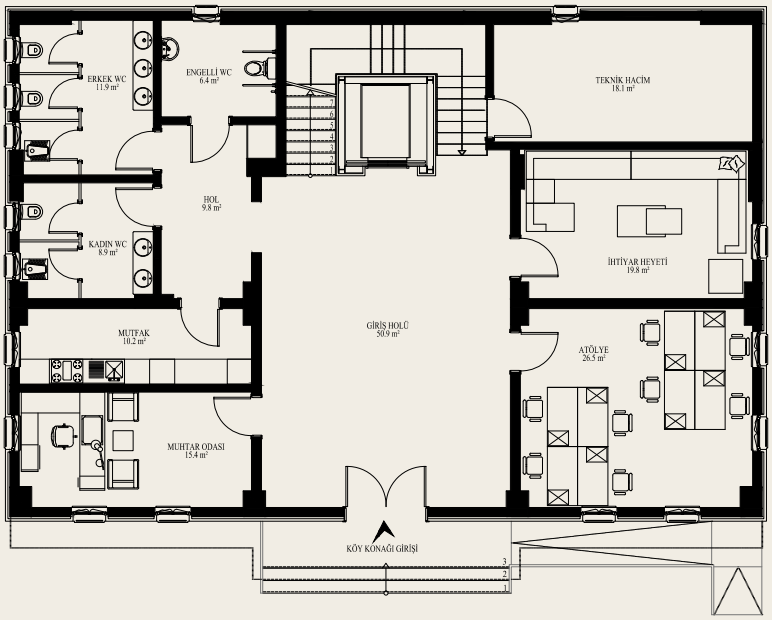

1. KAT PLANI : 115.90 m²

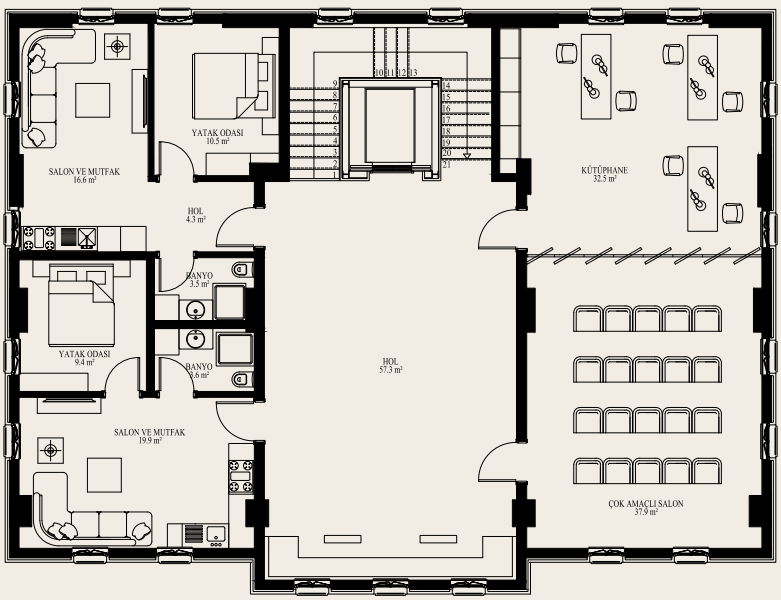

TİP - 4 — Toplam: 453.90 m²

ZEMİN KAT PLANI : 217.80 m²

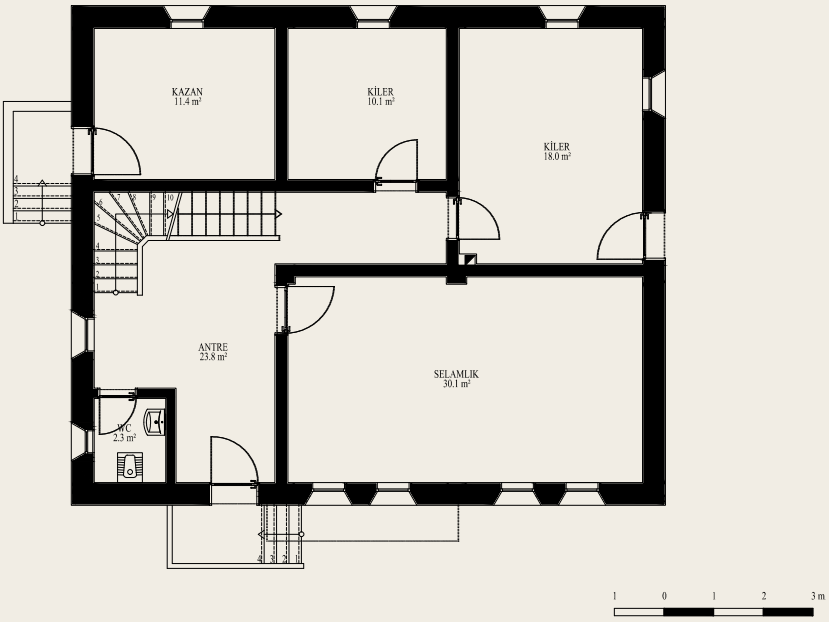

1. KAT PLANI : 236.10 m²

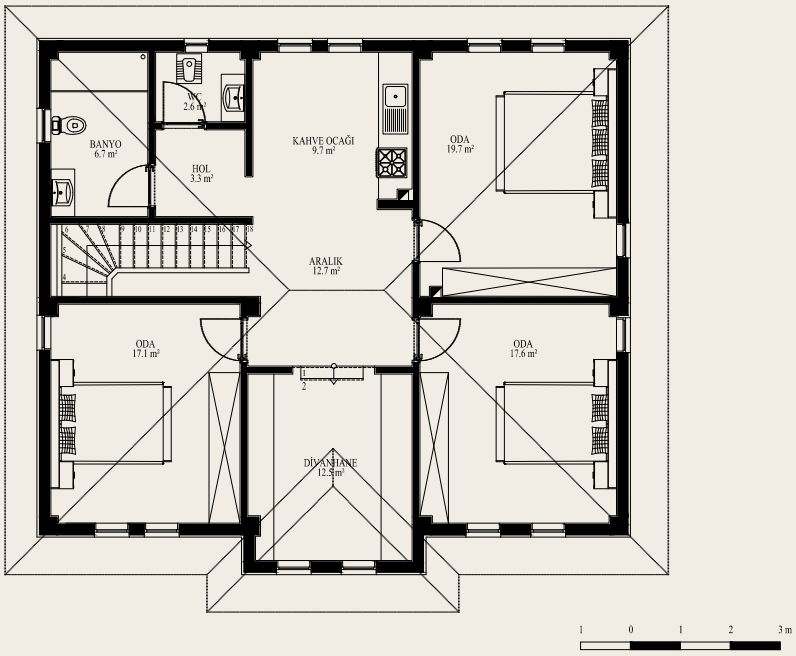

TİP - 5 — Toplam: 238.52 m²

ZEMİN KAT PLANI : 119.00 m²

1. KAT PLANI : 119.52 m²

GAZİANTEP

Gaziantep Büyükşehir Belediyesi Bey Konağı

Gaziantep, Anadolu'nun güneyinde, Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nin Akdeniz Bölgesi sınırında yer almaktadır. Doğusunda Şanlıurfa, batısında Osmaniye ve Hatay, kuzeyinde Kahramanmaraş, güneyinde Suriye, kuzeydoğusunda Adıyaman ve güneybatısında Kilis illeri bulunmaktadır. (Gaziantep Belediyesi web sitesi)

Gaziantep'in Türkiye'deki Konumu.

Gaziantep ilinin yerleştiği coğrafi alanın, ilk uygarlıkların doğup geliştiği Mezopotamya ve Akdeniz arasında bulunması, ayrıca güneyden ve Akdeniz'den gelip doğuya, kuzeye ve batıya giden yolların kavşağında oluşu ilin tarihinin çok renkli olmasını sağlamış, dolayısıyla tarih öncesi çağlardan beri insan topluluklarına yerleşme sahası ve uğrak yeri olmuştur. Tarihi İpek Yolu üzerinde bulunması, Gaziantep'in önemini artırmış ve canlılığının sürekli olmasını sağlamıştır.

Gaziantep tarihinin devreleri Paleolitik, Kalkolitik, Neolitik dönemler, Tunç Çağı, Hitit, Med, Asur, Pers, İskender, Selökidler, Roma ve Bizans, İslam ve Türk devirleri olarak sıralanabilir. Bu dönemlerin izlerini günümüzde açık bir şekilde görmek mümkündür.

Şehir, Cumhuriyet öncesi yıllara kadar Ayıntap (Ayıntab) adıyla anıla gelmiştir. Bu adın benzerine ilk kez Haçlı Seferlerine ilişkin kroniklerde rastlanmaktadır.

Urfalı Mateos ve Papaz Griro'nun, 1124 – 1155 yılları arasındaki seferlerde, Arapların Ayıntab adını verdikleri şehirden Hantap (Hamptan) diye söz ettiği anlatılmaktadır.

İslam egemenliği sonrasında Ayıntab adı giderek Ayıntap'a dönüşmüştür. Fransız kuvvetlerine karşı şehrin, savunmasını bu uğurda verdiği 6317 şehide rağmen yılmadan, cesaretle sürdürmesi ve eşsiz bir direniş göstermesi nedeniyle 6 Şubat 1921 tarihinde T.B.M.M. tarafından "gazilik" unvanına layık görüldüğünden "Gaziayıntab" olmuştur. 1928 yılında ise, şehrin adı GAZİANTEP olarak değiştirilmiştir. (Gaziantep Valiliği resmi web sitesi)

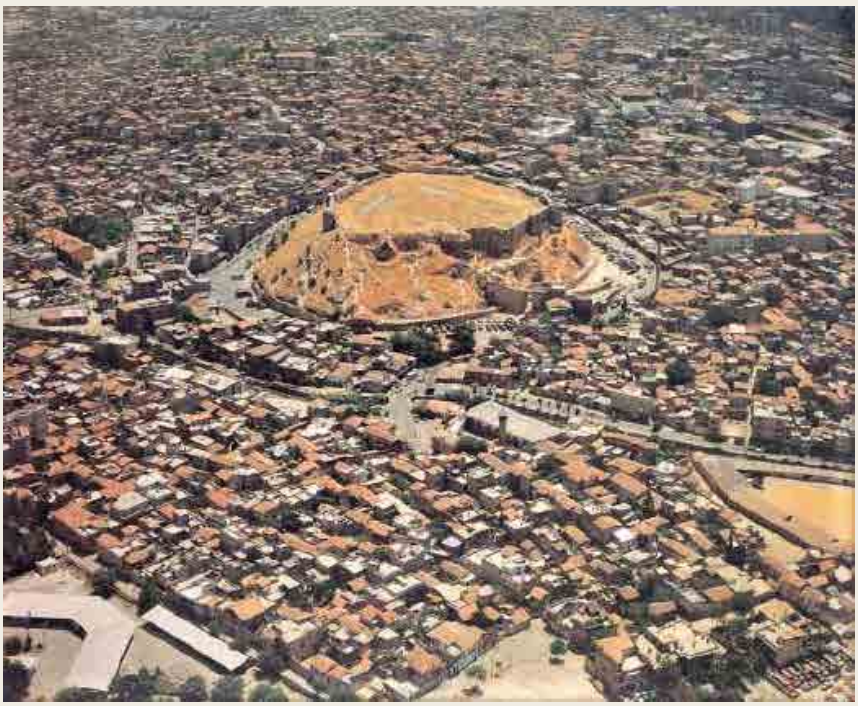

1900'lerde Gaziantep. [1]

Güneydoğu Anadolu Bölgesi, bütününde az dağlık olmakla beraber, kuzeyinde bulunan yüksek dağlar Gaziantep iklimi üzerinde ayrı bir etki yaparak yaz aylarında kuzey doğudan gelen hava akımlarının güneye inmesini engeller. Kış mevsiminde, kuzeyde oluşan yüksek basınç alanı kışın soğuk geçmesine yol açar. Bölgede Akdeniz ve kara iklimi hâkimdir. (Dik, 2006)

İklimin yaz ayları sıcak ve kurak, kışları ise soğuk ve yağışlı olması nedeniyle konutlar çok sık konumlanmıştır. Oluşturulan dar sokaklara üst katlarda yapılan çıkmalarla koruyucu alanlar sağlanmıştır.

Bölgeye kışın kuzey batı yönünde esen rüzgârların hâkim olması sebebiyle konutlar güneye ve kuzeye yönlenmiştir. İklim konutlarda mümkün olduğu kadar açık mekân yaratılmasını gerekli kılmıştır. (Kaleoğlu Kanalıcı, 2012)

Kale ve çevresini gösteren hava fotoğrafı. (Başgelen, 1999)

Mimari Yapılanma

Anadolu'da, tarihi M.Ö. 4000 yıllarına kadar uzanan en eski yerleşim bölgelerinden biri olan Gaziantep'te, kalesi olan diğer şehirler gibi, ilk yerleşmeler kale civarında olmuştur. İlk yerleşimden sonra ortaya çıkan kent dokusu ise genellikle dinsel yapılar etrafında gelişmiştir. Gaziantep'te eski kent dokusu, dar sokaklar, bu sokakların etrafındaki sık yerleşim ve evlerin avlu duvarlarından oluşur. Gaziantep sokaklarında, gölge ve hava akımını sağlamak amaçlı "kabaltı" adı verilen sivri kemerli, tonozlu mekânlara rastlanmaktadır. Kabaltıların her iki yanında aynı eve ait mekânlar bulunmaktadır. Yüksek avlu duvarları ve kabaltılar sıcak yaz günlerinde gölge etkisi yaratır. Sokaklar, Arnavut kaldırımlı, daralıp genişleyen, eğimli ve dar bir yapıya sahiptir.

Kent dokusunun parçalarından biri olan sokaklarda, yüksek taş avlu duvarları, taş konsollar üstünde dikdörtgen ve gönye çıkmalar, pencereler, avlu kapıları ve sağır taş zemin kat duvarları karşımıza çıkmaktadır. Sokak dokusu zaman zaman sürprizler hazırlayarak çıkmaz bir sokağa dönüşebilir. Çıkmazlar genellikle birkaç evin avlu kapısının açıldığı küçük meydanlara dönüşür. Şehrin altında, tünel şeklinde inşa edilen temiz su şebekesinin bulunduğu, "livas" adı verilen kanallar ve ana caddelerin altında kanalizasyon şebekesi yer almaktadır. (Dik, 2006)

Gaziantep Sokak Dokusu. (Yigm, 2017)

Dar sokaklarda, yüksek avlu duvarlarının arkasında, karşımıza geniş avlular (hayat) çıkmaktadır. Gaziantep evleri, yüksek avlu duvarlarının arkasında, dışa karşı kapalı olarak, avlu etrafında yerleşmiş yapılardır. Bu evlerin sokak ile olan bağlantısı kemerli, üzeri sac kaplı avlu kapısından sağlanmaktadır. Hayatta, yaşam birimlerine ait iki ya da üç katlı olan ana yapı, alaturka kiremit kaplı ve beşik çatılıdır. Servis yapıları ise tek katlıdır ve üzeri teras düz çatıdır. Çatı, meyve, sebze gibi gıda maddelerin kurutulması amacı ile kullanılmaktadır. Servis yapılarında mutfak (ocaklık), kiler (hazna) ve tuvalet yer almaktadır. Geleneksel Gaziantep evlerinde banyo olmadığı için, mutfak, yıkanma fonksiyonu içinde kullanılmaktadır. Ana yapılar avluya açılan livan (eyvan) ve bu mekândan geçilen odalardan oluşur.

Sıcak yaz günlerinde açık bir mekân oluşturan eyvanlar daha sonraki dönemlerde camekânlarla kapatılarak, kapalı mekâna dönüştürülmüştür. Eyvan olmayan evlerde, zemin katta avluya, üst katta ise merdiven ve geçiş konsollarına açılan, yan yana dizilmiş odalar vardır. Avluda farklı renklerde taşlar kullanılarak geometrik desenler oluşturulmuştur. Ayrıca, hayatta gane (havuz), çeşme ve kuyu gibi su elemanlarına da rastlanmaktadır. (Dik, 2006)

Gaziantep yöresindeki evlerde eyvanlı ve eyvansız iki tip plan türü karşımıza çıkmaktadır. Eyvansız plan tiplerindeki evlerde, zemin katta yer alan odalar avluya, üst kattaki odalar ise merdivene ve balkon şeklindeki geçiş konsollarına açılmaktadır. Üst katlara genelde avludaki taş merdivenle çıkılmasına karşın bazı evlerde, evin içinde yer alan ve avludaki merdivenden daha sade olan taş merdiven kullanılır. Evler, avlu üzerine açılan, bir veya birden fazla odalardan oluşur. Hayatta bazen başka haneler ve servis mekânları da bulunmaktadır. Eyvanlı plan tiplerinde ise odalar bu mekâna açılır ve eyvan evin genellikle en gösterişli bölümünü oluşturur. (Dik, 2006)

Yapılar genelde iki veya üç katlı olarak inşa edilmiştir. Odalar arasında kot farkı yaratılarak oluşturulan kat, hazna (kiler) olarak kullanılır. Ayrıca çatı arası da depo olarak kullanılmaktadır. Plan tipleri incelendiğinde, üst katlara avludaki merdivenle ulaşan plan şemaları yaygındır. Daha geç dönemlerde ve konak tipi büyük ölçekli evlerde, avludaki merdiven, yapı içine alınmıştır. Bazı evlerde ise hem avluda hem de yapı içinde merdivene rastlanmaktadır.

Gaziantep'te geleneksel evlerin cephe düzenlerine bakıldığı zaman, sokak cephesinin avlu cephesine oranla daha sade olduğu görülmektedir. Sokak cephesinde, mahremiyeti korumak için, yüksek avlu duvarları ve zemin katta sağır duvarlar vardır. Üst katlarda, taş konsollar üzerinde dikdörtgen ya da gönye çıkmalar, bu çıkmalarda, ahşap kafesli, genelde kemerli yapıya sahip oda pencereleri ile bunların üzerinde mekâna daha fazla ışık ve hava sağlayan kuş pencereleri bulunmaktadır.

Ayrıca çatı arasına çıkan merdivenin dış cephede oluşturduğu kademe ve parseli düzgün olmayan yapılarda, üst kattaki planı düzeltmek için, bu katta taşların üst üste kaydırılarak kademelendirilmesi, ağır taş cepheye hareketlilik kazandırır.

Dışa kapalı olan evlerde, avlu cepheleri sokak cephesine oranla daha hareketlidir. Kemerli kapılar ve oda pencereleri, oda pencerelerinin üstünde kuş pencereleri ve genelde dikdörtgen formdaki çatı arası (bardakaltı) pencereleri cepheye zenginlik katmaktadır. Ayrıca bu cephelerde, avludan üst kata ulaşımı sağlayan merdivenler taş işçiliğinin önemli örneklerinden biridir. Merdiven korkuluğu da demir ferforjelerle süslenir. (Dik, 2006)

Geleneksel Gaziantep evi merdiven örnekleri. (Yigm, 2017)

Oda (Ev)

Geleneksel Gaziantep Evleri'nde oda boyutları arasında büyük farklılıklar gözlenmemektedir. Odalar, genellikle dar ve uzun olarak yapılmıştır. Bunun nedeni döşemede kullanılan kavak ağacının boyutuna bağlı kalınmış olmasıdır. Her odada yatak, döşek gibi eşyaların depolanması için dolaplar vardır. Oda duvarlar boyunca yer alan dolaplardan arta kalan duvar yüzeyleri "nacar" diye tabir edilen işlemeli ahşap kaplama ile çepeçevre kaplanmıştır. Nacarların işçiliği de her evde farklılık göstermektedir. Odalardaki nacarlar tavanın 50 cm-130 cm aşağısından başlar ve oda zeminine kadar iner. Alt gelir grubundaki evlerde nacar olmasa bile taş duvar oyukları, yatak ve yorganların muhafaza edileceği yer olarak değerlendirilmiş, kapak olarak da perde kullanılmıştır. Nacar olmayan duvarlarda Halep suvağı ya da kara suvak denilen yöresel sıva kullanılmıştır. (Taşdoğan, 2008)

Nacarlı oda örnekleri. (Taşdoğan, 2008)

Hayat (Avlu)

Geleneksel Gaziantep Evleri'nde yaz mevsiminde günlük yaşam avluda geçtiği için bu mekâna "hayat" denmiştir. (Taşdoğan, 2008) Evlerinde plan şemaları yapıların parsele yerleşmesine göre farklılık göstermektedir.

Evlerin avlu etrafında yerleşmesine göre "lineer" veya "L" plan şemalı yapılar oluşmuştur. Bunların yanında çok az rastlanmakla birlikte "U" plan şemalı evlerde vardır. Plan tipleri incelendiğinde, üst katlara avludaki merdivenle ulaşan plan şemaları yaygındır. Daha geç dönemlerde ve konak tipi büyük ölçekli evlerde, avludaki merdiven, yapı içine alınmıştır. Bazı evlerde ise hem avluda hem de yapı içinde merdivene rastlanmaktadır. (Dik, 2006)

Bölgenin yazın sıcak ikliminden dolayı su elemanları, ev içinde önemli bir yer teşkil eder. Havuz (gane), çeşme ve kuyu belli başlı su elemanlarıdır. Genellikle avlunun ortasında yer alan havuza yörede "gane" adı verilmiştir. Gane, şekil ve büyüklüğü ev halkının ekonomik düzeyiyle bağlantılı olsa da birçok evde bulunmaktadır. Yüksek duvarlarla çevrili olan avluda servis ve yaşam birimleri yer alır. Servis yapıları tek katlı olurken, yaşam birimlerinin bulunduğu yapı ise iki ve üç katlı olmaktadır. (Taşdoğan, 2008)

Avlu (hayat) görünümü [2], [3]

Avlu içerisindeki çeşme ve havuz(gane) görünümü. (Taşdoğan, 2008)

Livan (Eyvan)

Eyvanlar (Livan), iklim şartlarının ortaya çıkardığı bir plan elemanıdır. Yarı-açık olan bu mekânın üç duvarı ve üstü kapalı, avluya bakan ön yüzü açıktır ve kuzeye cephelidir. Açık olan yüzü çeşitli formlardaki geniş ve görkemli bir kemerle geçilir. Eyvanın (Livan) ölçüsü bir yanda bu kemere diğer yanda üst örtünün genişliğine bağlı olarak 3.00–3.70 m boyutlarında kareye yakın bir plana sahiptir. Yanındaki odalara açılan yüzeylerde oda kapıları ve pencereleri olan arka yüzeyi kapalı veya bir kapı ve pencerelerle başka bir odaya bağlantılı, üzeri tonozla veya çatı ile örtülü bölümdür. Böylece eyvan (livan) odalar arası geçiş fonksiyonunu da sağlamış olur. Eyvanlar (Livan) genellikle avlu kotundan yüksekte planlanmıştır. Avludan eyvana profilli taş merdivenle çıkılır. Eyvanlar doğrudan avluya açılır. Böylece bir köşk havasında zengin bir görüş açısına sahip, rüzgâr alan, serin, gölgeli bir mekân olur.

Taban döşemeleri birkaç çeşit mermerin kullanıldığı, geometrik desenlerin bulunduğu alanlardır. Tavan yapıları ise, genellikle kesik kubbe tavan şeklinde olup, kubbe tavan, düz tavan, yarım tekne tavan gibi modeller de kullanılmıştır. (Kaleoğlu Kanalıcı, 2012)

Eyvan (Livan) örnekleri. (Gezinmez, 2019) (Kaleoğlu Kanalıcı, 2012)

Mutfak (Ocaklık)

Mutfak (ocaklık) mekânı evin servis bölümünde yer aldığı gibi bazı evlerde ana yapıda, zemin katta da yer alabilmektedir. Geleneksel Gaziantep evlerinde banyo olmadığı için, bazı evlerde mutfak, yıkanma fonksiyonu için de kullanılmaktadır. (Taşdoğan, 2008) Mutfaklar, evin büyüklüğü ile orantılı boyutlara sahiptir. Mutfaklarda en az bir ocak vardır. Ayrıca taştan U biçiminde yapılmış basit ocaklar hemen her mutfakta bulunur. Taştan yapılan bu Ocaklar 45-50 cm yüksekliktedir. İçine büyük kazanların oturabileceği şekilde yapılmıştır. Ocağın yan tarafında taşa oyulmuş bir yer bulunur. Burası mum konulmak için yapılmıştır ve mumluk olarak isimlendirilir. Mutfağın içindeki duvarlara eşya koymak için nişler yapılmıştır. Mutfağın bahçeye bakan pencerelerinden birinin içi çukur yapılmıştır. Buraya ocaktan çıkan küller konulur ve buraya 'küllük' denir. Küller bulaşık ve çamaşır yıkamak için kullanılır. Küllük içerisi sürekli olarak su ile doludur. Çamaşır veya bulaşık yıkanmadan bir süre önce küller çekilerek küllük içerisine yerleştirilir. (Atalar, 2004).

Mutfak (Ocaklık) mekânından fotoğraflar. (Kaleoğlu Kanalıcı, 2012)

Kiler (Depo)

Kiler, yiyeceklerin depolandığı servis mekânıdır. Kilerlerin bir kısmı ana yapının altında yer alır. Bunlardan çoğu Gaziantep'in jeolojik özelliğinden dolayı, belirli bir planı olmayan, mağaralar şeklindedir. Kayaya oygu "mahzen" adı verilen bu mekânların içinde, kışlık yiyeceklerin ve pekmezlerin konulduğu küpler yapılır. Mağara şeklinde olmayanlar ise zemin katın planına uygun olarak inşa edilir ve bu tür kilerlerde küçük havalandırma delikleri ya da havalandırma pencereleri bulunmaktadır. Mahzen şeklindeki kilerlerin dışında, mutfağın yanında bulunan ya da ana yapıdaki odaların içinden birkaç basamakla geçilen, günlük ihtiyaca cevap veren "hazna" denilen kilerlerde vardır. (Dik, 2006)

Bardakaltı, çatı ile tavan arasında yer alan bir mekândır. Odalardan ahşap bir merdivenle ya da dış duvardan çıkma yaparak taş merdivenle çatı arasına çıkılırdı. Bu bölümler çatı pencereleri ile havalandırılmıştır. Bardakaltı, erzak depolanan bir bölüm olarak kullanılmıştır. (Kaleoğlu Kanalıcı, 2012)

Eşiklik

Oda girişlerinde bulunan eşiklik odadan 15 cm daha düşük kotta bulunarak normal işlevi ayakkabıların çıkartılmasına imkân veren hayatın (avlu) tozunun odaya girmesini kesme amaçlı düşünülmüş bölümdür, bunun dışında yıkanma ve abdest alma işlevlerinin gerçekleşmesi için su giderlerinin de bulunduğu bölümdür.

Ana servis mekânına ulaşmanın zor olduğu soğuk kış günlerinde, basit yemek hazırlama işlemlerinin yapıldığı, bulaşık ve el yıkanan küçük servis mekânı olarak da kullanılmıştır. (Kaleoğlu Kanalıcı, 2012)

Oda girişinde yer alan eşiklik örnekleri. (Taşdoğan, 2008)

Gaziantep Evlerinin Strüktürel Özellikleri

Gaziantep evlerinin inşasında yerel malzemeler kullanılmıştır. Yörenin taş ocaklarından kolaylıkla elde edilebilen düzgün kesme taş bu evlerin temel yapı malzemesidir. Hayatların ve iç mekânlarında genellikle zemin döşemeleri bazalt taştır. Bazı evlerin oda bölme duvarları bağdadi tekniği ile yapılmıştır. Saman katkılı çamur harç duvarların inşasında bağlayıcı unsur rolünü üstlenmiştir. Ahşap malzeme, taş duvardaki hatıllar, kapı kanatları, dolaplar, musandıralar, pencere doğramaları ve tavan kirişleri gibi elemanların yapımında kullanılan ikinci derecede yapı malzemesidir. Bunlardan başka demirler merdiven korkuluğunda ve pencerelerde parmaklık olarak kullanımı görülmektedir. (Kaleoğlu Kanalıcı, 2012)

Duvarlar

Geleneksel Gaziantep evlerinin duvarları kesme taştan yapılmıştır. Kullanılan taşıyıcı duvarlarda keymık taşı, taşıyıcı olmayan bahçe duvarları ve oda bölücü duvarlarda ise havara taşı kullanılmıştır. (Kaleoğlu Kanalıcı, 2012)

Havara Taşı, dış etkenlere çok dayanıklı bir malzeme değildir. Yapının iç duvarlarında bu malzeme kullanılmıştır.

Malzemenin özelliğinden dolayı kullanımı ve kesimi kolaydır. Bu taşın kullanılma sebebi ilin jeolojik oluşum nedeninden ve bölgede kum ocaklarının çokça bulunmasıyla bu malzeme tercih edilmiştir. Cemil Cahit Güzelbey'in makalesinde değinilen malzeme ve malzeme boyutlarına ilişkin bilgiler şöyledir. Gaziantep'te inşa edilen geleneksel konutlarda 'mimar arşını' ya da 'zahta' denilen, parmak ölçüsünün baz alındığı ölçme sistemi kullanılmıştır. Zahta 72 cm uzunluğunda olup 24 parçaya bölünmüştür. Bölünen bu parçaların her biri 3 cm olup adına da 'parmak' denilir. 'kor' denilen taşlar bir sıra taş örgüsü yüksekliğini yansıtan 27*24 cm'lik ölçüdedir. Yüzyıllarıdır aynı ebatlarda kullanılan ölçüler son devirlerde değişiklik gösterip 24*21 cm'ye düşmüştür. Antep evlerinin ana duvarları 'sandık duvar' yöntemiyle yapılmıştır. (Gezinmez, 2019) Dış duvarların kalınlıkları genellikle 60 cm'dir. Evlerdeki iki sıra taş duvarın arasına kireç, taş kırıkları ve toprak karışımı birlikte doldurulur. Duvarlarda kullanılan iki taşın birleştiği yerde kireç, beyaz keymık tozu, toprak, kül ile kendir liflerinin karışımından elde edilen malzeme derz dolgusu olarak kullanılmıştır. Duvarlar, dış cephede sıvanmamış, iç cephede oda duvarlarında ise horasan harcı kullanılmıştır. Avlu duvarları ise kesme taştan yapılmıştır. Sokak cephesinde içerideki evi göstermeyecek kadar yüksek yapılan duvarlar vardır. (Kaleoğlu Kanalıcı, 2012)

Kesme taş duvar yapım örnekleri. (Dik, 2010), (Kaleoğlu Kanalıcı, 2012)

Tavanlar

Geleneksel Gaziantep evlerinde kullanılan mekânın fonksiyonuna, kullanım amacına göre tavanlar çeşitlilik göstermektedir. Evlerde yer alan büyük ve özel odaların tavanlarında, bitkisel motiflerin yer aldığı kalem işi süslemeler dikkat çekmektedir. Odaların tavanlarındaki işlemelerde kullanılan renkli kalemler günümüze kadar gelebilmiştir. Geleneksel Gaziantep evlerinde ye alan tavan çeşitleri;

- Direkli tavanlar,
- Çıtalı tavanlar,
- Motifli düz tavanlar,
- Tekne tavanlar,
- Kubbe tavanlardır.

Direkli tavanlar; zemin kat ve üst katta ikinci plandaki odaların tavanı, ahşap direkler altta kalacak ve gözükecek şekilde direk üstü ahşap kaplama yapılır. Direklerin uçları yükü taşıyabilmesi için yan duvarların üzerine oturtulmaktadır. Taşıyıcı direklerin uçları ve ortaları çeşitli desende ve renkte motiflerle, kalem işleri ile süslenir. Ahşap kaplamalar ve direkler genelde farklı renklerde boyanmaktadır.

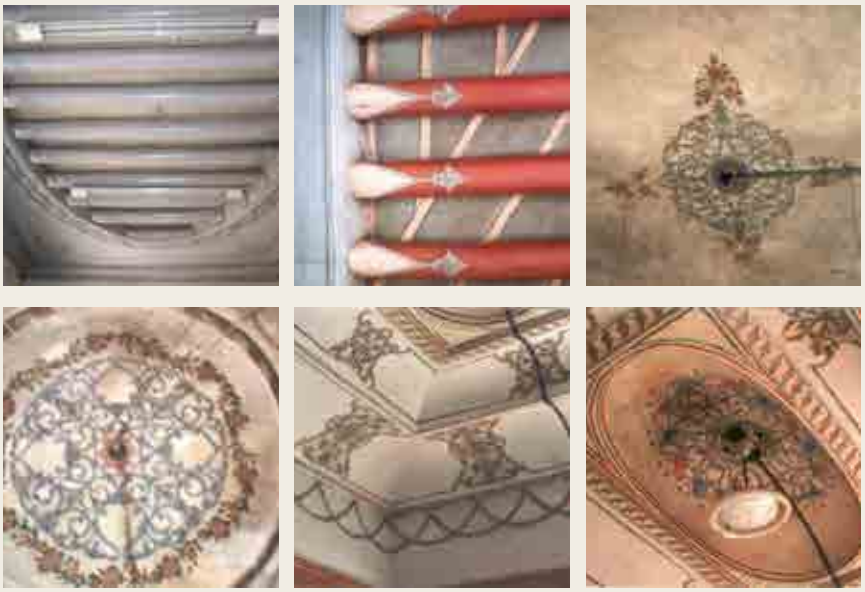
Çıtalı tavanlar; kullanım ve önemi açısından ikinci derecede olan odaların bazılarında, taşıyıcı direkler ahşapla kaplanarak üzerine çıtalar yerleştirilmektedir. Bu çıtalarla bazen düz, bazen de geometrik desenler oluşturulur. Çıtalı tavanlar düz renkte boyanmaktadır.

Motifli düz tavanlar; tavan genellikle kalın sac veya ahşap ile kaplanmaktadır. Tavan göbeklerinde, tavanın çevresinde ve eteğinde bitkisel ya da geometrik desenler yapılır.

Tekne tavanlar; genellikle büyük evlerde, misafir odalarında, sokağa çıkma yapan odalarda rastlanan tavan türüdür. Bağdadi tekniğinde yapılmış tekne tavanların yüksekliği fazladır. Eteklerinde, iç bükey ve dış bükey formlar kullanılır.

Tekne tavanın üzerinde, çeşitli renklerde, bitkisel motifler, kalem işleri göze çarpmaktadır. Yine bazılarında manzara, ev vb. tasvirlerde yapılmaktadır. Tekne tavanların ortaları genellikle oval olarak tasarlanmaktadır.

Kubbe tavan; çok az evde görülen kubbe tavanlar, misafir odalarında, sofaların tavanlarında yapılmaktadır. Bağdadi tekniğinde yapılan tavanda çıtaların arası, hem içten hem de dıştan, üzeri kendir, kül ve kireç karışımı bir harçla sıvanmaktadır. Ancak iç tarafı, alçı görünümdeki beyaz sıva denilen sıva ile tekrar sıvanır. Tavan eteklerinde ve göbeğinde bitkisel motiflere rastlanmaktadır. Gaziantep'te, konak tipi evlerin bazılarında, önemli odaların tavanlarında, madalyonlar, ev, manzara v.b. resimler, dini tasvirler yer almaktadır. Bazen duvarlarda da bu resimlere rastlanmaktadır. (Dik, 2006)

Geleneksel Gaziantep evi tavan süsleme örnekleri. (Dik, 2006)

Döşemeler

Geleneksel Gaziantep evlerinde zemin kat ve avlu bölümü tamamıyla taş kaplama olup, üst katta genellikle ahşap kirişler üzeri ahşap kaplama üstüne, kireç, moloz taş ve toprak karışımı doldurularak, üzeri taş kaplama yapılmıştır.

Bazı evlerde ise ahşap kirişlerin üzerine ahşap kaplama yapıldığı da görülmektedir. Özellikle bodrum katı olan evlerde zemin katta da ahşap kaplama mevcuttur. Yapım tarihi diğerlerinden daha yeni olan Gaziantep evlerinde, zemin kaplamasında, siyah ve beyaz renkte taşlar kullanılarak oluşturulan, çeşitli geometrik motiflere de rastlanır.

Taban döşemesi taş olan evlerde, taş yüzeyine kireç, kül, keymık tozu ve kendir lifleri ile su karışımından oluşan ve yöresel ismiyle "halep sıva" olarak bilinen malzeme sürülmektedir. Ancak girişteki eşiklik, pembe mermer ile kaplanır. Avlu döşemelerinde karataş ve pembe mermer kullanılarak çeşitli desenlerde zemin döşemeleri oluşturulur. (Dik, 2006)

Döşeme kaplaması örnekleri. (Kaleoğlu Kanalıcı, 2012)

Çatılar

Geleneksel Gaziantep evleri, ilk yapıldığı zamanlarda düz dam olarak yapılmalarına karşın daha sonraki dönemlerde, ahşap konstrüksiyon üstü alaturka kiremit ile kaplanmış beşik çatı ile kapatılmıştır. "Bardakaltı" denilen ve depo olarak kullanılan çatı araları ise çatı pencereleri ile havalandırılmaktadır. Müştemilat yapılarında ise çatı düz teras çatıdır ve bu teraslar, sebze kurutma, salça yapma v.b. amaçla kullanılmaktadır.

Tavan döşemesi bağdadi tekniğinde olan odaların üstünde çatı arası bulunmamaktadır. Tavanı oluşturan ahşap çıtaların üzerine ahşap gergiler çekilerek, üstüne çatının konstrüksiyonu yerleştirilir. Bu işlemlerden sonra ahşap kaplama tahtası döşenerek üzeri kiremitle kaplanır.

Çatının etrafında, sac oluklar bulunmaktadır. Ancak bazı evlerde keymık taşından oyma olarak yapılmış çörtenler de görülür. Akan suyun binaya gelmesini önlemek için, çörtenler çatıdan yaklaşık 40 cm dışarıya doğru çıkmaktadır. Çatıda, kesme taştan, üstü kapalı, yanlarda duman delikleri olan bacalar yer almaktadır. Çatı altlarında çeşitli motifler ve desenlere rastlanır. (Dik, 2006)

Geleneksel Gaziantep evleri bardakaltı, çörten ve baca örnekleri. (Dik, 2006), (Yigm, 2017)

Merdiven

Merdiven, Gaziantep evlerinde önemli mimari elemanlardan biridir. Görsel açıdan büyük bir zenginliğe sahip olan merdiven, malzemelerine, yapım tekniklerine ve bulundukları yere göre değişiklikler göstermektedir.

Geleneksel Gaziantep evlerinde, üst kata genellikle avlu içinde taş merdivenden çıkılmaktadır. Hayatta yer alan taş merdiven, genelde profilli taşlar kullanılarak yapılır. Merdiveni oluşturan basamak taşlarının, yontularak şekillendirilmesinden sonra, binanın dış duvarı örülürken, basamağın bir kısmı duvar içine yerleştirilmektedir. Keymık taşı kullanılarak yapılan merdivenin genişliği yaklaşık 80-110 cm arasındadır. Dış cephede yer alan merdivenin korkuluğu demir ferforjelerle süslenmektedir. Avluda görülen ve üst katlara çıkmak için kullanılan taş merdiven, bazı plan tiplerin de bina içinde yer almaktadır. Bu merdivenler avlu merdivenlerine oranla işlemesiz, sade, düz taşlar kullanılarak yapılır. (Dik, 2006)

Avlu içerisinde yer alan taş merdiven örnekleri. (Gezinmez, 2019)

Kapılar

Gaziantep evlerinde ilk dikkati çeken özellik, evin avludan sokağa ulaşımını sağlayan avlu (cümle) kapılarıdır. Evin büyüklüğüne göre bu kapıların büyüklüğü de değişir. Kapılar genellikle kemerli lento ile geçilmektedir.

Avlu kapısındaki lento da, genellikle siyah ve beyaz renkte kesme taşlar kullanılmaktadır. Bu taşlarda ve kilit taşında çeşitli motiflere rastlanmaktadır. Kapılar çoğunlukla tek kanat ve dikdörtgen formdadır. Kapı kanadı ile kemer arasında kalan kısım demir ferforjelerle süslenir. Avlu kapıları ahşaptan yapılmalarına karşın, emniyet açısından ve doğa şartlarından etkilenmemesi için ahşabın üstü sac ve çinko levha ile kaplanır. Sacın üstüne, büyük başlı çiviler, yatay, dikey ya da daha farklı motifler oluşturarak çakılmaktadır. Avlu kapılarının bazılarının üzerinde kitabe ve rozet, bazılarında ise, kapının yan tarafında gelenleri görmek için yapılmış pencereler bulunmaktadır.

Genelde tek kanatlı olan avlu kapıları dışında, çift kanatlı ve kapının iki yanına sütun konulan kapılarda mevcuttur. Zengin kişilere ait evlerde, yan yana iki avlu kapısı görülmektedir. Bunlardan büyük ve gösterişli olanı misafirlerin ve ev sahiplerinin kullandığı, diğeri ise hizmetçilerin kullandığı kapılardır. Kapıların üzerinde, pirinç, tunç ve demirden yapılmış kapı tokmakları vardır. Ayrıca kapı üstlerinde taştan yapılmış süslemelerde görülmektedir. (Dik, 2006)

Geleneksel Gaziantep evleri kapı örnekleri. (Gezinmez, 2019)

Pencereler

Geleneksel Gaziantep evlerinde pencereler, en önemli mimari unsurlardan biridir. Kullanıldıkları mekâna ve amaca göre farklı şekillerde tasarlanır. Cepheye bakıldığı zaman tüm pencerelerin birbirleriyle uyum içinde oldukları görülmektedir. Havalandırma ve ışık amaçlı kullanılan pencereler yapının bütününde görsel olarak önemli bir yere sahiptir. (Dik, 2006)

Avlu cephesinde yer alan pencere örnekleri. (Gezinmez, 2019)

Oda pencereleri 1/2 oranlı, kemerli ya da dikdörtgen formda olup bodrum ve kuş pencereleri çeşitlilik göstermektedir. Bodrum, çatı ve kuş pencereleri, oda pencerelerinden daha küçük boyuttadır. Gaziantep evlerinde, pencerelerde, aksesuar olarak ahşap, demir, cam, kilit düzenekleri ve porselen düğmeler kullanılır.

Pencerenin odanın içindeki kapakları genellikle göbekli olup, çoğunda aynalar, simetrik motifler ve desenler bulunmaktadır. Camın dışında ise, dış cephede mutlaka demir aksamlar vardır. Ayrıca pencerelerin, sokağa bakan cephelerinde demir parmaklığın dışında genellikle farklı modellerde ahşap panjur yapılmaktadır.

Geleneksel Gaziantep evlerinde, zemin katın sokağa bakan cephesi sağır, avlu cephesine ise pencereler açılmıştır. Üst katlarda ise hem avlu cephesi, hem de sokak cephesinde pencereler mevcuttur. Evlerde, aynı cephede ve aynı sırada kullanılan oda pencerelerinin şekilleri ve ölçüleri aynıdır. Oda içinde çok sayıda ve büyük ölçüde pencereler olduğu için doğal ışık ve havalandırma imkânı daha kolay sağlanmaktadır. (Dik, 2006)

Pencere örnekleri. (Gezinmez, 2019), (Yigm, 2017)

Gaziantep evlerinde, tavan yüksekliğinin fazla olmasından dolayı, daha fazla ışık ve havalandırma sağlamak amaçlı, oda pencerelerinin sayısı ile aynı fakat daha küçük boyutlarda ve farklı şekillerde kuş pencereleri açılır. Yöresel ismi "kuş taası" olan pencereler, hem avlu cephesinde, hem de sokak cephesinde görülmektedir.

Kuş pencerelerinde, oda pencerelerinin aksine cam, oda tarafında bulunduğu için geriye kalan bölüm, duvar kalınlığının fazla olmasından dolayı, kuşların yuva yapmasına olanak sağlanmaktadır. Bu pencereler, bazen dış cephede ahşap oymalı kafeslerle süslenmektedir. Kuş pencereleri, binanın özelliklerine göre kare, dikdörtgen, oval v.b. şekillerde biçimlendirilir. Ayrıca bir binada farklı modeldeki kuş pencerelerine de rastlanmaktadır. (Dik, 2006)

Kuş penceresi örnekleri. (Gezinmez, 2019), (Yigm, 2017)

SONUÇ

Anadolu'da Geleneksel Konut Mimarisi içinde değerlendirilen konutlara sahip yerleşimlerden biri olan Gaziantep, tarihi kent dokusuna ait bu birikim açısından oldukça zengin bir içeriğe sahiptir. Gaziantep Eski Kent dokusu içinde dönemin yaşam biçimine cevap verecek şekilde daralıp genişleyen, at arabasının sığabileceği genişlikte, bol gölgeli sokaklardan avluya açılan giriş kapısından ulaşılmaktadır.

İçe dönük bir yaşam şeklini benimseyen Geleneksel Gaziantep Evleri'ne, yüksek duvarlı olan avludan geçerek ulaşılmaktadır. Genellikle iki katlı olan yapılar, avlunun kenarında ya da avluyu çevreleyen şekilde yerleşmektedir. Bu evlerin en tipik özelliği mekânların avlu geçişli olmasıdır. Üst katlara gene avludan merdivenlerle ulaşılmaktadır.

Dışa kapalı olan evlerde, avlu cepheleri sokak cephesine oranla daha hareketlidir. Ayrıca bu cephelerde, avludan üst kata ulaşımı sağlayan merdivenler taş işçiliğinin önemli örneklerinden biridir. Merdiven korkuluğu da demir ferforjelerle süslenir.

Gaziantep evlerinin inşasında yerel malzemeler kullanılmıştır. Yörenin taş ocaklarından kolaylıkla elde edilebilen düzgün kesme taş bu evlerin temel yapı malzemesidir.

KAYNAKÇA

• Gaziantep Büyükşehir Belediyesi web sitesi., https://gantep.bel.tr/sayfa/gaziantep-cografyasi-20, Erişim Tarihi: Mayıs 2019

• Gaziantep Valiliği web sitesi. http://www.gaziantepnvi.gov.tr/tarihce, Erişim Tarihi: Mayıs 2019

• Dik, G. (2006). "Kültür Varlığı Sivil Mimarlık Ürünlerinde İşlev Değişiklikleri Sonucu Ortaya Çıkan Sorunlar Gaziantep Merkezi Örneği", Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Adana

• Kaleoğlu Kanalıcı, A., (2012). "Geleneksel Gaziantep Evleri Yapı Üretimi Analizi", Yüksek Lisans Tezi, Yakındoğu Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Lefkoşe, Kıbrıs

• Başgelen, N., (1998). "Bir zamanlar Gaziantep", Arkeoloji ve Sanat Yayınları, İstanbul,

• Yigm (Yapı İşleri Genel Müdürlüğü) Fotoğraf Arşivi, 2017

• Taşdoğan, A.D. (2008). "Konut Mobilyasının Gelişimi Üzerine Bir İnceleme, Gaziantep Örneği", Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana

• Atalar, A., (2004). "Osmanlı Dönemi Antepevleri", Merinos Halı A.Ş. Yayını, İstanbul

• Gezinmez, G., (2019). "Gaziantep Tarihi Evlerinin Doğal Aydınlatma Açısından İncelenmesi; Gaziantep Bey Konağı Ve Aynur Hanım Konağı Örnekleri", Hasan Kalyoncu Üniversitesi, Fen Bilimler Enstitüsü, Gaziantep

GÖRSELLER

• [1] https://korkmaztb.files.wordpress.com/2013/01/ayc4b1ntap-kalesinin-eski-ve-uzak-bir-gc3b6rc3bcntc3bcsc3bc.jpg, Erişim Tarihi: Mayıs 2019

• [2] http://www.gaziantepbeykonagi.com/, Erişim Tarihi: Mayıs 2019

• [3] http://www.gaziantepbeykonagi.com/gaziantep.html, Erişim Tarihi: Mayıs 2019

YÖRESEL MİMARİ ÖZELLİKLERE UYGUN GAZİANTEP KONUT PROJESİ

Bakanlığımızca ülke genelinde bir hassasiyet ve farkındalık oluşturmak amacı ile geleneksel dokuya aykırı yapılaşmanın önüne geçebilmek için yöre halkının ihtiyaçları, yaşam koşulları ve alışkanlıkları göz önünde bulundurularak; geleneksel konutlardaki plan şemaları, mekânsal kullanım ihtiyaçları, yerel malzemelerin tespiti ile örnek, güvenli, sağlıklı ve ekonomik mimari projeleri hayata geçirmek amaçlanmaktadır.

GüneyDoğu Anadolu'da Gaziantep ili ve çevresinde yöresel mimari özelliklere uygun (7) tip konut ve (1 adet) köy konağı projesi elde edilmiştir. Yapılan tasarım faaliyetleri, günümüz şartlarına, güncel sanat ve fen kurallarına uygun ve güncel mevzuat çerçevesinde yapılmıştır. (İmar Kanunu, Enerji Verimliliği Kanunu, Binaların Yangından Korunması Hakkında Yönetmelik, Türkiye Deprem Yönetmeliği, Afet Bölgelerinde Yapılacak Yapılar Hakkında Yönetmelik, 3030 Sayılı Kanun Kapsamı Dışında Kalan Belediyeler Tip İmar Yönetmeliği, Binalarda Isı Yalıtımı Yönetmeliği, Binalarda Enerji Performansı Yönetmeliği, TS 9111 Özürlüler ve Hareket Kısıtlılığı Bulunan Kişiler İçin Binalarda Ulaşılabilirlik Gerekleri)

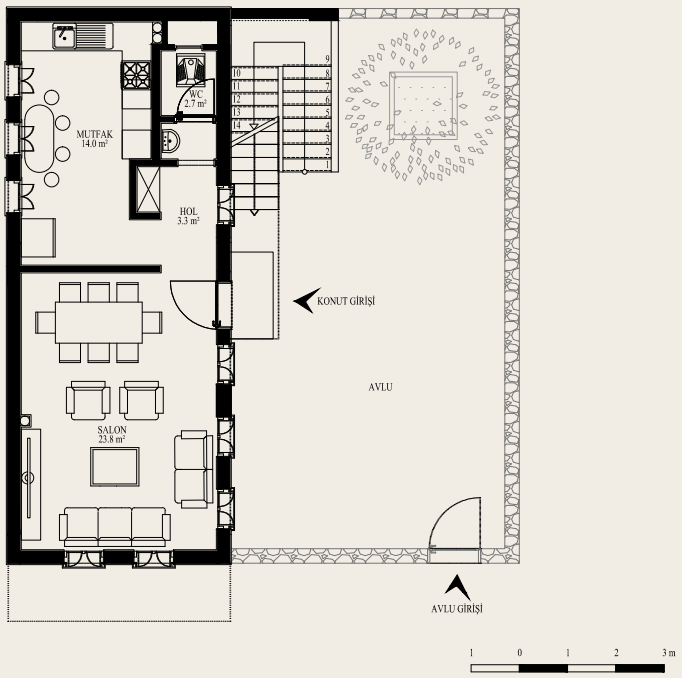
Fiziksel ve mekânsal özelliklerinin yaşatılması bağlamında, yeni yapı teknolojileri ile geleneksel yapım tekniklerinin yorumlanarak geçmiş ve gelecek karşılaştırıldığında; içe dönük yaşamın dışa dönük hale dönüşmesi ile evlerin alt katlarının görüntüsü değişmiştir. Kırsal geçim kaynaklarında azalma ile evlerde yer alan ocak, tandır, işevi gibi mekânların yerini, modern mutfaklar almıştır. Yönetmelikler ve mevzuatlar beraberinde bazı standartlar getirmiştir. Plana bağlı mülkiyet sınırları sebebi ile organik sokak ve mahalle görüntüsüne göre biçimlenen evlerin siluetinde değişim olmuştur. Ayrıca aile genişliğinin değişimi ve nüfusun artması ile evlerde küçülmeye gidilmiş, ekonomik nedenler ile iki katlı evler yerini tek kat evlere bırakmıştır. Ahşap, kerpiç ve taş yapı tekniğinin yerini betonarmenin alması ile evlerin karakterleri de değişmiştir. Geleneksel yaşam biçimlerinin getirdiği plan şemaları, günümüz mekân kullanım tercihleriyle entegre edilmeye çalışılırken mimari açıdan bazı kaçınılmaz değişikliklere uğramıştır. Bununla beraber, konutlar yerel kültürle uyum içinde tasarlanmıştır. Rehber niteliğinde olan bu çalışma ile ülkemizde yöresel mimariye olan ilgi ve hassasiyetin arttırılması amaçlanmıştır.

Bu kapsamda Gaziantep ili ve çevresinde yöresel mimari özeliklere uygun konut projelerinde yapı sistemi betonarme karkastır. Dış cephelerde mekanik montaj geleneksel taş kaplama, kapı ve pencerelerde ahşap malzeme, çatılarda alaturka kiremit, subasman yüzeylerde doğal taş kaplama kullanılmıştır.

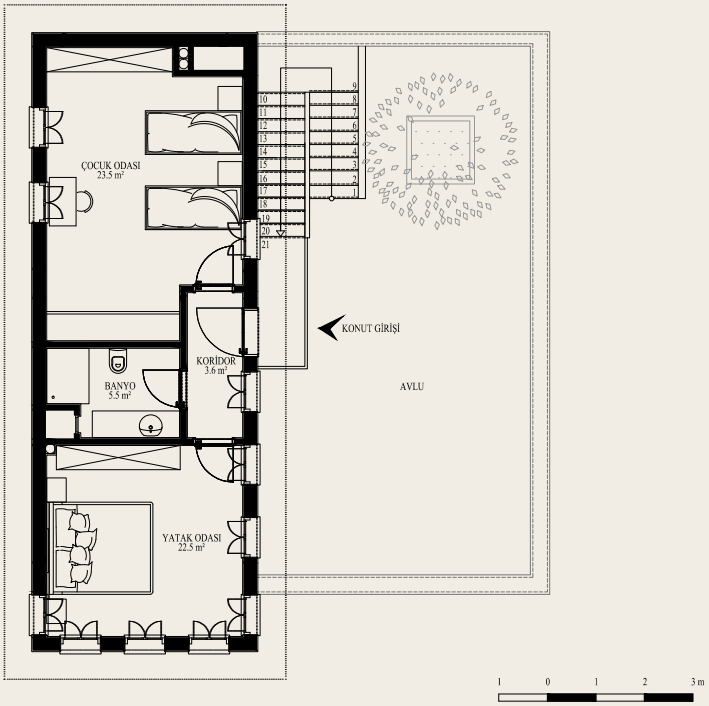

TİP - 1 (A) Toplam: 111.31 m²

ZEMİN KAT PLANI : 52.89 m²

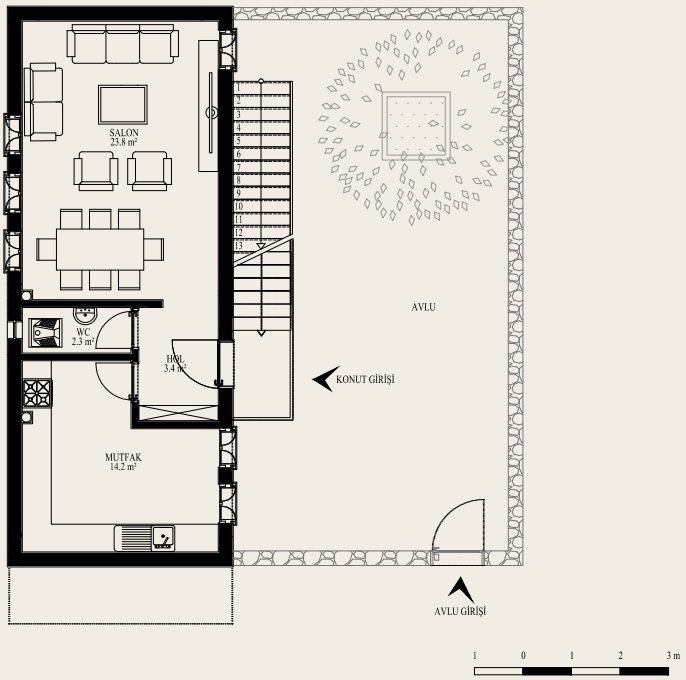

1.KAT PLANI : 58.42 m²

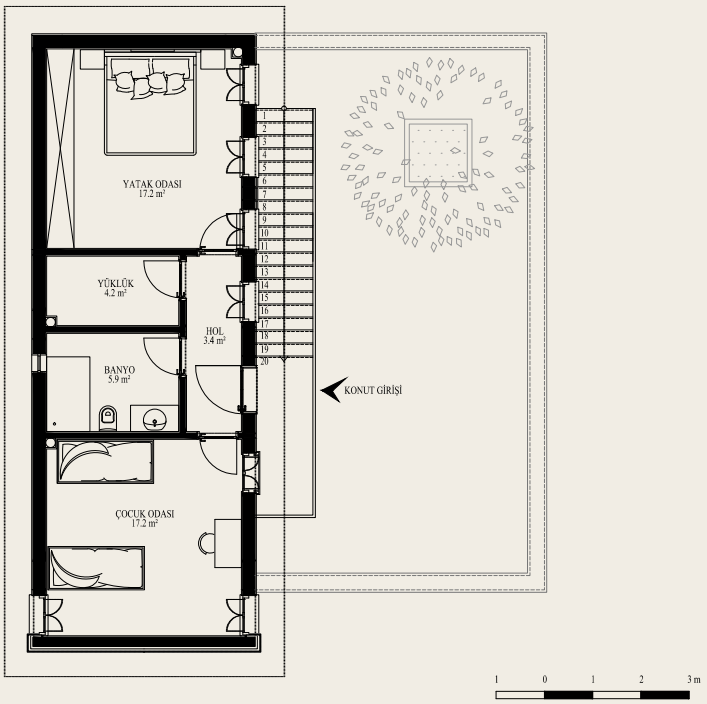

TİP - 1 (B) Toplam: 111.17 m²

ZEMİN KAT PLANI : 52.89 m²

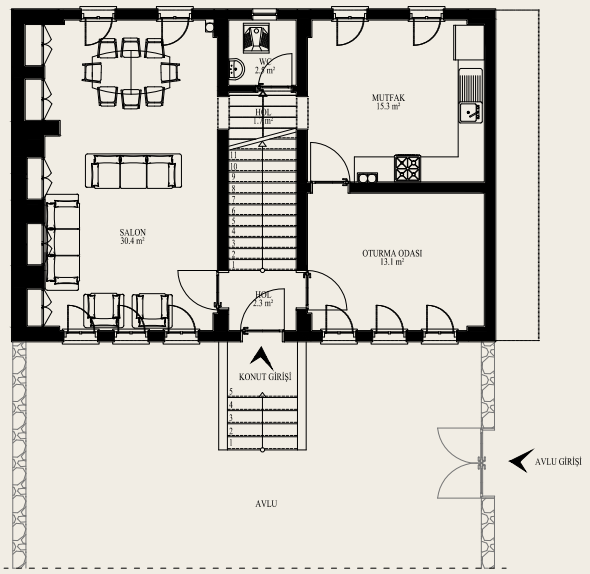

1.KAT PLANI : 58.28 m²

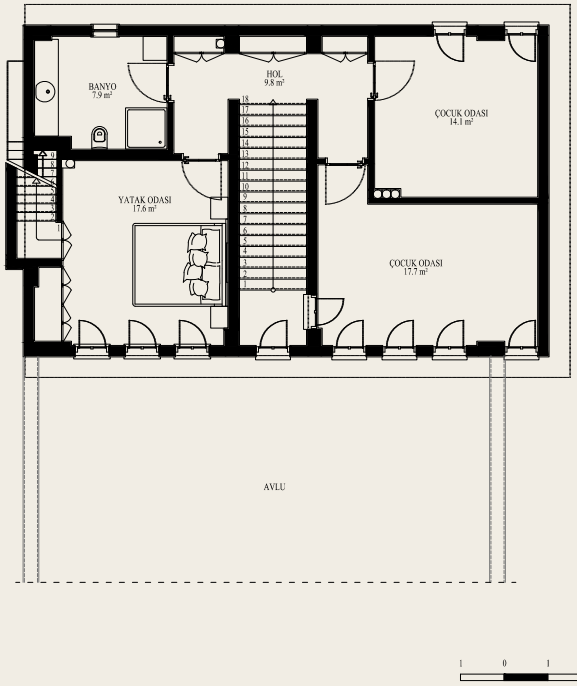

TİP - 2 (A) Toplam: 175.55 m²

ZEMİN KAT PLANI : 83.05 m²

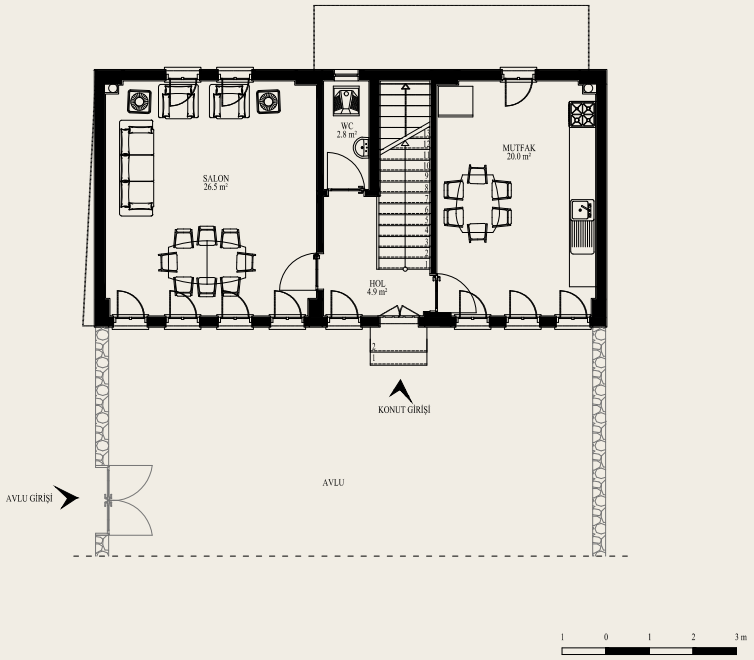

1.KAT PLANI : 92.50 m²

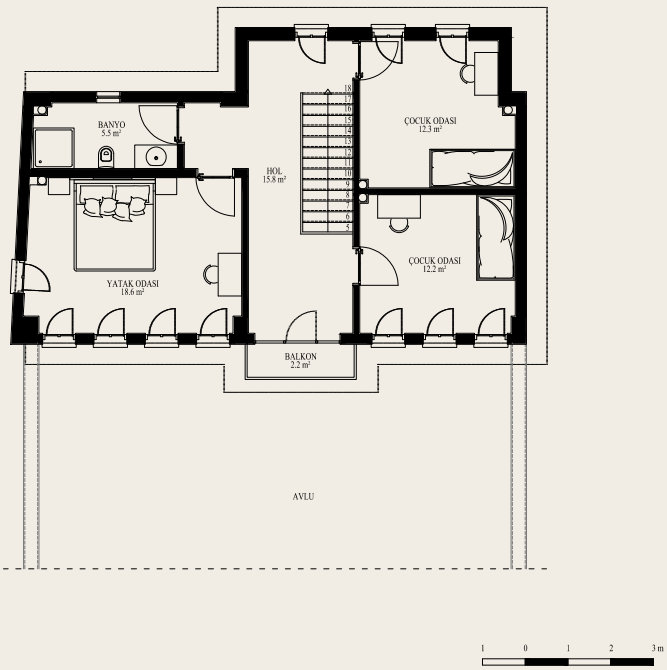

TİP - 2 (B) Toplam: 147.36 m²

ZEMİN KAT PLANI : 68.44 m²

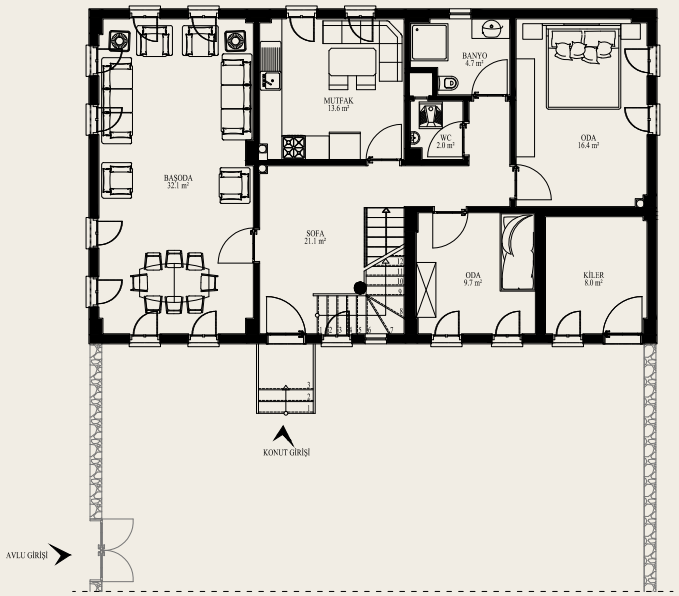

1.KAT PLANI : 78.92 m²

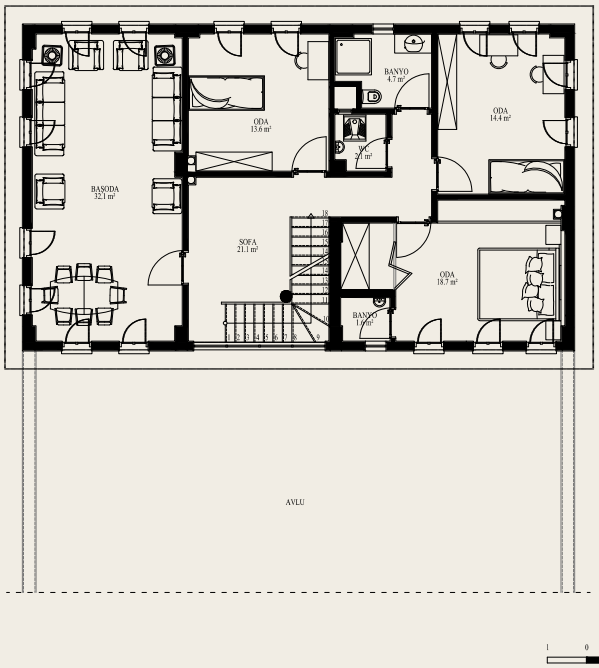

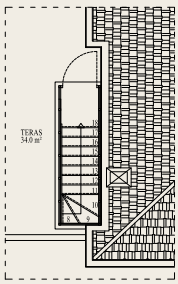

TİP - 3 (A) Toplam: 245.64 m²

ZEMİN KAT PLANI : 122.82 m²

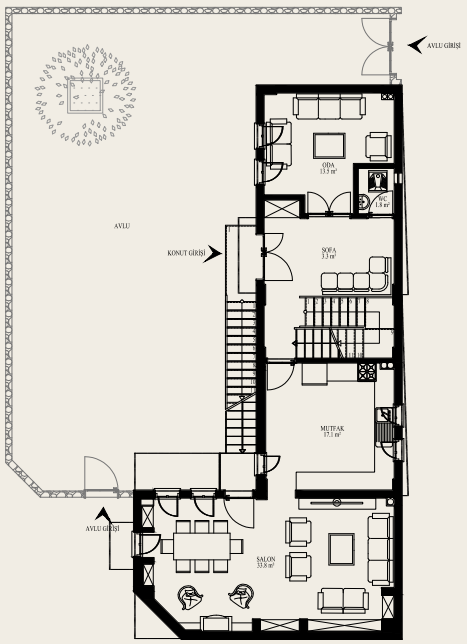
ÇATI KATI PLANI

1.KAT PLANI : 122.82 m²

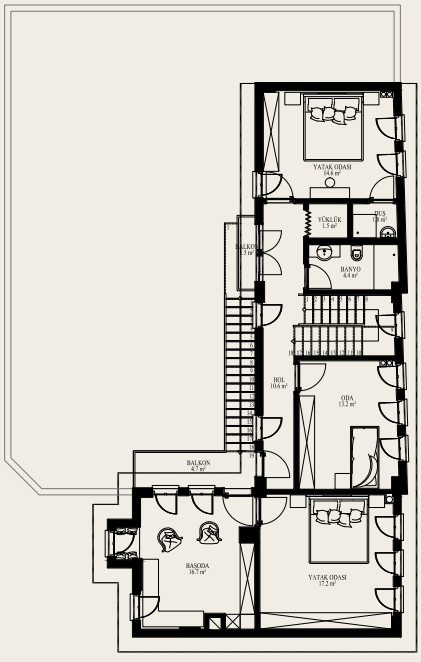

TİP - 3 (B) Toplam: 199.95 m²

ZEMİN KAT PLANI : 98.16 m²

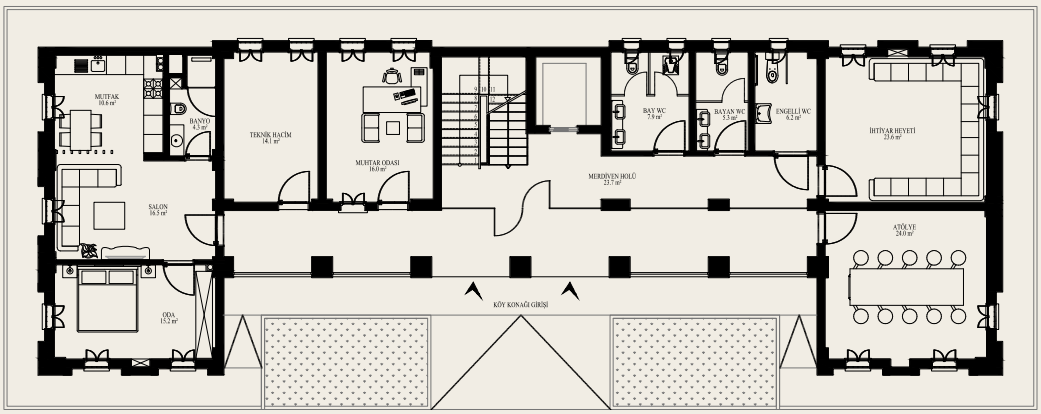

1.KAT PLANI : 101.79 m²

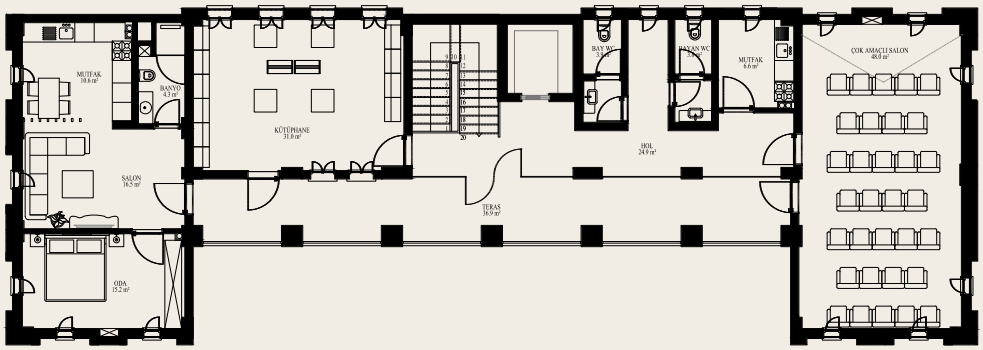

TİP - 4 — Toplam: 500.06 m²

ZEMİN KAT PLANI : 250.03 m²

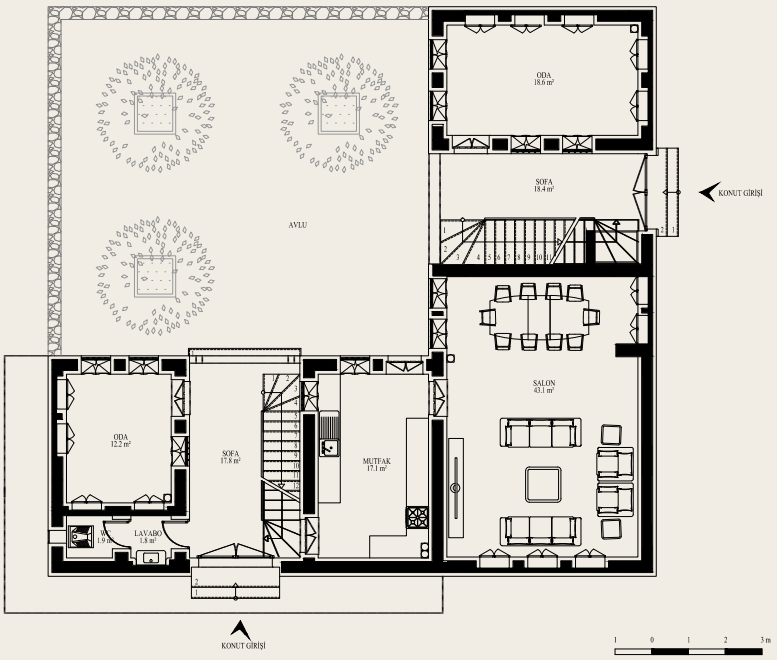

1.KAT PLANI : 250.03 m²

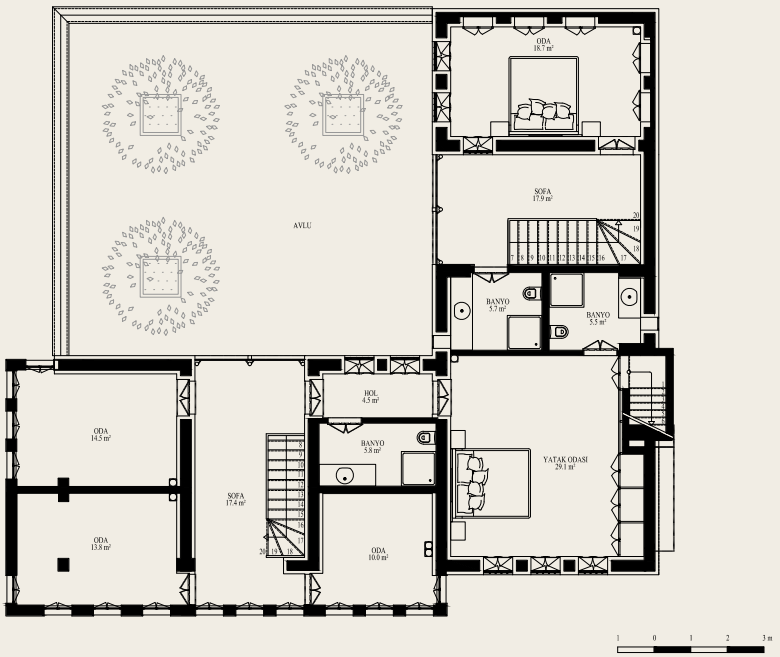

TİP - 5 — Toplam: 326.02 m²

ZEMİN KAT PLANI : 150.02 m²

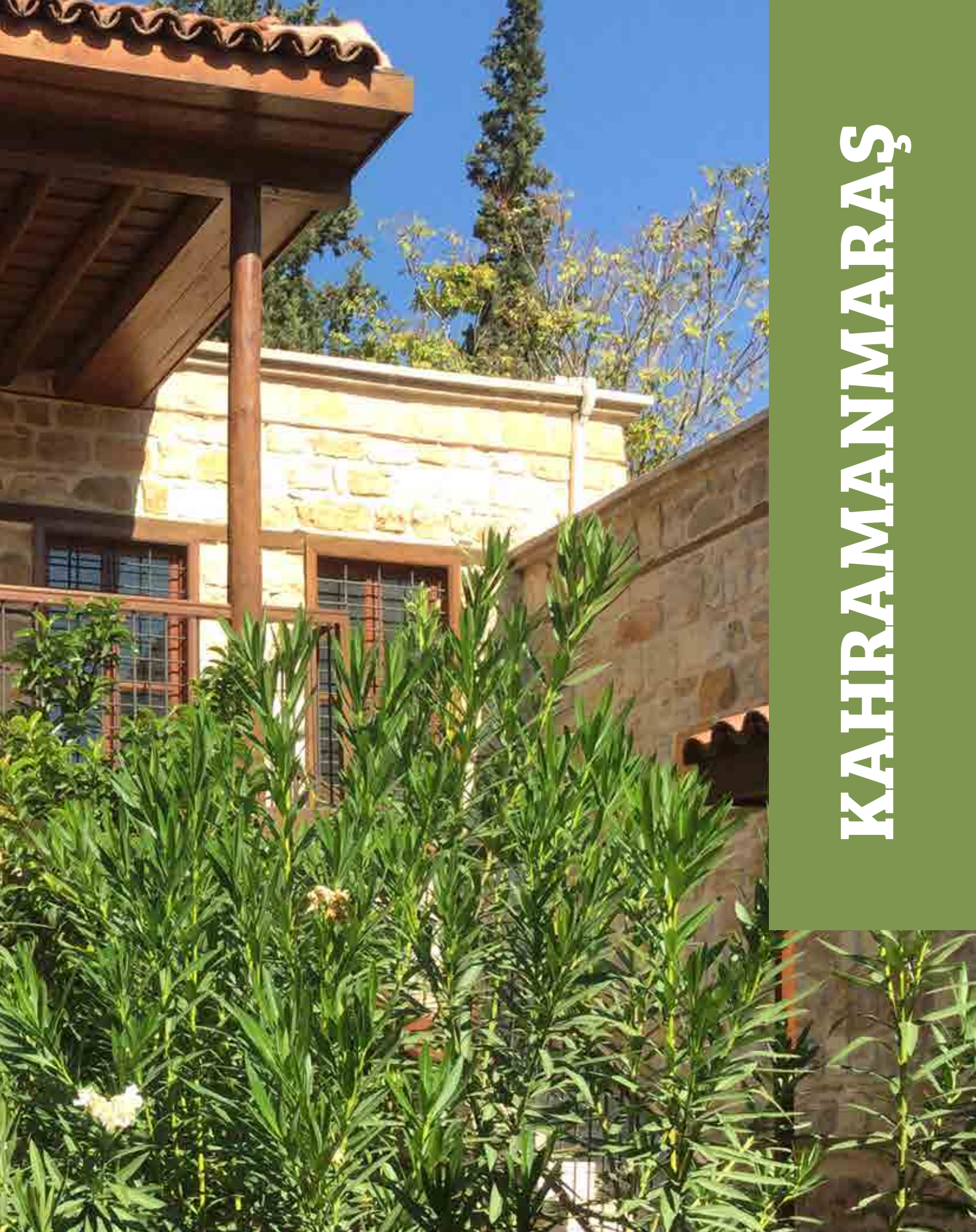

1.KAT PLANI : 176.00 m²

KAHRAMANMARAŞ

Kahramanmaraş, Anadolu'nun güneyinde, Akdeniz Bölgesi'nin en doğusunda yer almaktadır. Kuzeyde Sivas, kuzeydoğuda Malatya, doğuda Adıyaman, güneyde Gaziantep ve Osmaniye, batıda Adana, kuzeybatıda Kayseri illeri ile komşudur.

Kahramanmaraş'ın Türkiye'deki Konumu

Döngel Mağaralarında yapılan araştırmalarda ele geçen buluntular yörede insan yerleşiminin paleolitik çağda başladığını, Neolitik ve İlk Tunç çağlarında sürdüğünü göstermektedir. Yöre, Orta Tunç Çağında (M.Ö. 2000-1500) Suriye ve Mezopotamya'yı Kapodokya ile Anadolu'nun başka kesimlerine bağlayan önemli kervan yollarının kavşağında yer almıştır.

Markasi (Maraş) Hititlerin dağılma döneminde kurulan Hitit devletlerinden Gurgum'un merkeziydi. Gurgum kent devleti aralıklarla Urartu ve Asurlulara bağlanmıştır. M.Ö. 7. yüzyılda Kimmer ve İskit istilasına uğrayan Markasi, bu yüzyılın sonunda Medlerin, M.Ö. 6. yüzyılda da Perslerin yönetimine girmiştir. Uzun yıllar Perslerin Kappadokia Satraplığı sınırları içinde kaldıktan sonra M.Ö. 333 'te Makedonyalıların eline geçti.

Kappadokia'lıların Makedonya yönetimine karşı ayaklanmasından sonra Kappadokia Krallığı bağımsızlığını ilan etmiş ancak Pontus devletine bağımlı hale gelmiştir.

Markasi bu dönemde Roma ile Pontus arasında sürekli el değiştirmiştir. Araplarla Bizanslılar arasında çekişmelere neden olan Marasion, 1079'da Urfa Haçlı komutanlığına bağlanmıştır. 1103'te Selçuklular'ın eline geçmiştir. Daha sonra kentte Danişmendli, Haçlı, Kilikya Krallığı, Eyyubiler, Memlükler hüküm sürmüştür. 1339'da Dulkadiroğulları'nın yönetimine girmiştir. 16. yüzyıl başlarında Osmanlı topraklarına katılmış ve 1522'de Zulkadiriye Eyaletine bağlanmıştır. Eyaletin adı 1831'de Maraş olarak değiştirilmiştir.

1898'de Halep vilayetine bağlı bir sancak merkezi olan Maraş Mondros mütarekesinin imzalanması ile 22 şubat 1919 da İngiliz işgali altına girmiştir. İşgale karşı düzenlenen Ulu Camii mitinginin ardından 30 Ekim 1919 da Fransız birlikleri Maraş'a girmiştir. İşgalci Fransızlarla onlarla işbirliği yapan Ermenilere karşı Sütçü İmam'ın başlattığı silahlı direniş halktan geniş bir destek görmüştür.

Direnişi örgütlemek için Maraş Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti kurulmuştur. Kurtuluş Savaşı sırasında halkın gösterdiği direnişten dolayı şehre TBMM tarafından 5 Nisan 1925 tarihinde İstiklal Madalyası verilmiş ve 7 Şubat 1973'te adı Kahramanmaraş olarak değiştirilmiştir. (Kahramanmaraş Valiliği web sitesi)

1900'lerde Kahramanmaraş. [1]

Kahramanmaraş genel görünüş. [2]

Şehrin kuzey kesimleri oldukça dağlıktır. Yeryüzü şekilleri genellikle Güneydoğu Torosların uzantıları olan dağlarla bunlar arasında kalan çöküntü alanlarından oluşmaktadır. Arazi yüksekliği 350 metreden 3000 metreye kadar çıkan ilde geniş ovalar vardır.

Kahramanmaraş üç ayrı coğrafi bölgenin (Akdeniz Bölgesi, Doğu Anadolu Bölgesi, Güneydoğu Anadolu Bölgesi) birbirine en çok yaklaştığı alanda yer alır. Coğrafi konumu ve diğer faktörlerinde etkisi ile üç farklı iklim tipi arasında, bozulmuş Akdeniz İklimine daha yakın bir iklim özelliği gösterir. Kahramanmaraş merkezde görülen iklimin aksine kuzeye doğru gidildikçe yükseltiye bağlı olarak tamamen karasal iklim özellikleri görülür. (Kahramanmaraş Valiliği web sitesi)

Mimari Yapılanma

Kahramanmaraş'ın ilçeleri birbirinden farklı coğrafi bölgelerde yer aldığından evlerin biçimlenişi de ilçelere göre değişiklik göstermektedir. Elbistan, Afşin ve Göksun ilçelerinde taş ve topraktan yapılmış, soğuğa karşı iyi korunmuş, Doğu ve İç Anadolu tipi konutlar yapılırken güneybatıda geniş orman alanlarının varlığı nedeniyle ağaç malzemenin çok kullanıldığı evler yapılmıştır. (Kanadıkırık, 1972)

Şehir merkezi ise denize uzaklığı ve yükseltileri nedeniyle değişikliğe uğramış Akdeniz iklimi etkisindedir. Bu nedenle diğer Akdeniz şehirlerine göre kış şartları daha soğuk olmaktadır ve Kahramanmaraş evlerinin geleneksel Akdeniz evlerinden bazı farklılıkları ortaya çıkmaktadır. Örneğin Adana, Mersin ve İskenderun'daki geleneksel konutlarda çok geniş ve uzun pencereler yer alırken Kahramanmaraş'ta daha sert kışlar olması nedeniyle pencereler daha küçük yapılmıştır. Bunun gibi bazı farklılıklarla beraber yine de bir Akdeniz şehri olan Kahramanmaraş'ın evlerinde yaz mevsimine ait özellikler yaygındır ve evler kıştan çok yaz şartları düşünülerek yapılmıştır.

Kahramanmaraş'ta kuzey ve batı yönleri hâkim rüzgâr yönüdür. Rüzgârların etkisiyle evlerin büyük bir çoğunluğu güneye ve batıya dönük yapılmıştır. Batıdaki dağlık alandan Kahramanmaraş'a doğru esen ve "garbi" adı verilen, nemli olması yanında serinlik de getiren batı rüzgârları yaz aylarında çok istenir ve bu rüzgâr olumlu etkileri nedeniyle konutların kuruluşunda herhangi bir korunmayı gerektirmez.

Batı rüzgârlarının olumlu etkilerine karşın, kuzey rüzgârlarının özellikle kış aylarında ısıyı önemli ölçüde düşürmeleri ve hızlarının fazlalığı nedeniyle olumsuz etkileri bulunmaktadır. Bu olumsuz etkileri nedeniyle konutların kuzey duvarına pencere ve balkon yapılmamış ve konutlar güneye dönük olarak planlanmışlardır. (Paköz, 2013)

Sivil mimari özellikleri Anadolu Türk Konut mimarisi; avlu ve avluya açılan zeminden yüksekçe yapılmış sofa ya da taşlık bölümü ve bunun gerisinde ahır, depo veya kiler olarak kullanılan bölümden oluşmaktadır. Yapıların üst katları sofa, sofaya açılan eyvan ve odalardan meydana gelmektedir. Bazı konakların üst katlarında daha büyük ihtişamlı "başoda" ya da "köşk oda" olarak adlandırılan mekânlar yer almaktadır.

Bazı Kahramanmaraş evlerinin tavanları bağdadi tekniği ile yapılmış ve alçı ile sıvanmış elips kubbe ya da tekne tavanlıdır. Tavanda abartılı geometrik motiflerle bezemeler yapılmıştır.

Kahramanmaraş geleneksel konutları, mahremiyet açısından zemin katlar dışarıya kapalı tasarlanmış ve penceresiz yapılmıştır. Arazi konumunun elverdiği durumlarda güney yamaçlara yaslı olarak yapılan bir yerleşim düzeni gözlemlenir. Konutların birbirini kesmemesine dikkat edilmiş ayrıca zaruri durumlar haricinde diğer konutlara bakan cephelere pencere açılmamıştır.

Kahramanmaraş geleneksel konut mimarisinde avlulara önem verilmiş ve günlük kullanımın önemli olduğu bu avlular zemin kat yüksekliği kadar duvarlarla çevrilmiştir. Avlu zeminine yöresel tandır taşı kaplanmıştır. Konut girişleri sokaktan avluya açılan kemerli ya da düz lentolu kapılarla sağlanmaktadır. Bu kapıların içinde "kuzulu (enikli)" olarak adlandırılan küçük bir kapı daha bulunmaktadır.

Kahramanmaraş geleneksel konutlarının avlu ve zemin kat duvarları moloz taş veya kaba yontu taştan yapılmış ve harpuştalarla sonlandırılmıştır. Konutların alt kat duvarları moloz taş, üst katlar bağdadi sistemle ya da ahşap dikme arası kerpiç dolgu olarak yapılmıştır. Ayrıca taş duvarlı olan bölümlerde yapıların üstleri ahşap tavan üzeri dıştan kırma veya beşik çatıyla kapatılmıştır. Bu çatılar alaturka ya da oluklu kiremitle kaplanmıştır.

Yapıların üst katlarında farklı çıkma tipleri görülmektedir. Bu çıkmalar düzeltme çıkması, kademeli çıkma veya düz çıkmadır.

Çıkma ve cumbalar; eli böğründe veya farklı formlu ahşap payandalarla desteklenmiştir. Kahramanmaraş evlerinde ocaklar ısınma ve yemek pişirme amacıyla kullanılmaktadır. Ocaklar konutların avlularında ve bazı yapılarda sofa bölümünde bulunmaktadır. Bazı odalarda da ocağın yer aldığı görülmüştür. Konutlarda su ihtiyacı şehrin mimarisinin şekillenmesine etki eden çeşmelerle sağlanmıştır. Şehrin su potansiyeli yüksek olduğu için su kuyularına gerek duyulmamıştır. Bazı konutların avlularında değişik formlarda havuzlar yer almaktadır. Konutlarda kapalı duş alma yeri ve banyo olarak kullanılan bir mekân bulunmamakla birlikte bunların yerine odalarda "cağ" denilen ıslak hacim mekânı yer almaktadır. Yapılarda helalar avlunun uzak bir köşesinde bulunur. Kahramanmaraş evleri gösterişten uzak, kullanışlılığın ön planda olduğu şekilde inşa edilmiştir. Yapılarda pencereler giyotin ve dikdörtgen formlu açılır kapanır şeklindedir. Ancak kemerli pencerelere de rastlamak mümkündür. (Kahramanmaraş Belediyesi, 2012).

Geleneksel Kahramanmaraş evleri. (Kahramanmaraş Belediyesi, 2012)

Geleneksel Kahramanmaraş evleri. (Kahramanmaraş Belediyesi, 2012)

Plan tipleri

Kahramanmaraş geleneksel evlerinin planlarını toplumsal etkenler şekillendirdiğinden mekânların kullanım özellikleri açısından konutlar arasında ortak özellikler bulunmaktadır. Evlerin yapıldığı dönemde şehirde yaşayan insanların yakından veya uzaktan tarım ve hayvancılıkla ilgilenmesi ve ihtiyaçlarının ortak olmasından dolayı evlerde benzer özellikler görülmektedir.

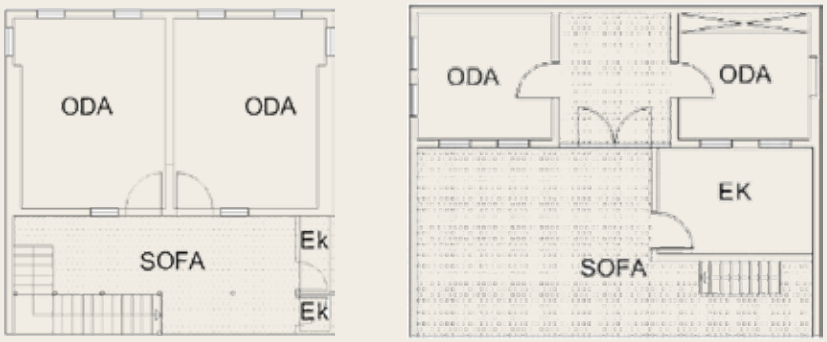
Kahramanmaraş evlerinin zemin katlarında genellikle ahır, samanlık, odunluk, ambar, tohumlukların saklanması için ayrı bölmeler ve bazen de kiler gibi yardımcı birimler bulunmaktadır. Zamanla şehir içinde hayvancılık yapma ve tohumlukları evlerde saklama durumunun ortadan kalkmasıyla bu mekânlar kullanılmaz olmuştur. Evlerin genellikle avlusu bulunmaktadır ve avlular tandır taşı denilen yöresel taş malzeme ile kaplanmıştır. Kimisinde bahçe, sur gibi yüksek duvarlarla çevrelenmektedir. Evlerin bahçelerinde bulunan farklı geometrik formlarda taştan yapılmış küçük havuzların birçoğu günümüzde yok olmuştur.Mutfaklar özgün halinde genellikle ev dışında bahçede planlandığından günümüzde örneklerine rastlanılmamıştır. Bugün sadece bahçe duvarlarında ocak veya baca kalıntısı görmek mümkündür. Bunun dışında mutfak, evin ikinci katında ya da zemin katta da planlanabilmektedir.

Evlerde tuvalet, yapı içinde olabildiği gibi bahçenin evden uzak bir köşesinde de bulunabilmektedir. Günümüzde evin her katında ek olarak tuvalet, mutfak ve banyo yapıldığı görülmektedir.

Evlerin üst katları esas alınarak bir tipolojik sınıflandırma yapılmak istendiğinde incelenen evlerin çoğunluğunun dış sofalı plan tipinde olduğu görülmektedir. Bunun dışındaki diğer evler ise iç sofalı plan tipindedir.

Dış sofalı evler: Dış sofalı evlerde plan şekilleri birbirinden farklı olmakla birlikte, genellikle üst katlarda iki veya üç oda ve bu odaların önünde bir sofa bulunduğu söylenebilir. Kimi durumda dış sofa genişleyerek odaların arasında eyvan şeklinde devam etmektedir.

Dış sofalı plan tipindeki evlerde alt katla üst kat arasında büyük bir fark yoktur. Alt katta bulunan odaların üzerinde üst katta da yine aynı büyüklükte odalar ve bu odaların önünde ayaz bulunmaktadır. Ayaz, taş kaideli ahşap dikmeler üzerine ahşap döşemeli ve korkuluklu olarak yapılan, yapının dış sofasına eklenen hem bahçeli hem bahçesiz evlerde bulunan geniş teraslardır. (Paköz, 2013)

Dış sofalı ev plan örnekleri. (Paköz, 2013)

İç sofalı evler: İç sofalı evlerde plan şekilleri farklılıklar gösterse de genellikle üst katlarda karşılıklı odalar ve bu odaların arasında sofa bulunmaktadır. Bu sofalara "gezinti" de denilmektedir. (Anonim, 1967) Dışarıya tamamen açık olan sofaların daha sonra camekânla kapatıldığı görülmektedir. İç sofalı evler içinde orta sofalı plan tipine geçiş sayılabilecek ev örnekleri de bulunmaktadır. Bu evlerde sofa evin ortasında bulunmakta ve dört büyük oda evin dört köşesinde yerleşmektedir. Ancak tüm odaların kapıları karşılıklı olmadığından ve bu kapıların hepsi orta sofaya açılmadığından bu evler orta sofalı plan tipine değil iç sofalı plan tipine dahil edilmiştir. (Paköz, 2013)

İç sofalı ev plan örnekleri. (Paköz, 2013)

Cephe Özellikleri

Geleneksel Kahramanmaraş evlerinin dış cepheleri sade bir karaktere sahip olup cephede süsleme elemanlarına pek rastlanmaz. Ancak geçmiş tarihli fotoğraflarda kimi evlerde saçak altında kalemişi süsleme görülmektedir. Günümüze ulaşan evlerin sayısının az olması ve evlerde yapılan yanlış onarımlar sonucu cephelerdeki kalemişi örneklerin azaldığı düşünülmektedir.

Evlerin dış cepheleri sıva-boya durumu açısından değerlendirildiğinde taş duvar olan kısımlara sıva-boya yapılmadığı, ahşap kısımlara ise sıva üzerine genelde beyaz (kireç badana) ve sarı tonlarında boya uygulandığı görülmektedir.

Cephelerde görülen kat ve saçak çıkmalarını taşıyan ahşap payandaların, bazı evlerde içbükey profilli bir biçimde kapatıldığı görülmektedir. Cephelerde sac kaplamalı çıkma ve katlar görülmektedir. Bu uygulama ahşap yapıyı sudan ve soğuktan korumak için yapılmaktadır. Bazı evlerin dış cephelerinde veya avlu dış duvarlarında; yuvarlak, dikdörtgen ya da kemerli formda sokak çeşmesi görülmektedir. Birçok evde ise çeşme, bahçe içinde evin veya avlunun iç duvarında bulunmaktadır. (Paköz, 2013)

Kahramanmaraş evleri cephe örnekleri. (Kahramanmaraş Belediyesi, 2012)

Pencereler

Evlerde pencere boşlukları genellikle 1/2 oranında ve dikdörtgendir. Düz atkılı veya kemerli olan pencerelerin doğramaları ahşaptır ve genellikle düşey sürme (giyotin) veya kanatlı sistemdir. Pencerelerin çoğunun dış kısmında yatay olarak sıralanmış demir parmaklıklar bulunmaktadır. (Paköz, 2013)

Pencere tiplerine örnekler. (Paköz, 2013)

Kapılar

Kahramanmaraş evlerinin belki de en tipik mimari elemanının avlu giriş kapıları olduğu söylenebilir. Birçok evde bulunan bu kapıların özelliği, iç içe iki kapıdan oluşmasıdır. Büyük bir kanat içerisine açılmış olan küçük bir kanatla ikili düzene sahip bulunan bu kapılarda, küçük kapı insanlar için, büyük kapı ise hayvan ve yük girişi için tasarlanmıştır.

Kemerli ve düz atkılı şekilde olabilen bu kapılara büyüklü küçüklü iki kapıdan oluşmasından dolayı "enikli kapı" ya da "kuzulu kapı" denilmektedir.

Enikli kapı örnekleri. (Paköz, 2013)

Kapıların üzerinde tokmağa pek rastlanılmamakla birlikte kapının yerinden sökülüp bahçe içinde korunduğu bir örnekte kapı üzerinde el formunda bir tokmak görülmektedir. Bu örnekten diğer kapılarda da özgününde olabilecek tokmakların antika değeri nedeniyle yerlerinden söküldüğü düşünülmektedir. Bazı evlerde kapı üzerinde kitabe bulunmaktadır ve bu kitabeler avlu kapısı üzerinde ya da dış sofaya bakan iç kapı üzerinde olabilmektedir. (Paköz, 2013)

Malzeme ve Yapım Teknikleri

Kahramanmaraş'ta bulunan geleneksel evler yakın çevreden sağlanan taş, toprak ve ağaç malzeme ile yapılmıştır.

Evlerin yapımında kullanılan taş malzeme şehrin kuzeyinde bulunan taş ocaklarından sağlanmıştır. (Kanadıkırık, 1972) Evlerin yapımında genellikle sedir, çam ve gürgen gibi ağaçlar kullanılmıştır.

Evlerin genelinde zemin katın kâgir (ahşap hatıl arası kaba yonu taş), üst katın ise ahşap karkas sistem olduğu gözlenmiştir. Zemin kat taş duvarlarının kalınlığı 60-110 m arasında değişmektedir. Bu duvarlar ahşap hatılların arasına kaba yonu taşların döşenmesi ve derz dolgu malzemesi olarak toprak çamuru veya kireç kullanılması ile oluşturulmuştur. Genellikle ahşap hatıllar arasında üst üste 4-5 sıra taş yerleştirildiği görülmektedir. Üst katlar ahşap karkas arasına toprak kerpiç dolgu tekniği veya ahşap karkas üzeri bağdadi çıta ve üzerlerine sıva uygulanması teknikleriyle yapılmıştır. Evlerin döşemeleri genellikle yuvarlak ahşap kirişler üzerine tahta çakılarak yapılmıştır. Bunun dışında zemin katları tonozlu evler de bulunmaktadır. Evlerin çatıları ahşap üzeri ise çinko veya kiremit ile kaplanmıştır. Yaz mevsiminde evlerin daha fazla ısınmasına yol açmasına rağmen, kiremite oranla daha az işçilik gerektirmesi ve kiremit gibi kırılma probleminin bulunmaması sebebiyle, evlerde son dönemde çinko kaplamanın daha çok tercih edildiği görülmektedir. (Paköz, 2013)

Ahşap karkas duvar yapım teknikleri. (Kahramanmaraş Belediyesi, 2012)

SONUÇ

Tarih boyunca Kahramanmaraş birçok uygarlığa ev sahipliği yapmış ve bu çok kültürlü yaşanmışlıkla önemli eserler inşa edilmiştir. Kahramanmaraş'ın sivil mimarlık örnekleri Türk konut mimari özelliklerini taşıyan evlerdir. Konut yapım malzemesi olarak kolay ulaşılabilen taş ve ahşap kullanılmıştır. Yapıların üst katları çoğunlukla ahşap karkas sistem örnekleri görülmektedir. Plan tipolojisi bakımından sınıflandırma yapıldığında iç sofalı ve dış sofalı olarak değerlendirilebilmektedir. Dış cepheleri gösterişten uzak sade bir görünüme sahiptir.

KAYNAKÇA

• Kahramanmaraş Valiliği web sitesi. http://www.kahramanmaras.gov.tr/tarihce , Erişim Tarihi: Mayıs 2019

• Kahramanmaraş Valiliği web sitesi. http://www.kahramanmaras.gov.tr/cografi-yapi# , Erişim Tarihi: Mayıs 2019

• Kanadıkırık, E., (1972). "Maraş'ta Konut Tipleri", AÜDTCF Coğrafya Araştırmaları Dergisi, 5 - 6: s.253 - 281.

• Paköz, A.E., (2013). "Geleneksel Maraş Evlerinin Mimari Özellikleri" ARTİUM, 1-1, s.65-81

• Paköz, A.E., (2013). "Maraş Sivil Mimari Yapılarının İncelenmesi ve Gözlüklü Ali Evi Restorasyon Önerisi", Yüksek Lisans Tezi, Yıldız Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul

• Kahramanmaraş Belediyesi, (2012). "Kahramanmaraş Beylik ve Osmanlı Dönemi Sivil Mimarlık Eserleri (Konutlar)", İstanbul

• Anonim, (1967). "Maraş İl Yıllığı", Kahramanmaraş Valiliği Yayını, Ankara

GÖRSELLER

• [1] https://marasavucumda.com/kahramanmaras-eski-belediye-binasi/, Erişim Tarihi: Mayıs 2019

• [2] http://missglobeturkey.com/portfolio/kahramanmaras-2018-tum-haklari-saklidir-mister-turkey-bay-turkiye-ana-fotograf-jpg/ , Erişim Tarihi: Mayıs 2019

YÖRESEL MİMARİ ÖZELLİKLERE UYGUN
KAHRAMANMARAŞ KONUT PROJESİ

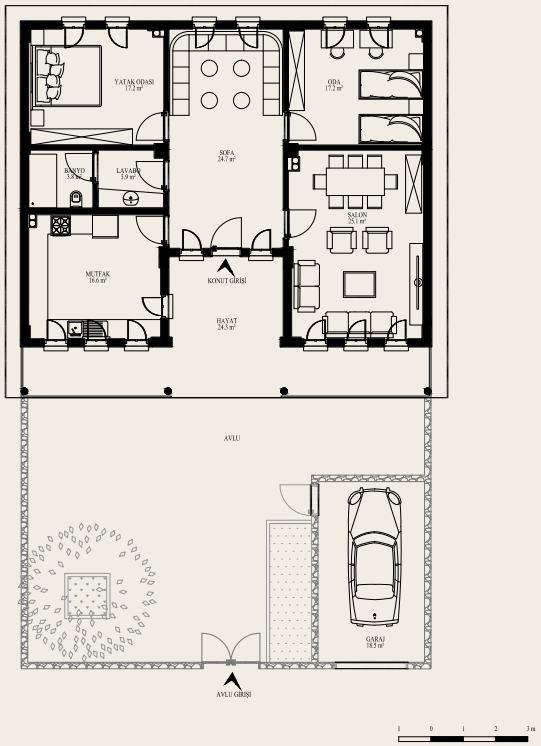
Bakanlığımızca ülke genelinde bir hassasiyet ve farkındalık oluşturmak amacı ile geleneksel dokuya aykırı yapılaşmanın önüne geçebilmek için yöre halkının ihtiyaçları, yaşam koşulları ve alışkanlıkları göz önünde bulundurularak; geleneksel konutlardaki plan şemaları, mekânsal kullanım ihtiyaçları, yerel malzemelerin tespiti ile örnek, güvenli, sağlıklı ve ekonomik mimari projeleri hayata geçirmek amaçlanmaktadır.

Akdeniz Bölgesinde Kahramanmaraş ili ve çevresinde yöresel mimari özelliklere uygun (3) tip konut ve (1 adet) köy konağı projesi elde edilmiştir. Yapılan tasarım faaliyetleri, günümüz şartlarına, güncel sanat ve fen kurallarına uygun ve güncel mevzuat çerçevesinde yapılmıştır. (İmar Kanunu, Enerji Verimliliği Kanunu, Binaların Yangından Korunması Hakkında Yönetmelik, Türkiye Deprem Yönetmeliği, Afet Bölgelerinde Yapılacak Yapılar Hakkında Yönetmelik, 3030 Sayılı Kanun Kapsamı Dışında Kalan Belediyeler Tip İmar Yönetmeliği, Binalarda Isı Yalıtımı Yönetmeliği, Binalarda Enerji Performansı Yönetmeliği, TS 9111 Özürlüler ve Hareket Kısıtlılığı Bulunan Kişiler İçin Binalarda Ulaşılabilirlik Gerekleri)

Fiziksel ve mekânsal özelliklerinin yaşatılması bağlamında, yeni yapı teknolojileri ile geleneksel yapım tekniklerinin yorumlanarak geçmiş ve gelecek karşılaştırıldığında; içe dönük yaşamın dışa dönük hale dönüşmesi ile evlerin alt katlarının görüntüsü değişmiştir. Kırsal geçim kaynaklarında azalma ile evlerde yer alan ocak, tandır, işevi gibi mekânların yerini, modern mutfaklar almıştır. Yönetmelikler ve mevzuatlar beraberinde bazı standartlar getirmiştir. Plana bağlı mülkiyet sınırları sebebi ile organik sokak ve mahalle görüntüsüne göre biçimlenen evlerin siluetinde değişim olmuştur. Ayrıca aile genişliğinin değişimi ve nüfusun artması ile evlerde küçülmeye gidilmiş, ekonomik nedenler ile iki katlı evler yerini tek kat evlere bırakmıştır. Ahşap, kerpiç ve taş yapı tekniğinin yerini betonarmenin alması ile evlerin karakterleri de değişmiştir. Geleneksel yaşam biçimlerinin getirdiği plan şemaları, günümüz mekân kullanım tercihleriyle entegre edilmeye çalışılırken mimari açıdan bazı kaçınılmaz değişikliklere uğramıştır. Bununla beraber, konutlar yerel kültürle uyum içinde tasarlanmıştır. Rehber niteliğinde olan bu çalışma ile ülkemizde yöresel mimariye olan ilgi ve hassasiyetin arttırılması amaçlanmıştır.

Bu kapsamda Kahramanmaraş ili ve çevresinde yöresel mimari özeliklere uygun konut projelerinde yapı sistemi betonarme karkastır. Dış cephelerde dış cephe boyası ve/veya belirtilen kısımlarda ahşap kaplama, kapı ve pencerelerde ahşap malzeme, çatılarda alaturka kiremit kullanılmıştır.

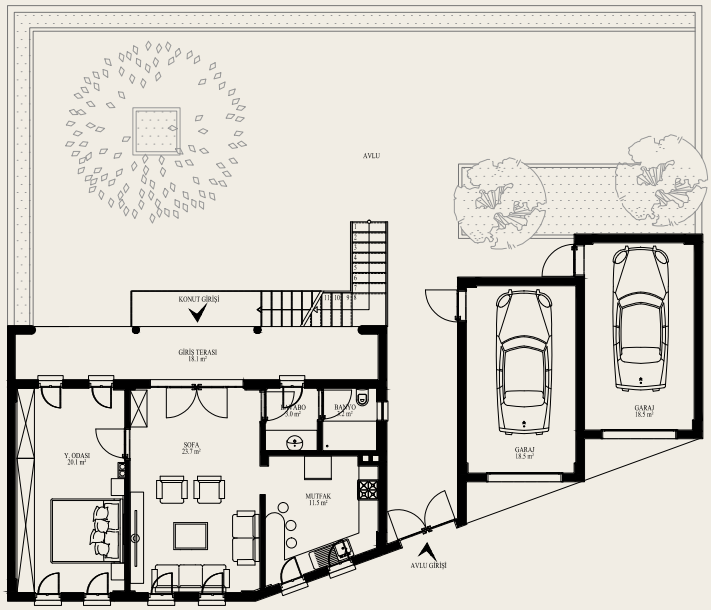
TİP - 1 — Toplam: 117.60 m²

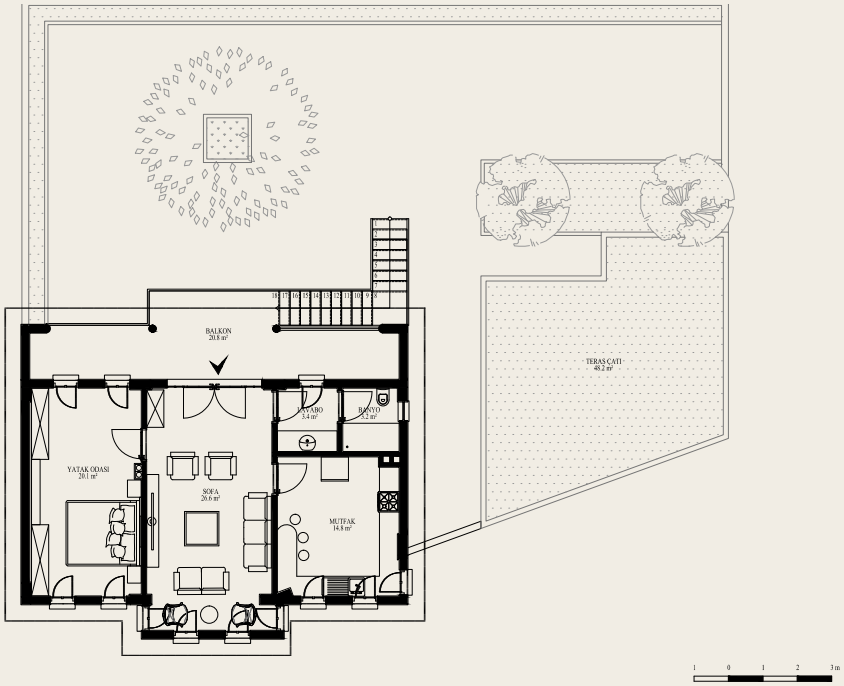
ZEMİN KAT PLANI : 117.60 m²

TİP - 2 — Toplam: 146.98 m²

ZEMİN KAT PLANI 70.08 m²

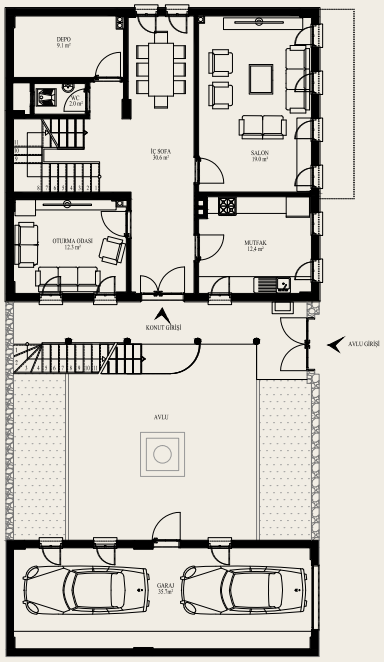

1.KAT PLANI : 76.90 m²

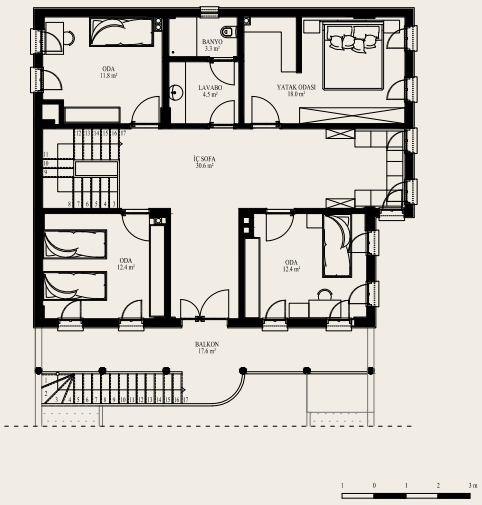

TİP - 3 Toplam: 217.62 m²

ZEMİN KAT PLANI: 104.94 m²

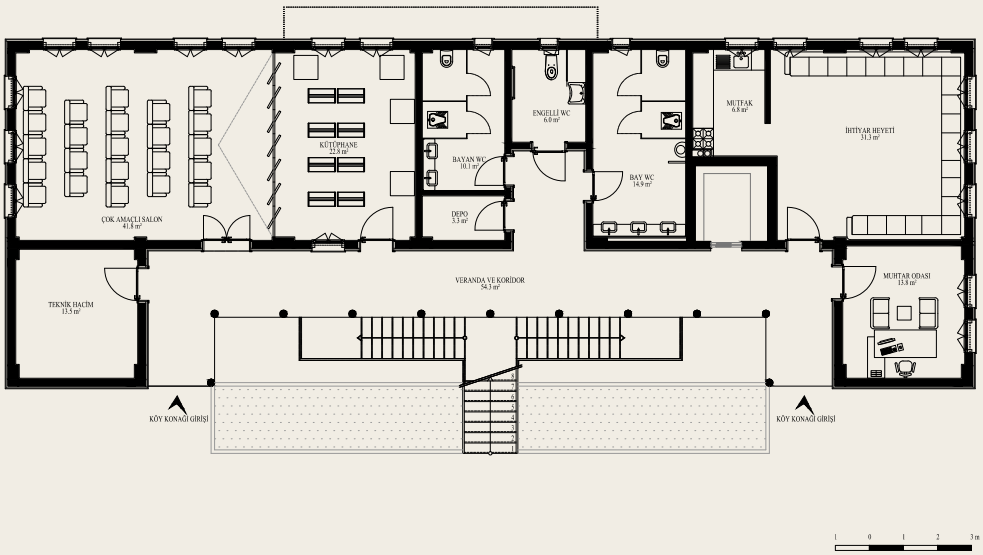

1.KAT PLANI :112.68 m²

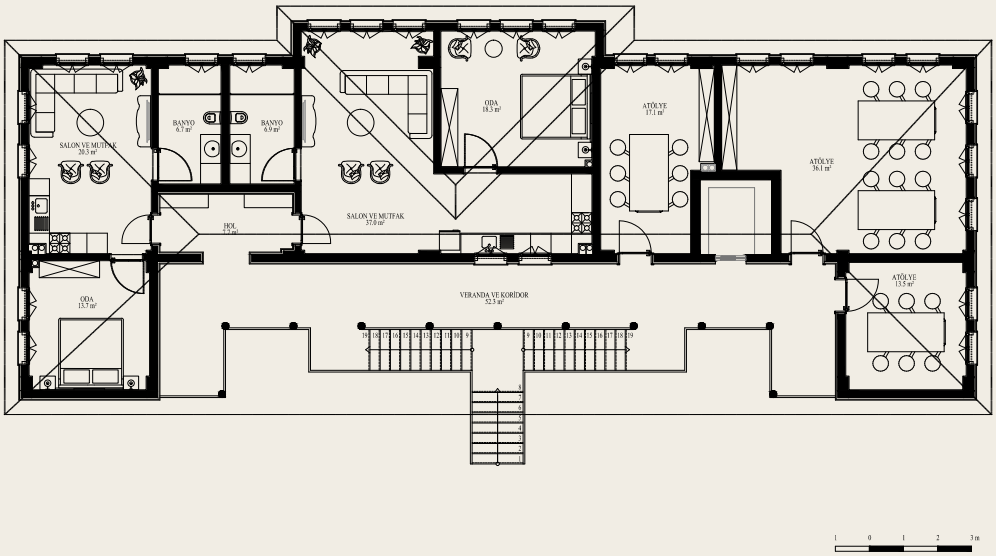

TİP - 4 — Toplam: 510.00 m²

ZEMİN KAT PLANI: 248.00 m²

1.KAT PLANI :262.00 m²

MALATYA

Fatih Bahçeci, 2016

Malatya, Doğu Anadolu Bölgesi'nin Yukarı Fırat Havzasında ve Adıyaman, Malatya, Elazığ, Bingöl, Muş, Van çöküntü alanının güneybatı ucunda yer almaktadır. Doğusunda Elazığ ve Diyarbakır, güneyinde Adıyaman, batısında Kahramanmaraş, kuzeyinde Sivas ve Erzincan illeri bulunmaktadır.(Malatya Valiliği web sitesi)

Malatya'nın Türkiye'deki Konumu

Malatya tarih boyunca çeşitli kültür ve medeniyetlere ev sahipliği yapmıştır. Aslantepe, Nemrut Dağı, Fırıncı Höyük, Ören Höyük, Kara Höyük, İsa Höyük, Morhamam Höyük gibi höyük yerleşimlerinin yanı sıra Akçadağ, Levent vadisinde bulunan Kaya mezar odaları, Kral kabartması; Arapgir Onar kaya mezar odaları; Yazıhan'daki Ansır Mağaraları ve Yerleşimi; Battalgazi Şehir surları, Karamildan Tepe; Darende'de Zengibar kale kapısı, Yeniköy Aslantaşlar ile Darende, Arapgir, Arguvan, Doğanşehir, Yeşilyurt, Yazıhan, Hekimhan, Akçadağ ve Doğanyol'da bulunan tümülüsler ile mezar odaları arkeolojik yerleşimlere örnek olarak verilebilir.

Malatya İli, Güneydoğu Anadolu Bölgesi karasal yağış rejimi ve Akdeniz Bölgesi denizsel yağış rejimi ile Doğu Anadolu Bölgesi karasal yağış rejimi ve İç Anadolu Bölgesi karasal yağış rejimleri arasında bir geçiş alanı durumundadır.

Bu nedenle Malatya İli, Doğu Anadolu Bölgesi'nde bulunuyor olmasına rağmen, daha az soğuk ve daha az karasal iklim özelliği göstermektedir. Malatya Ovası ve yakın çevresi, yıl içinde altı aydan daha uzun süren bir kurak devreye sahiptir. Ancak bu kuraklık süresi çöl şartları özelliğinde olmayıp zirai kuraklık sınırı da oluşturmamaktadır. Söz konusu alanda kış mevsimi daha kısa ve daha az soğuk olup yaz mevsimi daha uzun ve sıcaklık değerleri de daha yüksektir. (Malatya İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü web sitesi)

Mimari Yapılanma

Malatya şehir merkezi kuruluş tarihinin, yeni oluşu sebebiyle günümüze ulaşan geleneksel evlerin çoğunluğu 1880 ile 1950 yılları arasında inşa edilmiştir. Evler genellikle duvarla çevrili bahçe içerisinde olup, bahçe içerisinde ocak, tandır ve büyük yapılarda havuz yer almaktadır. Malatya evlerinde iki tip plan şeması hâkimdir. Bunlardan birincisi olan dört odalı evlerde ortada büyük bir iç sofa bulunur. Odalar, sofa etrafına mutfak (hızna), kiler-depo (misandele), oturma ve misafir odaları şeklinde dizilir. İki oda arasına hamam ve helâ yerleştirilmiştir. Zemin ve birinci kat aynı kuruluşa sahip olup, bunların üzerinde köşk (yazlık) bulunur. İkinci plan tipinde, üstteki sofanın altına rastlayan girişler eyvan biçiminde düzenlenmiştir. Alt katta kiler-depo, üst katta genellikle sofa, iki oda ve mutfak yer alır. Bazı konutlarda helâ, bahçe içerisinde veya balkonun bir köşesindedir. Zemin kat pencerelerinin yüksekte, az ve ufak boyutlu olmasına rağmen birinci kat ve cumba pencereleri sayıca çok ve geniş tutulmuştur. Malatya ev mimarisinde "gantamarlı oymalı" ve "ahşap gantamarlı" diye bilinen dilimli kemer görüntüsündeki pencereler karakteristiktir. En çok görülen çıkmalar oda genişliğinde köşe ve gönye biçiminde olanlarıdır. (Aytaç, 2003) Malatya evlerinin yapı malzemesi taş, kerpiç ve ahşaptır.

Taş temel yapımında kullanılıp, yüksekliği yerden 1-1,5 m kadardır. Bunun üzerinde kerpiç beden duvarı yer alır. Kerpiç yığma ve dolma tekniklerinde kullanılmaktadır. Yığma evler çoğunluğu teşkil eder. Ahşap, kerpiç ve taşın yanında Malatya evlerinde üçüncü malzeme durumundadır. Ahşaptan bağdadi tekniği cumba ve köşk-yazlık yapımında, ayrıca tavan-taban inşasında faydalanılmıştır. (Özbek, 1987)

Malatya evlerinde kerpiç yapım tekniği örnekleri. [1]

Evlerin ana giriş kapıları genellikle çift kanatlıdır. Konaklarda bu kapılar at arabasının ya da develerin geçebileceği büyüklüktedir. Her kapıda mutlaka bir kapı tokmağı vardır. Kapılarda ahşap oymalara diğer bölmelerdeki kadar çok rastlanmaz. Buna karşılık kapı üst kısmına isabet eden 1. kat çıkmasının veya şahnişinin kirişlerinde dekoratif işlemeler görülür. Her ana giriş kapısı üzerinde rüzgârlık veya aydınlık olarak iş gören elips şeklindeki pencereler vardır. Bu pencereler dekoratif demir veya ahşap kafeslerle korunur. Malatya evlerinin zemin kat pencereleri yukarıda ve çok küçük olmalarının sebebi, bu kat odalarının ambar, kiler veya tandır için kullanılmasıdır. Bu odalardan birisi hızna odasıdır. Hazinenin bozulmuş şekli olan bu oda evin kileri işlevini gören yerdir. Bu odada ekmek, bulgur, peynir tenekeleri, pekmez, turşu, pestil doldurulmuş kaplar, yağ küpleri sıralanırdı. Malatya merkezindeki zemin kat odaları bugün bu fonksiyonlarını kaybettikleri için küçük pencereler büyütülmüştür. (Aytaç, 2004)

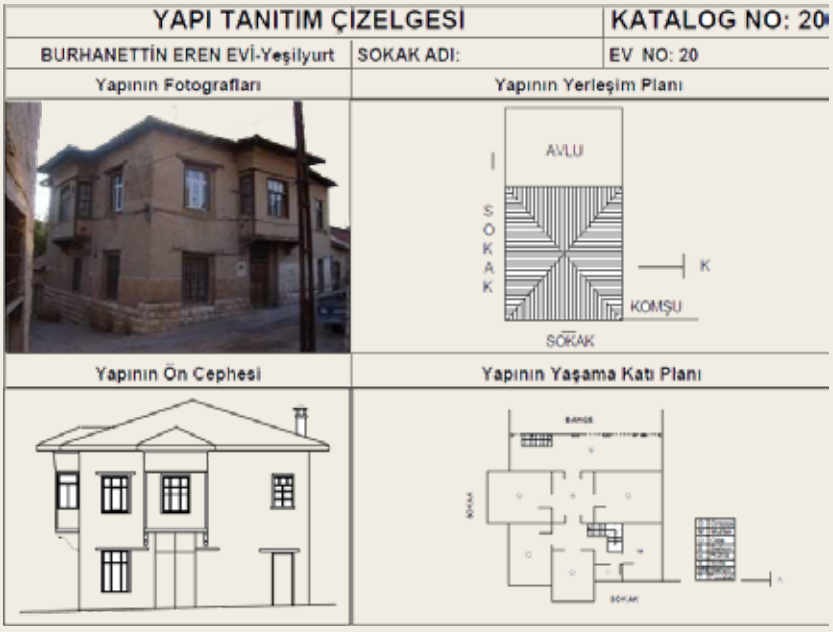

Evlerde cephelere verilen önem çok fazladır. Cephede 1. kat genellikle dışa taşar. Bu yalnız başoda için olabildiği gibi tüm cephede de taşma mümkündür. Eğer ev sokağın köşesinde ise her iki cepheden de çıkmalar yapılabilir. Üst katın başoda veya eyvan pencereleri daha özenli bir işçilikle cepheden fark edilir. 1. katın bittiği yerde çatıya geçişlerde de Malatya evlerinin cephe mimarisinin en belirgin kavisli taşmalarını görürüz. Bu kavisli taşmalar özel kavislendirilmiş bağlantı kavislerinin aralarının çıtalarla bağlanarak üzerinin itinalı şekilde çamurla sıvanmasıyla oluşturulmuştur. Bu kısmın daima kireç badana olup cepheye ayrı bir güzellik verir. Çatının ucunda ise yere doğru sarkan, ahşap, oyma dantele şeklinde süslemeler vardır. Bunun gölgesi kireç badana üzerine düşerek cepheyi süsler. Çatı ise genellikle oluklu kiremittir. Boş bırakılan tavanla çatı arasında ise kışlık meyve ve sebze kurutulur. (Özbek, 1987)

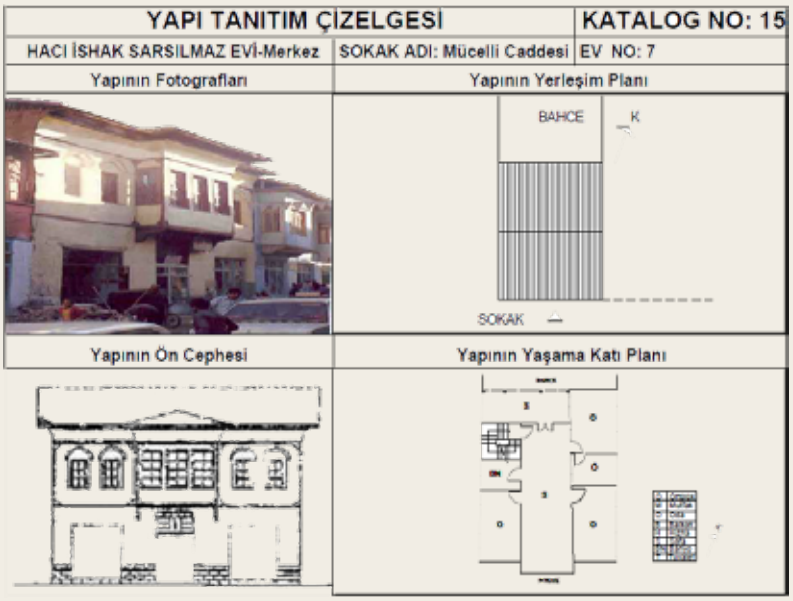
Anadolu'da çeşitli isimlerle tanınan sergah, Malatya evlerinde "balkon, gezemek ve köşk" isimleriyle bilinir. Balkon iki cumba arasını dolduran 1-1,5 m eninde bir mimari elemandır. Gezemek, balkondan daha büyük olup, evin bir cephesini kapladığı gibi, genişliği en az 1-1,5 m dir. Gezemekten daha büyük olan köşk ise evin bir veya üç yönünü çevirir.

Halk arasında "çıkma, çıkartma, şahnişin" isimleriyle tanınan cumba, genellikle dört odalı evlerde ve sokak yönünde yer alır. En çok görülen çıkma tipi ise oda genişliğinde çıkma, köşe çıkma ve gönye çıkmadır. Malatya evlerinin saçak sistemi, düz saçak ve gantamarlı saçak şeklinde iki ayrı özellik gösterir. Düz saçak tek katlı evlerde görülür ve örgü kirişleri 60-70 cm kadar evin dışına taşarak, üzerine bindirmelik kirişler uzatılır. Gantamarlı saçak, gantamarlı tavan ve ters tavan isimleriyle de tanınır. Çatı arasının görünmemesi için, ahşap çıtalar iç bükey kavis teşkil edecek şekilde yerleştirilip, üzeri harçla sıvanır. Eğimli bir görünüm yarattığı içinde gantamarlı saçak adı verilir. (Bahçeci, 2016)

Saray Mahallesinde bulunan Beş konaklar ve çevresinde yer alan diğer evler, geleneksel Malatya evlerinin tüm özelliklerini yansıtmaktadır.Yeşilyurt/Gündüzbey, Darende/Balaban, Pütürge ve Arapgir de özgün sivil mimari örnekler yer almaktadır. Yeşilyurt evleri geleneksel Malatya evleri içerisinde geçmişten gelen kültür birikimini yansıtması ve sokak ölçeğinde geleneksel Malatya evlerinin özelliklerini belirgin olarak göstermesi yönünden önemlidir. Arapgir evlerinin büyük çoğunluğu eğimli alanlara inşa edilmiştir. Bu sebeple evler, giriş kotunun altında bir ya da iki, bodrum katı ve zemin üzerinde ise bir ya da iki katın yer aldığı çok katlı yapılardır. Arapgir evlerinin ana yapı malzemesi taş, kerpiç ve ahşaptır. Beden duvarları ve taşıyıcı duvarlar ahşap hatıllı 60-80 cm kalınlığında taş malzeme ile iç mekân duvarlar ve çıkmalar ise kerpiç ile örülerek inşa edilmiştir. Darende ilçesine bağlı Balaban ve Aşağıulupınar Mahallesinde kerpiç malzeme ile birbirine bitişik, tek sıra halinde inşa edilen evler, geleneksel mimari özelliklerin yaşatıldığı konut örnekleridir. (Bahçeci, 2016)

Geleneksel Malatya evi örneği "Burhan Eren Evi". (Durgun, 2006)

Geleneksel Malatya evi örneği "Hacı İshak Sarsılmaz Evi". (Durgun, 2006)

İç Mekân Düzenlemeleri

Oda (ev)

Zemin kat odalarına kiler, tandır, zahire ambarı işlevleri yer almaktadır. Aralıktan tahta bir merdivenle üst kata çıkılır. Üst katta en uygun yerde başoda bulunur. Burası misafirlerin kabul edildiği ağırlandığı odadır. Burada makam'ın bozulmuş şekli olan makat denen sedirler bulunur. Bunlar ahşaptan altları boş sedirlerdir. Üzeri halı, kilim ve minderlerle örtülüdür. Misafirler bunun üzerine buyur edilir. Ev sahipleri yere, döşeme üzerindeki halı veya kilimler üzerine oturur. Bu odada fincan bardak vs. eşyaların konulduğu, duvar içine gömülü tahta kapaklı veya camlı dolaplar bulunur.

Üst kattaki yatak odasında yüklük denilen, derin tahta kapaklı, çift kanatlı dolaplar bulunur. Genellikle yüklük yanındaki kapaklı bir dolabın içinin de gusülhane olarak düzenlendiği görülür. Üst katta, başoda ve yatak odası dışında bir de kış damı bulunur.

Burası Malatya'nın yaz sıcaklarının bitip eyvanlarda oturulmaz duruma gelinmesinden sonra ev halkının günlük yaşamını geçirdiği yerdir. Kış damı dikdörtgen planlı genişçe bir odadır. Buraya kimi evlerde ahşap parmaklıkla seki atından geçilir. Bu odanın girişinin karşısında limseki denen bir bölüm bulunur. Burası oda seviyesinden 40-50 cm yüksekte 200x300 cm ölçülerinde tavandan inen ahşap direklerle ortadan bir giriş bölümü yaratılmış bir mekândır. Bu limsekinin üzeri halı ve minderlerle kaplı olup etrafı yine yastıklarla çevrilidir. (Aytaç, 2015)

Geleneksel Malatya evi seki örnekleri. (Durgun, 2006)

Sofa

Sofa, Malatya evlerinde günlük yaşamının bir bölümünün geçtiği toplama mekânı ve aynı zamanda odalar arası geçişi sağladığından hava dolaşımı alanı olarak karşımıza çıkmaktadır. Malatya evlerinde plana karakterini veren ve yönlendiren en önemli mekân öğesi olan sofa, hava koşullarına bağlı olarak, açık veya kapalı oluşuna göre iç sofa ve dış sofa olarak adlandırılmaktadır. Dış sofalı (açık sofalı) evlerde günlük yasam ve aile içi üretimin büyük bir kısmı kış mevsimi haricinde bu mekânda geçer. Geleneksel Malatya evlerinin hepsinde iç sofa görülmektedir. İç sofa ataerkil yaşam tarzına göre yaşayan büyük ailenin alt üyelerinin kendilerine ait odalarından çıktıklarında, aile içi ortak yaşama kavuştukları önemli bir mekândır. İç sofanın çoğunlukla evin en büyük mekânı olduğu görülmektedir.

Genellikle, iç sofanın bir ucu dış sofaya bakarken, diğer ucunun oda ile sonlanması bu evlerin dış sofadan ışık alarak aydınlanması sonucunu doğurmaktadır. Dış sofası olmayan çoğu örnekte ise iç sofanın, ışığı daha fazla kullanabilmesi için iki ucunun da pencereli düzenlendiği görülmektedir. (Durgun, 2006)

Eyvan

Evin zemin katında, yazın oturulan, üzeri kapalı, konumuna göre bir, iki veya üç yönü bahçeye veya avluya açılan, dış mekândan korkuluk veya kafes ile ayrılan dikdörtgen formlu mekânlara geleneksel Malatya evlerinde eyvan denilmektedir. Eyvanın, konutun genellikle arkasında yer alan bahçeye yönlenmesi ve alt katlarda bahçenin ya da avlunun devamı niteliğinde olması, kırsal yaşam tarzının biçimlenmeye olan etkisini göstermektedir. (Durgun, 2006)

Aralık

Evin alt katında yer almaktadır. Bu mekân alt kat sofası olarak da değerlendirilmektedir. Zemin kattaki odalar bu mekân etrafında sıralanmaktadır. Çoğunlukla üst kata çıkan merdivenler burada yer alır. (Durgun, 2006)

Köşk

Köşk, konumuna göre bir yönü dış sofaya, diğer yönü bahçe, avlu ya da taşlığa, ön cephesi ise sokağa açılan yazlık bir mekândır. Yapıdan ayrı, kendine ait bir çatı örtüsü bulunmaktadır. (Durgun, 2006)

Cihannuma

Evlerin en üst kotunda yer almaları nedeni ile bol ışıklı ve havadar mekânlardır. Cihannümaların iki ayrı tipi bulunmaktadır. Birincisi, beşik çatı eğiminin içerisinde kalan çatı eğiminin sağladığı yüksekliğin değerlendirilmesi amacı ile yapılmış olanlardır.

İkinci tip cihannüma ise, konutun çatı düzeyinden bağımsız, kütle olarak daha yüksek, kendine ait çatısı olan mekânlar biçimindedir. Malatya evlerinde bulunan cihannümaların genellikle bu ikinci grup özelliğinde olduğu görülmektedir. (Durgun, 2006)

İkinci tip cihannüma örneği. [1]

Hızna

Bu mekân, evin kışlık erzakların saklandığı, penceresiz ya da küçük mazgal penceresi bulunan mekândır. Genellikle zemin katta yer almaktadırlar. İçerisinde ahşaptan yapılmış, içerisinde bulgur, un vb. erzakların saklandığı zahire ambarı bulunmaktadır. (Durgun, 2006)

Hızna örneği. (Durgun, 2006)

Mutfak

Bu mekân, evin orta odalarından birinde yer almakta ve ışık almayacak şekilde düzenlenmiş olduğu görülmektedir. Hızna mekânından ayrılan belirli iki özelliği bulunmaktadır. Mutfak evin yaşama katı olan 1.katında yer almakta ve içerisinde yaşmaklı ocak yer almaktadır. Yemek burada pişirildiği gibi aynı zamanda bazı evlerin bahçe içerisinde ve dış sofalarda yer olan ocaklarda da pişirilebilmektedir. Mutfak mekânında kapı üst çizgi sınırından itibaren dört duvarı dönecek şekilde ahşap rafların bulunduğu görülmektedir. (Durgun, 2006)

Ahır

Malatya evlerinde günlük gereksinimleri karşılayan hayvanlar için evlerin alt katlarında bir mekânın ağıl veya ahır olarak düzenlendiği görülmektedir. İçerisinde yemlik olması dışında depolama işlevli mekânlardan başka farkları bulunmamaktadır. Zemin katlarda bulunan odunluklar ağıl ve ahır ile benzer niteliklere sahiptirler. Bazıları penceresiz olmakla birlikte bazıları ise küçük kafes pencereli olarak düzenlenmiştir. (Durgun, 2006)

Depo

Evlerin odun, kömür gibi yakacaklarının, bahçe aletlerinin vb. saklandığı mekânlardır. Depo, geleneksel Malatya evlerinde zemin katta, ışık almayan ara odalardan birinde yer alır. Depo genellikle aralık mekânına açılmaktadır. Zemin katlarda bulunan depolar ağıl ve ahır ile benzer niteliklere sahiptirler. (Durgun, 2006)

Yapı Malzemeleri

Geleneksel Malatya evlerinde taş daima temel yapı malzemesidir. Bunlar çevreden temin edilebilen işlemesi kolay yumuşak taç olabileceği gibi koyu renk bazalt türü taşlara da rastlamak mümkündür.

Temel, cephede 1-1,5 metre yükseltilerek itinalı taş işçiliği ve dersleriyle cephede dikkati çeker durumdadır. Kerpiç, taş temel üzerinde oldukça kalın bir şekilde yapının duvarlarını oluşturur. Bu kalınlık 50 ile 90 cm arasındadır. Ahşap, Malatya evlerinde kerpiçten sonra en çok kullanılan malzemedir. Duvarları bağlayan hatıllar, iç dış doğramalar, döşemeler, tavanlar, sekiler, pencereler, kapılar, yüklükler, merdivenler, bağdadi bölmeler ahşaptır. Maden olarak sıcak işlenmiş demiri görmekteyiz. Kapılarda, pencerelerde, kapı üzerindeki havalandırma alanlıklarında karakteristik örnekleriyle görmek mümkündür. Kapılarda dövme demir çiviler daimi dekoratif unsurlardır. (Bahçeci, 2016)

Malatya evlerinde temel kesme taştan, yerden bir metre kadar yükseltilerek titizlikle yapılmıştır. "Anaç" denilen 80 cm eninde kerpiçler taş temel üzerine örülerek yapının dış duvarını oluşturmaktadır. İç bölmelerde ise ya "kuzu" denilen küçük kerpiç kullanılmış ya da doldurma tekniğiyle (duvarları bağlayan hatıl denilen ağaçlar arası kerpiç, taş ya da ağaç parçalarıyla doldurularak) yapılmıştır. Kerpiç duvarlar içten ve dıştan çamurla sıvanmış ve beyaz badana ile boyanmıştır. Evin dış kapısı at ve develerin rahatlıkla geçebileceği genişlikte ahşaptan çift kanatlı olarak yapılmıştır. (Bahçeci, 2016)

Kerpiç tekniği kullanılan konut örneği. [2]

Kerpiç tekniği kullanılan konut örneği. [2]

Duvarlar

Yapıda temel ve subasman duvarı kesme taştan örülmekte ve 100-150 cm'ye kadar yükselmektedir. Diğer kerpiç duvarlar kalınlıkları 60-90 cm arasında yapılmaktadır. Evlerin içinde oda bölme duvarları, genelde 15 cm veya 40 cm olarak yapılmıştır. (Durgun, 2006)

Kerpiç duvar uygulama örnekleri. [2]

Döşeme ve Tavan

Evlerde döşeme ve tavanlar, daire veya dikdörtgen kesitli ahşap kirişlemeyle oluşturulmaktadır. Ahşap kirişler duvara açılan deliklere yerleştirilmiştir. Ahşap kirişlerin çapları 15 cm civarındadır. Kiriş aks aralıkları 30-50 cm arasındadır. Ahşap kirişlemenin üzerine karşılıklı olarak sıkça döşenmiş, daha küçük kesitli ahşaplar bindirilmekte ve döşeme üzerine toprak serilip sıkıştırılmak suretiyle kaplanmaktadır. Tavanlar bir kaç örnek dışında genelde süslü değildir. (Durgun, 2006)

Ahşap kirişleme ile oluşturulan tavan örneği. (Durgun, 2006)

Süslemeli tavan örneği. [2]

Kapılar

Kentin parçası ve kentlinin ortak kullanımına sunulan sokağın ayrılmaz parçası evdir. Bunun ise sokağa açılan elemanlarından biri kapılardır. Kapı, yasal, sosyal, kültürel, pratik ve özel bir ara kesittir. Hiçbir eleman özel ile geneli bu denli iç içe birlikte taşıyamaz. Sokak ne denli genel, ortak bir kullanım alanı ise ve kapı dış yüzüyle ona katılıyorsa, iç yüzü de o denli özeldir. Geleneksel Anadolu evinin odalarında daima tek bir giriş vardır. Kapı genellikle odaya bağlı bir öge olarak düşünülmüş bu nedenle de bütün kapı kanatları odanın içerisine doğru açılmaktadır. Malatya evlerinde kapıları kullanım yerlerine göre dış kapılar (cümle kapısı), bahçe kapıları, avlu kapıları ve iç kapılar olmak üzere dörde ayırabiliriz. Dış kapı örneklerinin çift kanatlı ve ahşaptan yapılmış olduğu görülür. Dış kapılar dikdörtgen formdadır. Dış kapılar düşey ahşapların birleştirilmesiyle oluşmaktadır. Kapı genişlikleri 180-185 cm, yükseklikleri ise 220-240 cm arasındadır.

Malatya evinde iç kapıların kanatlarının üst kesimleri düz ya da kemer biçiminde düzenlenmiştir. Yapı içinde daha az önemli olan odaların kapı kanatları ise çoğunlukla düşey yönde iki geniş ahşabın üç yatay kuşakla birleştirilmesiyle oluşmaktadır.

Malatya evlerinde bahçe duvarları kerpiç ve moloz taştan yapılmıştır. Bahçe ve avlu kapılarının genellikle ahşap ve çift kanatlı olarak düzenlendiği görülmektedir. Ortalama 190-200 cm genişliğinde ve 240 cm yüksekliğinde düzenlenmişlerdir. Malatya evlerinde iç kapılar düz lentolu veya kemerli olarak düzenlenmiştir. Kemerli olan kapıların kapı kanatları da buna uygun olarak yapılmıştır. Etraflarında süsleme öğeleri pek kullanılmamaktadır. Düz ve kemerli kapılar ise kendi aralarında ışıklık pencereli ve penceresiz olarak ikiye ayrıldığı görülür. Geleneksel Malatya evinde bazı kapı örnekleri düz ve ışıklık pencereli olarak düzenlenmiştir.

Bazı kapılarda düz ve ışıklık penceresiz olarak düzenlenmiştir. Bazı kapı örnekleri kemerli ve ışıklık pencereli olduğu görülür. Bazı kapılarda kemerli ve ışıklık penceresiz olduğu görülür. (Durgun, 2006)

Yöresel Malatya evleri kapı örnekleri. (Durgun, 2006)

Pencereler

Geleneksel Anadolu evinde ve odasında geliştirilmiş olan pencere dizileri mekân için özel bir önem taşımaktadır. Pencerelerin gelişimi, odaların iç-dış ilişkileriyle bağlantılıdır. Evin en önemli odası, en elverişli yöne doğrultulmuş ve çok sayıda pencereyle değerlendirilmiştir. Anadolu'daki yapım tekniğine bağlı olarak ortaya çıkan kalın duvarlardaki pencereler, çoğunlukla duvarın dış yüzeyine yakın olarak takılmaktadır. Böylece hem iç mekân genişletilmiş, hem de pencerenin iç yüzünde bir kullanma alanı elde edilmiş olmaktadır. Pencerelerin biçimlenmesine teknik yönden bakılırsa cam boyutları ile pencere kanatlarının arasında ilişkiler bulunduğu görülür. Genel olarak pencere doğramaları yalın, kanatların cam boyutları da küçüktür. Bunun temel nedeni geçen yüzyıldaki cam yapım tekniğinin henüz yeterince gelişmemiş olmasıdır.

Geleneksel Malatya evlerinde pencereler dikdörtgen biçimindedir. Genişlikleri 60-110 cm arasında, yükseklikleri ise 120-200 cm arasında değişmektedir. Genellikle 1/1,5 ve 1/2 arası orana sahiptirler. Pencerelerin bazıları giyotin, bazıları ise açılır kapanır kanatlı tiplerdir. Bu tipteki pencereler ikili, üçlü ve dörtlü gruplar halinde cepheye yansımaktadır.

Malatya evlerinin bazılarında düz, işlemesiz, dikdörtgen biçiminde, giyotin tipte pencereler bulunurken, bazılarında üzeri kemerli biçimde pencereler bulunmaktadır. Malatya evlerinde ahşap pencerelerin üst kısımları cephede, cephe malzemesi olan kerpicin kemerli ve süslemeli rölyef ile görsel olarak çeşitliliğinin sağlandığı görülmektedir. (Durgun, 2006)

Yöresel Malatya evleri pencere örnekleri. (Durgun, 2006)

Merdivenler

Geleneksel Malatya evinde merdiven yerleri çeşitlilik göstermekle birlikte çoğunluğu evin ortasında, aralıktan başlayıp iç sofaya ulaşacak şekilde yer alır. Bazı örneklerde ise duvara yaslı olarak iki oda arasında konumlandığı da görülmektedir. Malatya evinin iç mekânında bulunan merdivenleri ve avludan dış sofaya çıkan merdivenleri ahşap malzeme kullanılarak yapılmıştır. Taş ise sadece yol kotundan evin giriş kapısına ulaşımı sağlayan birkaç basamaklık giriş merdivenlerinde kullanılmıştır.

Bahçeden üst katın sofasına çıkan merdivenler tek kollu ve sahanlıksızdır. Evin avlusundan dış sofaya ulaşan merdivenlerin ise, genellikle tek kollu L biçiminde ve sahanlıklı olarak yapıldıkları görülür. Merdiven genişlikleri ortalama 100 cm, rıht yükseklikleri ise 20-23 cm civarındadır. Ahşap merdivenlerde rıht daima kapalıdır. Ahşaptan yalın olarak biçimlenmiş korkuluk ve küpeşteler, genellikle tornada işlenmiştir. Malatya evlerinin içerisindeki merdivenlerin birbirine dik, iki kollu biçimde yapılmış olduğu görülmektedir. Merdiven genişlikleri 110-120 cm, rıht yükseklikleri 17-19 cm civarındadır. (Durgun, 2006)

Ahşap merdiven örnekleri. [2], [3]

Çatı

Çoğunlukla beşik çatı ve kırma çatı üst örtü olarak kullanılmıştır. Çatılar saçaklıdır ve altı ahşap ile kapatılmıştır. Bu saçakların genişliği yaklaşık 90-100 cm'dir. (Durgun, 2006)

SONUÇ

Geleneksel Malatya evleri incelendiğinde kerpiç ağırlıklı evler görülmektedir. Özellikle Darende ilçesinde kerpiç yapı örnekleri çok muhtelif şekillerde yer almaktadır. Kerpiç yapıların yanında ahşap ve taş yapı örnekleri de bulunmaktadır. Türk evi literatüründeki cihannümadan, sofaya kadar her türlü öğe Malatya evlerinin çeşitliliğinin içinde yer almaktadır.

KAYNAKÇA

• Malatya Valiliği web sitesi. http://www.malatya.gov.tr/cografi-konum, Erişim Tarihi: Mayıs 2019

• Malatya Valiliği web sitesi. http://www.malatya.gov.tr/malatya-tarihi1, Erişim Tarihi: Mayıs 2019

• Malatya İl Kültür ve Turizm Müdürlüğü web sitesi. http://www.malatyakulturturizm.gov.tr/TR-58266/iklim-ve-bitki-ortusu.html, Erişim Tarihi: Mayıs 2019

• Aytaç, İ., (2003). "Malatya-Mimari", Türkiye Diyanet Vakfı Ansiklopedisi, CXXVII., Ankara

• Özbek, O., (1987). "Malatya'nın Eski Evleri", İnönü Üniversitesi, I. Battalgazi Ve Malatya Çevresi Halk Kültürü Sempozyumu - Tebliğler, İstanbul

• Aytaç, İ., (2004). "Harput-Elazığ Evleri", Harvak, S.II , Elazığ

• Aytaç, İ., (2015). "Geleneksel Malatya Evleri Envanteri", Malatya Büyükşehir Belediyesi Kültür A.Ş. Yayınları, Malatya

• Bahçeci, F., (2016). "Geleneksel Darende Ve Balaban Evleri",Yüksek Lisans Tezi, Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ

• Durgun, Y.,(2006). "Geleneksel Malatya Evleri Üzerine Bir İnceleme", Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara

GÖRSELLER

• [1] Yigm (Yapı İşleri Genel Müdürlüğü) Fotoğraf Arşivi, 2017

• [2] Sanat Tarihçisi Fatih Bahçeci Fotoğraf Arşivi, 2016

• [3] Durgun, Y.,(2006). "Geleneksel Malatya Evleri Üzerine Bir İnceleme", Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Ankara

YÖRESEL MİMARİ ÖZELLİKLERE UYGUN MALATYA KONUT PROJESİ

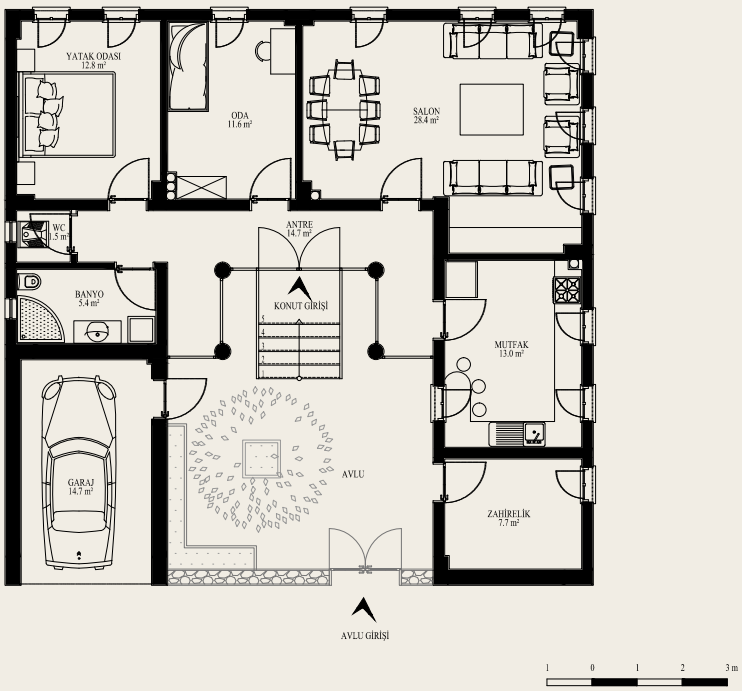
Bakanlığımızca ülke genelinde bir hassasiyet ve farkındalık oluşturmak amacı ile geleneksel dokuya aykırı yapılaşmanın önüne geçebilmek için yöre halkının ihtiyaçları, yaşam koşulları ve alışkanlıkları göz önünde bulundurularak; geleneksel konutlardaki plan şemaları, mekânsal kullanım ihtiyaçları, yerel malzemelerin tespiti ile örnek, güvenli, sağlıklı ve ekonomik mimari projeleri hayata geçirmek amaçlanmaktadır.

Doğu Anadolu Bölgesin'de Malatya ili ve çevresinde yöresel mimari özelliklere uygun (3) tip konut ve (1 adet) köy konağı projesi elde edilmiştir. Yapılan tasarım faaliyetleri, günümüz şartlarına, güncel sanat ve fen kurallarına uygun ve güncel mevzuat çerçevesinde yapılmıştır. (İmar Kanunu, Enerji Verimliliği Kanunu, Binaların Yangından Korunması Hakkında Yönetmelik, Türkiye Deprem Yönetmeliği, Afet Bölgelerinde Yapılacak Yapılar Hakkında Yönetmelik, 3030 Sayılı Kanun Kapsamı Dışında Kalan Belediyeler Tip İmar Yönetmeliği, Binalarda Isı Yalıtımı Yönetmeliği, Binalarda Enerji Performansı Yönetmeliği, TS 9111 Özürlüler ve Hareket Kısıtlılığı Bulunan Kişiler İçin Binalarda Ulaşılabilirlik Gerekleri)

Fiziksel ve mekânsal özelliklerinin yaşatılması bağlamında, yeni yapı teknolojileri ile geleneksel yapım tekniklerinin yorumlanarak geçmiş ve gelecek karşılaştırıldığında; içe dönük yaşamın dışa dönük hale dönüşmesi ile evlerin alt katlarının görüntüsü değişmiştir. Kırsal geçim kaynaklarında azalma ile evlerde yer alan ocak, tandır, işevi gibi mekânların yerini, modern mutfaklar almıştır. Yönetmelikler ve mevzuatlar beraberinde bazı standartlar getirmiştir. Plana bağlı mülkiyet sınırları sebebi ile organik sokak ve mahalle görüntüsüne göre biçimlenen evlerin siluetinde değişim olmuştur. Ayrıca aile genişliğinin değişimi ve nüfusun artması ile evlerde küçülmeye gidilmiş, ekonomik nedenler ile iki katlı evler yerini tek kat evlere bırakmıştır. Ahşap, kerpiç ve taş yapı tekniğinin yerini betonarmenin alması ile evlerin karakterleri de değişmiştir. Geleneksel yaşam biçimlerinin getirdiği plan şemaları, günümüz mekân kullanım tercihleriyle entegre edilmeye çalışılırken mimari açıdan bazı kaçınılmaz değişikliklere uğramıştır. Bununla beraber, konutlar yerel kültürle uyum içinde tasarlanmıştır. Rehber niteliğinde olan bu çalışma ile ülkemizde yöresel mimariye olan ilgi ve hassasiyetin arttırılması amaçlanmıştır.

Bu kapsamda Malatya ili ve çevresinde yöresel mimari özeliklere uygun konut projelerinde yapı sistemi betonarme karkastır. Dış cephede doğal taş kaplama ve/veya belirtilen yerlerde doğal taş bezeme, kapı ve pencerelerde ahşap görünümlü pvc malzeme, kırma çatılarda marsilya kiremit, teras çatılarda ve su basman yüzeylerde doğal taş kaplama kullanılmıştır.

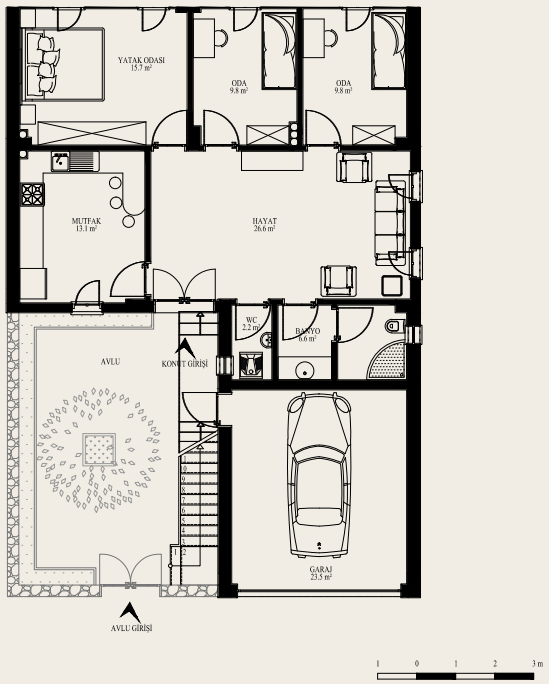
TİP - 1 Toplam: 111.12 m²

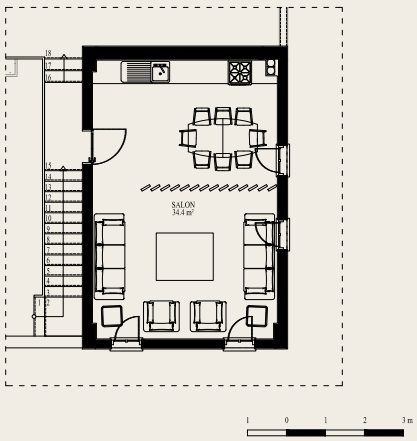
ZEMİN KAT PLANI :111.12 m²

TİP - 2 — Toplam: 165.19 m²

ZEMİN KAT PLANI : 125.15 m²

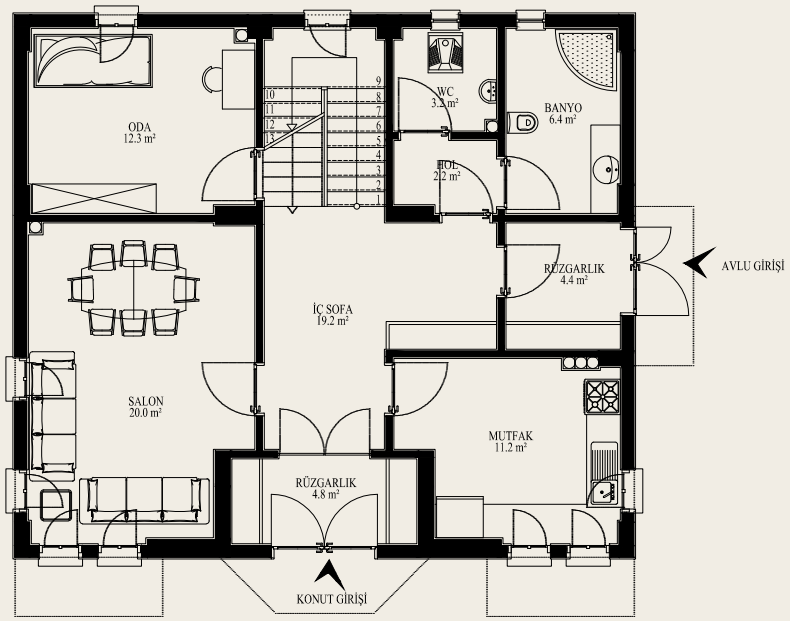

1. KAT PLANI : 40.04 m²

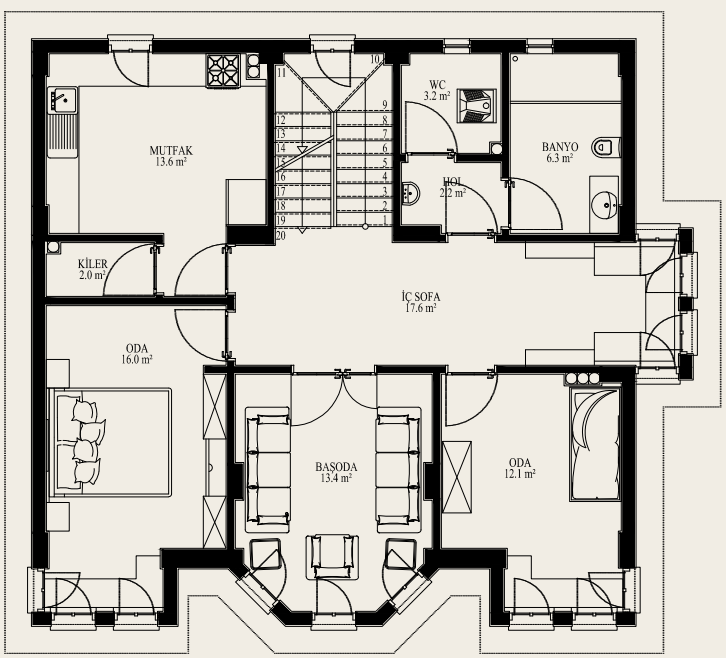

TİP - 3 — Toplam: 232.18 m²

ZEMİN KAT PLANI : 96.60 m²

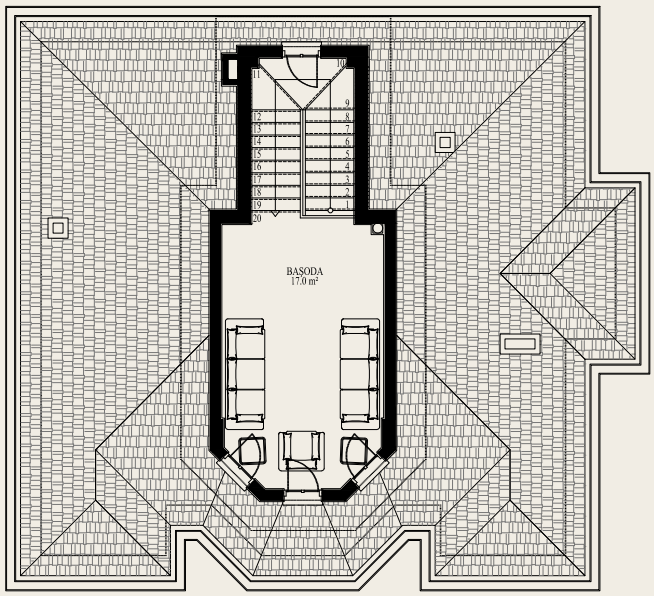

1. KAT PLANI : 106.86 m²

TİP -3 Toplam:232.18 m²

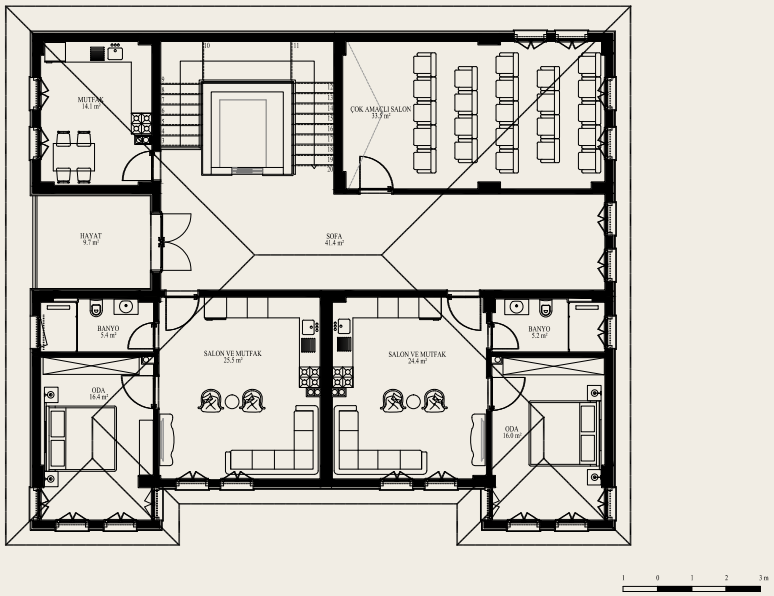
ÇATI KATI PLANI : 28.72 m²

TİP - 4 — Toplam: 500.06 m²

ZEMİN KAT PLANI : 213.10 m²

1. KAT PLANI : 222.04 m²

KAPAK FOTOĞRAFLARI

YÖRESEL
MİMARİ ÖZELLİKLERE UYGUN
KONUT PROJELERİ

ADIYAMAN • ARDAHAN • ARTVİN • BAYBURT • ERZİNCAN
KAHRAMANMARAŞ • MALATYA • GAZİANTEP

4

T.C. ÇEVRE VE
ŞEHİRCİLİK BAKANLIĞI

Para ile satılmaz.

T.C. ÇEVRE VE ŞEHİRCİLİK BAKANLIĞI

Mustafa Kemal Mahallesi Eskişehir
Devlet Yolu (Dumlupınar Bulvarı) 9. Km
No: 278 Çankaya / Ankara
+90 (312) 410 10 00
www.csb.gov.tr

Ön Kapak

[1] Akgün T., (2013). "Kırsal Mimari Mirasın Korunması Bağlamında Bayburt Kırsal Geleneksel Evi", Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Trabzon

[2] Gezinmez, G., (2019). "Gaziantep Tarihi Evlerinin Doğal Aydınlatma Açısından İncelenmesi; Gaziantep Bey Konağı Ve Aynur Hanım Konağı Örnekleri", Hasan Kalyoncu Üniversitesi, Fen Bilimler Enstitüsü, Gaziantep

[3] Güler, K. (2012). "Doğu Karadeniz Kırsal Mimarisi Örneklerinden Rize-Fındıklı Aydınoğlu Evi Restorasyon Projesi" Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul

[4] http://www.turizmhaberleri.com/KoseYazisi.asp?ID=3453, Erişim Tarihi: Mayıs 2019

[5] Erzincan Valiliği web sitesi. http://www.erzincan.gov.tr/kemaliye-egin, Erişim Tarihi: Mayıs 2019

[6] http://www.ardahandogusgazetesi.com/gundem/, Erişim Tarihi:Mayıs 2019

[7] http://www.gaziantepbeykonagi.com/gaziantep.html, Erişim Tarihi: Mayıs 2019

[8] Sanat Tarihçisi Fatih Bahçeci Fotoğraf Arşivi, 2016

[9] Yigm (Yapı İşleri Genel Müdürlüğü) Fotoğraf Arşivi, 2017

Arka Kapak

[1] Sanat Tarihçisi Fatih Bahçeci Fotoğraf Arşivi, 2016

[2] Kahramanmaraş Belediyesi, (2012). "Kahramanmaraş Beylik ve Osmanlı Dönemi Sivil Mimarlık Eserleri (Konutlar)", İstanbul

[3] Taşdoğan, A.D., (2008). "Konut Mobilyasının Gelişimi Üzerine Bir İnceleme, Gaziantep Örneği", Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana

[4] Aydemir E., (2010) " Yöresel Mimarinin ve Kırsal Dokunun Korunması: Artvin Şavşat Balıklı Mahallesi Örneği" Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul

[5] Gezinmez, G., (2019). "Gaziantep Tarihi Evlerinin Doğal Aydınlatma Açısından İncelenmesi; Gaziantep Bey Konağı Ve Aynur Hanım Konağı Örnekleri", Hasan Kalyoncu Üniversitesi, Fen Bilimler Enstitüsü, Gaziantep

[6] Sanat Tarihçisi Fatih Bahçeci Fotoğraf Arşivi, 2016

[7] Vural, K., (2010). "Anadolu'da Ev Kültürünün Gelişimi ve Geleneksel Türk Evine Örnek "Kemaliye (Eğin) Evleri"", Yüksek Lisans Tezi, Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul

[8] Cengiz, S., (2015). "Doğu Karadeniz'de Kırsal Mimari: Rize - Fındıklı - Hara Köyü - Köseoğlu Osman Cengiz Evi" Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, İstanbul